

**Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

**ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ

**ΚΑΖΑΚΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΥ-ΙΩΑΝΝΗ ΨΙΛΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑΓΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΟΛΑΙΔΗ**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

**ΘΕΜΑ: ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 20 ΧΡΟΝΙΑ**

ΠΑΤΡΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία επιχειρεί να διερευνήσει το δημοσιονομικό έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας. Σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσει την πορεία του δημοσιονομικού ελλείμματος και να προσπαθήσει να ερμηνεύσει τα βασικά χαρακτηριστικά του. Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η μελέτη περίπτωσης με έμφαση στην στατιστική ανάλυση των οικονομικών μεγεθών. Σε θεωρητικό επίπεδο επιχειρείται η θεμελίωση της εργασίας μέσα από την παρουσίαση των βασικών στοιχείων της δημοσιονομικής ισορροπίας (δημόσια έσοδα και δημόσιες δαπάνες), τη μελέτη των βασικών στοιχείων της ελληνικής οικονομίας καθώς και τον προσδιορισμό των σημαντικότερων χαρακτηριστικών της οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας η μη διατηρησιμότητα του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην αδυναμία της κεντρικής διοίκησης να ελένξει αποτελεσματικά τις δημόσιες δαπάνες και να εφαρμόσει ένα αποτελεσματικό φοροεισπρακτικό μοντέλο. Παράλληλα παρατηρήθηκε ότι η αύξηση του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ συσχετίζεται θετικά με τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Το ίδιο αποτέλεσμα προκύπτει για τη βελτίωση της εξαγωγικής δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας, η οποία μειώνει σημαντικά το δημοσιονομικό έλλειμμα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ(σελ.6)

1.1 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ(σελ.9)

1.2 Η ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ(σελ.10)

1.3 Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ(σελ.11)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ(σελ.14)

2.1 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ(σελ.15)

2.1.1 Βασικά Στοιχεία για το Κράτος και την Οικονομική του Δραστηριότητα(σελ.15)

2.1.2 Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους(σελ.16)

2.2 ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ (σελ.20)

2.2.1 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και Προστιθέμενη Αξία (σελ.20)

2.2.1 Οι Υπόλοιπο Εθνικοί Λογαριασμοί (σελ.21)

2.3 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (σελ.22)

2.4 ΤΑ ΜΕΣΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (σελ.27)

2.4.1 Βασικά Στοιχεία Φορολογίας, Φορολογικής Βάσης και Φορολογικού Συντελεστή (σελ.27)

2.4.2 Βασικά Στοιχεία για τον Δημόσιο Δανεισμό και τη Δημόσια Περιουσία (σελ.31)

2.4.3 Βασικά Στοιχεία για τις Δημόσιες Δαπάνες (σελ.32)

2.5 ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ (σελ.34)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (σελ.37)

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (σελ.38)

3.2 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (σελ.38)

3.2.1 Το Χρονικό Διάστημα 1994-2005 (σελ.42)

3.2.2 Το Χρονικό Διάστημα 2006-2010 (σελ.45)

3.3 ΤΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (σελ.50)

3.4 ΣΤΡΕΒΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (σελ.53)

3.5 ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (σελ.54)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

4.1 ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (σελ.60)

4.1.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις για τις Οικονομικές Κρίσεις (σελ.60)

4.1.2 Η Οικονομική Κρίση του 2008 (σελ.61)

4.2 Η ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ (σελ.63)

4.2.1 Η Λειτουργία του Παγκόσμιου Χρηματοπιστωτικού Συστήματος (σελ.64)

4.2.2 Τα Δάνεια (σελ.65)

4.2.3 Τα Subprime (σελ.67)

4.2.4 Οι Τιμές Πετρελαίου (σελ.69)

4.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ (σελ.71)

4.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ (σελ.72)

4.5 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ (σελ.74)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (σελ.76)

5.1 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ (σελ.77)

5.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ (σελ.78)

5.2.1 Η δεκαετία 1960 – 1970 (σελ.78)

5.2.2 Η δεκαετία 1970 – 1980 (σελ.79)

5.2.3 Η δεκαετία 1980 – 1990 (σελ.79)

5.2.4 Η δεκαετία 1990 – 2000 (σελ.80)

5.2.5 Η περίοδος 2000 – 2009 (σελ.81)

5.3 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ (σελ.83)

5.3.1 Διατηρησιμότητα των δημοσιονομικών ελλειμμάτων (σελ.83)

5.3.2. Διατηρησιμότητα των ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου (σελ.88)

5.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ (σελ.89)

5.4.1 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα της Ελλάδας τη δεκαετία 2000-2009 (σελ.90)

5.4.2 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα της Ελλάδας την εικοσαετία 1990-2009 (σελ.94)

5.4.3 Συνάφεια ανάμεσα στο Δημοσιονομικό Έλλειμμα και στο Εμπορικό Έλλειμμα της Ελλάδας την εικοσαετία 1990-2009 (σελ.99)

5.5 ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ (σελ.102)

5.6 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ (σελ.103)

6.0 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (σελ.106)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (σελ.108)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσει τα βασικά στοιχεία προσδιορισμού του δημοσιονομικού ελλείμματος καθώς και τις συνέπειες των ελλειμάτων στην οικονομία και στις οικονομικές δραστηριότητες του κράτους. Η ελληνική οικονομία επιλέγεται λόγω του σημαντικού προβλήματος που αντιμετωπίζει στη δημοσιονομική της ισορροπία. Επιπρόσθετα λόγω της συμμετοχής της στην ευρωζώνη, η ελληνική οικονομία είναι υποχρεωμένη να πληροί συγκεκριμένες δεσμεύσεις δημοσιονομικής ισορροπίας. Όλα αυτά τα στοιχεία μελετώνται μέσα σε ένα χρονικό διάστημα που περιλαμβάνει τα τελευταία είκοσι χρόνια.

Το θέμα της εργασίας παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω της σημασίας που έχει για την κοινωνική ισορροπία και λειτουργία η οικονομική ανάπτυξη η οποία επιτυγχάνεται και μέσα από τον παρεμβατικό ρόλο του κράτους. Όταν το κράτος χαρακτηρίζεται από υγιή δημόσια οικονομικά όπως αυτά μετριώνται μέσω των εθνικών λογαριασμών έχει τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσει διάφορες δραστηριότητες μέσω των προγραμμάτων δημοσίων δαπανών και ανάπτυξης. Ωστόσο το κράτος οφείλει να έχει και έσοδα, ώστε να αποφεύγει την προοπτική του δημόσιου δανεισμού. Η εκτροπή από τη δημοσιονομική ισορροπία, επιφέρει το δημοσιονομικό έλλειμμα στον προϋπολογισμό, το οποίο προκαλεί σημαντικές στρεβλώσεις στην οικονομική δραστηριότητα. Η εργασία λοιπόν προσπαθεί να μελετήσει τα βασικά στοιχεία του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

Το βασικό ερώτημα στο οποίο θα επιχειρηθεί να δοθεί απάντηση, είναι κατά πόσο και ειδικότερα κατά ποιο τρόπο το δημοσιονομικό έλλειμμα επηρεάζει αν όχι διαμορφώνει την οικονομική δραστηριότητα. Υπό αυτό το

πρίσμα μελετάται η ελληνική οικονομία στο σύνολο της διαμέσου των πλεονεκτημάτων και των δυσχερειών που τη χαρακτηρίζουν. Παράλληλα διερευνώνται τα ελληνικά μακροοικονομικά μεγέθη και αναζητούνται τα αίτια και οι προσδιοριστικοί παράγοντες του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος, και στη συνέχεια εξετάζονται οι συνέπειες του.

Η μεθοδολογία της εργασίας αναπτύσσεται τόσο σε θεωρητικό όσο και σε εμπειρικό πλαίσιο . Χρησιμοποιούνται στοιχεία από τα γνωστικά αντικείμενα , της Δημόσιας Οικονομικής, της Μακροοικονομικής , της Μικροοικονομικής και της Θεωρίας Οικονομικής Ανάπτυξης. Σε εμπειρικό επίπεδο χρησιμοποιούνται τα στοιχεία για το το ελληνικό δημοσιονομικό έλλειμμα και ειδικότερα για το έλλειμα της γενικής κυβέρνησης σε εθνικολογιστική βάση.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας προβάλλεται η μεθοδολογία της έρευνας. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τα βασικά στοιχεία των οικονομικών λειτουργιών του κράτος. Στο τρίτο κεφάλαιο προσδιορίζονται βασικά στοιχεία από την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. . Στο τέταρτο κεφάλαιο αποτυπώνονται οι σημαντικότερες διαστάσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης . Στο πέμπτο κεφάλαιο διερευνάται το πρόβλημα του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος την τελευταία εικοσαετία. Στο τέλος της εργασίας διατυπώνονται τα συμπεράσματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας επιχειρείται να προσδιοριστούν τα βασικά χαρακτηριστικά της έρευνας. Το κεφάλαιο έχει συνοπτικό περιεχόμενο και επιχειρεί να εισαγάγει τον αναγνώστη στα βασικά στοιχεία της εργασίας. Ειδικότερα αποσκοπεί στην παρουσίαση του τρόπου μελέτης και έρευνας της εργασίας, ώστε να καταστεί εφικτή η κατανόηση και η προβληματική του κειμένου.

Το κεφάλαιο επιμερίζεται σε τέσσερις βασικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα υποστηρίζεται ο σκοπός της εργασίας. Στη δεύτερη ενότητα αναλύεται διεξοδικά η συλλογιστική που χρησιμοποιήθηκε. Συνακόλουθα στην τρίτη ενότητα προβάλλεται η μεθοδολογία της εργασίας. Στο τέλος του κεφαλαίου αναλύεται η διαρθρωτική δομή της εργασίας.

1.1 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο βασικός σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσει την εξέλιξη του ελλείματος της γενικής κυβέρνησης τα τελευταία είκοσι χρόνια. Η συγκεκριμένη χρονική περίοδος εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς πρόκειται για μια περίοδο στη διάρκεια της οποίας η ελληνική οικονομία εξήλθε από μια μακροχρόνια ύφεση και κατάφερε να ικανοποιήσει τα κριτήρια και να εισέλθει στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Παράλληλα όμως η τελευταία εικοσαετία κλείνει με άσχημο τρόπο για την ελληνική οικονομία, καθώς έχοντας εισέλθει σε δημοσιονομική επιτήρηση, οι προοπτικές ανάπτυξης της είναι αρκετά δυσοίωνες.

Το βασικό στοιχείο που απασχολεί την εργασία είναι η μελέτη εκείνων των στοιχείων που μπορεί να ευθύνονται για τον εκτροχιασμό των δημοσιονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας. Υπό αυτή την έννοια βαρύτητα προσδίδεται στη μελέτη των βασικών οικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας καθώς και των αιτίων που προκάλεσαν την τρέχουσα οικονομική κρίση. Το δημοσιονομικό πρόβλημα, δηλαδή η ύπαρξη συνεχών ελλειμματικών προϋπολογισμών της γενικής κυβέρνησης κατά την εκτέλεση και όχι κατά τον σχεδιασμό τους, συνιστά το βασικό ερευνητικό αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Ο σκοπός αυτός εντάσσεται στο ευρύτερο αντικείμενο μελέτης των οικονομικών λειτουργιών του κράτους. Για τον λόγο αυτό η εργασία αποσαφηνίζει ορισμένα βασικά στοιχεία αναφορικά με τις δημόσιες δαπάνες και τη φορολογία, ως βασικά στοιχεία προσδιορισμού του εισοδηματικού περιορισμού του κράτους. Παράλληλα διαμέσου της μελέτης του σημαντικού προβλήματος που ταλανίζει την ελληνική οικονομία επιχειρείται να ερευνηθεί ο περίπλοκος και σύνθετος ρόλος που μια συλλογική οντότητα όπως είναι το κράτος έχει να επιτελέσει στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Από όσα αποδεικνύονται από τα ευρήματα της έρευνας, ο ρόλος αυτός αποδεικνύεται ιδιαίτερα δύσκολος στην προσπάθεια του να ικανοποιήσει τους στόχους της οικονομικής πολιτικής.

1.2 Η ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η συλλογιστική της εργασίας αναπτύσσεται βάση της υπόθεσης ότι η ύπαρξη συνεχών δημοσιονομικών ελλειμμάτων επι σειρά ετών επιφέρει σημαντικές διαταράξεις στη λειτουργία της οικονομίας. Οι διαταραχές αυτές αφορούν τόσο τη λειτουργία του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Καθώς το κράτος αποτελεί έναν εκ των βασικών παικτών της λειτουργίας και της ανάπτυξης της οικονομίας είναι εύλογό ότι η αντιμετώπιση προβλημάτων εκ μέρους του δημιουργεί στρεβλώσεις στη συνολικά λειτουργία του συστήματος.

Η προσπάθεια για ανάλυση του προβλήματος των συνεχών δημοσιονομικών ελλειμμάτων βασίζεται τόσο σε θεωρητικά όσο και σε εμπειρικά στοιχεία. Τα θεωρητικά στοιχεία περιλαμβάνουν τη μελέτη βασικών συστατικών της δημοσιονομικής ισορροπίας όπως είναι τα δημόσια έσοδα και οι δημόσιες δαπάνες, δίχως φυσικά να αγνοείται ο δημόσιος δανεισμός. Παράλληλα μελετώνται οι βασικές οικονομικές λειτουργίες του κράτους και οι σκοποί της οικονομικής πολιτικής, προκειμένου να διευκολυνθεί η κατανόηση των συνεπειών ενός δημοσιονομικού εκτροχιασμού.

Όσον αφορά τα εμπειρικά στοιχεία της έρευνας αυτά βασίζονται πρωτίστως στα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών της ελληνικής οικονομίας. Εκτός ωστόσο από την ιδιαίτερα χρήσιμη μελέτη της πορείας του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, διαφωτιστική υπήρξε και η ανάλυση του προϋπολογισμού σε συνδυασμό με μια προσπάθεια για ευρύτερη κατανόηση του τρόπου ανάπτυξης του ελληνικού παραγωγικού μοντέλου. Επικουρικά παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία από τον τρόπο ανάπτυξης της οικονομικής κρίσης του 2008 καθώς και τα αίτια που την προκάλεσαν, με σκοπό να κατανοηθεί το ευρύτερο διεθνές οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο τα κράτη αναγκάζονται να δανειστούν. Τέλος η μελέτη της διαχρονικής πορείας του δημοσιονομικού ελλείμματος αναπτύσσεται με βάση τη συσχέτιση του με την πορεία του ΑΕΠ καθώς και την ενδεχόμενη σύνδεση του με την πορεία του ελλείμματος του ισοζυγίου τρέχουσων συναλλαγών.

Τα στοιχεία αυτά, της θεωρητικής και εμπειρικής προσέγγισης επιχειρείται να αρμολογηθούν σε ένα καθιερωμένο κείμενο. Η παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου αποσκοπεί στο να θεμελιώσει την εργασία και η

ανάλυση των εμπειρικών να ερμηνεύσει την εξέλιξη του δημοσιονομικού ελλείμματος. Κάθε διαφορετικό συστατικό της κάθε ενότητας υπηρετεί αυτόν τον στόχο.

1.3 Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία χρησιμοποιεί την ερευνητική μέθοδο της μελέτης περίπτωσης προκειμένου να αναλύσει εμπειρικά τις δημοσιονομικές εξελίξεις ιδιαίτερα την περίοδο 1990-2010. Σύμφωνα με έρευνες (Creswell, 1998; Yin, 1994), αυτή η ερευνητική μέθοδος αποτελεί μια μελέτη ενός επιλεγμένου χρονικά και χωρικά χώρο συστήματος ή με άλλα λόγια μίας περίπτωσης, μέσα από τη συλλογή δεδομένων και πληροφοριών. Το χρονικό περιθώριο της μελέτης εκτείνεται τα τελευταία είκοσι χρόνια με αντικείμενο φυσικά τη μελέτη του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος.

Η ανάπτυξη της στατιστικής μελέτης λαμβάνει χώρα με τη χρήση ορισμένων στατιστικών δεικτών. Οι ορισμοί των στατιστικών μεγεθών που χρησιμοποιήθηκαν έχουν ως εξής (Ιωαννίδης, 2001:27-39 & Χρήστου, 2002:62).

Αριθμητικός Μέσος : Πρόκειται για τον μέσο όρο των N παρατηρήσεων ενός δείγματος. Ορίζεται ως
$$X' = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_N}{N}$$

Διακύμανση : Η διακύμανση εκφράζει το μέσο άθροισμα των τετραγωνικών αποστάσεων των παρατηρήσεων του δείγματος από το μέσο όρο. Το μέγεθος αυτό υποδηλώνει τη διασπορά των τιμών του δείγματος. Όσο μεγαλύτερες τιμές λαμβάνει τόσο περισσότερο ασταθής είναι οι παρατηρήσεις και αντίστροφα. Ορίζεται ως
$$S^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - x')^2$$

Τυπική Απόκλιση. Είναι η τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης. Εκφράζει επίσης τη διασπορά των τιμών που εμφανίζουν οι παρατηρήσεις, με την ιδιαίτερα σημαντική προσθήκη, ότι ορίζεται σε πραγματικούς αριθμούς και όχι

σε τετράγωνα όπως η διακύμανση. Μπορεί συνοπτικά να οριστεί ως $S = \sqrt{S^2}$. Και στην περίπτωση της τυπικής απόκλισης, οι μικρές τιμές δεικνύουν χαμηλό επίπεδο μεταβλητότητας των παρατηρήσεων και αντιστρόφως.

Ασυμμετρία. Ορίζεται με βάση την Τρίτη κεντρική ροπή και υπολογίζεται από

την ακόλουθη σχέση: $S = \frac{\sum (x_i - x')^3}{T s^3}$, όπου $s = \sqrt{\frac{\sum (x_i - x')^2}{T}}$. Η ιδανική τιμή

της ασυμμετρίας είναι το 0. Σε περίπτωση που το μέγεθος αυτό λαμβάνει τιμές μικρότερες του 0, τότε η κατανομή είναι λοξή προς τα αριστερά. Σε περίπτωση δε, που λαμβάνει τιμές μεγαλύτερες του 0, η κατανομή είναι λοξή προς τα δεξιά. Όταν είναι ίση με το 0 η κατανομή των τιμών του δείγματος είναι συμμετρική.

Κύρτωση. Η κύρτωση ορίζεται με βάση την τέταρτη κεντρική ροπή και

υπολογίζεται από την ακόλουθη σχέση: $k = \frac{\sum (x_i - x')^4}{T s^4}$. Ιδανική τιμή για αυτό

το μέγεθος είναι να ισούται με 3, καθώς τότε θεωρείται ότι η κατανομή είναι μεσοκυρτική. Σε περίπτωση που η κύρτωση υπερβαίνει την τιμή αυτή, τότε η κατανομή είναι λεπτοκυρτική, ενώ όταν είναι μικρότερη του τρία τότε είναι πλατυκυρτική.

Συντελεστής Αυτοσυσχέτισης (Pearson). Εξετάζει τιμές γραμμικής συσχέτισης μεταξύ δύο μεταβλητών. Λαμβάνει τιμές από -1 (τελείως αρνητική συσχέτιση) έως 1 (πλήρης θετική συσχέτιση). Σε περίπτωση μηδενικής τιμής οι τιμές της μεταβλητής δεν συσχετίζονται μεταξύ τους. Ορίζεται ως εξής

$$\rho(X, Y) = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sqrt{\text{Var}(X)\text{Var}(Y)}}$$

Οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται στο τελευταίο κομμάτι της εργασίας, αφού έχει ολοκληρωθεί η παρουσίαση των σημαντικότερων στοιχείων της ελληνικής οικονομίας. Η επιλογή αυτή έγκειται στη διευκόλυνση της διερεύνησης της πορείας του δημοσιονομικού ελλείμματος της Ελλάδας. Υπό αυτή την έννοια όλα οι παραπάνω δείκτες χρησιμοποιούνται για τη μελέτη και την ανάλυση του δημοσιονομικού ελλείμματος αλλά και του ΑΕΠ, ενώ οι συντελεστές αυτοσυσχέτισης χρησιμοποιούνται με σκοπό τη μελέτη της συνάφειας του ελλείμματος με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και το έλλειμμα του ισοζυγίου

τρέχουσων συναλλαγών. Παράλληλα το δημοσιονομικό έλλειμμα, αναλύεται τόσο στη διάρκεια της δεκαετίας 2000-2009 όσο και στη διάρκεια εικοσαετίας 1990-2009, ώστε να καταστεί εφικτή η κατανόηση της επίμονης εμφάνισης του στην ελληνική οικονομία, Τέλος σημειώνεται ότι η στατιστική ανάλυση καθώς και η γραφική απεικόνιση των ευρημάτων της έρευνας, έλαβαν χώρα με τη χρήση των λογισμικών προγραμμάτων SPSS Ms Office Excel.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται οι βασικότερες οικονομικές λειτουργίες του κράτους. Το παρόν κεφάλαιο στοχεύει στην κατανόηση του συνεκτικού πλαισίου που καθορίζει την οικονομική διάσταση της λειτουργίας του κράτους. Η επιλογή αυτή έγκειται στην προσπάθεια κατανόησης του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί και αναπτύσσεται το σύγχρονο κράτος, ώστε στη συνέχεια να καταστεί εφικτή η κατανόηση της δημοσιονομικής εκτροπής.

Το κεφάλαιο διαιρείται σε πέντε ενότητες. Στην πρώτη ενότητα μελετώνται οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται συνοπτικά τα σημαντικότερα εθνικά στοιχεία των λογαριασμών. Στη συνέχεια οριοθετούνται οι στόχοι της κρατικής οικονομικής πολιτικής και προσδιορίζονται τα σημαντικότερα μέσα επίτευξης τους. Τέλος στην πέμπτη ενότητα κατανοείται ο σύνθετος και περίπλοκος ρόλος που το κράτος έχει να επιτελέσει στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον δραστηριοποίησης του.

2.1 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

2.1.1 Βασικά Στοιχεία για το Κράτος και την Οικονομική του Δραστηριότητα

Η έννοια του κράτους αναφέρεται στη συνολική οργάνωση μιας κοινωνίας και η υπαγωγή της σε ένα σύστημα δικαίου το οποίο αφορά ένα συγκεκριμένο λαό και ένα επίσης συγκεκριμένο εδαφικό πλαίσιο (Εγκυκλοπαίδεια Δομή, 2004/Τόμος 15:595-596). Επίσης το κράτος ορίζεται ως λαός που είναι μόνιμα εγκατεστημένος σε μια οργανωμένη χώρα και οργανώνεται πολιτικά σε νομικό πρόσωπο το οποίο ασκεί εξουσία (Τσάτσος, 1992:62).

Η έννοια του κράτους συνδέεται πάντα με το δίκαιο και συνεπώς δεν μπορεί να υπάρξει κρατική εξουσία που δεν είναι οργανωμένη σε μια κοινωνία δικαίου. Επίσης η έννοια του κράτους συνδέεται πάντοτε με έναν συγκεκριμένο χώρο στο εσωτερικό του οποίου διαβιώνει ο πληθυσμός. Πρόκειται για την επικράτεια του κράτους στην οποία εφαρμόζονται οι νόμοι του. Τέλος τη διοίκηση του κράτους αναλαμβάνει η κυβέρνηση η οποία στα δημοκρατικά καθεστώτα είναι νόμιμα εκλεγμένη. Οι εκλογές συνιστούν έκφραση της πολιτικής βούλησης του λαού για το μέλλον του κράτους.

Με δεδομένο το οικονομικό πρόβλημα, δηλαδή τη σχετική στενότητα των παραγωγικών πόρων σε σχέση με τις ανάγκες που ικανοποιούνται (Λιανός κ συν. 1998), κάθε κράτος επιδιώκει να πετύχει συγκεκριμένους σκοπούς διαθέτοντας νομισματικά και δημοσιονομικά μέσα. Οι βασικότεροι οικονομικοί σκοποί είναι η μείωση του πληθωρισμού, η εξισορρόπηση του ισοζυγίου πληρωμών, η δίκαιη διανομή του εισοδήματος, η αύξηση της απασχόλησης και η οικονομική ανάπτυξη (Ζήκος, 2001:23)¹. Πρόκειται για σκοπούς που εντάσσονται στην οικονομική πολιτική κάθε κράτους.

Μια βασική διάσταση του κράτους είναι και η οικονομική. Η οικονομική διάσταση του κράτους περιλαμβάνει τα μέσα και τους πόρους που είναι απαραίτητοι ώστε το κράτος να επιτελλεί τις βασικές λειτουργίες του. Το

¹ Οι στόχοι αυτοί αναλύονται διεξοδικότερα σε επόμενη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου

κράτος προβαίνει σε παροχές προς τους πολίτες μέσω της διάθεσης των δημοσίων δαπανών. Προκειμένου να εξασφαλίσει τη διάθεση των δημοσίων δαπανών το κράτος εισπράττει ποσά από τους πολίτες υπό τη μορφή της φορολογίας. Η φορολογία είναι το βασικό μέσο χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών.

2.1.2 Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους

Οι σύγχρονες οικονομίες είναι “μικτές” οικονομίες με την έννοια ότι τόσο ο ιδιωτικός τομέας (που λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς), όσο και ο δημόσιος τομέας αλληλεπιδρούν και αλληλοεξαρτώνται και από κοινού καθοδηγούν την πορεία της οικονομίας.

Η ανάγκη για την ύπαρξη δημόσιου τομέα προκύπτει από το γεγονός ότι ο μηχανισμός της αγοράς, από τη φύση του, δεν είναι δυνατόν να επιτελέσει όλες τις οικονομικές λειτουργίες. Συγκεκριμένα

1. Η παραγωγή ή κατανάλωση ορισμένων αγαθών, λόγω της φύσης τους, χαρακτηρίζονται από “εξωτερικές οικονομίες”. Στην περίπτωση αυτή ο μηχανισμός της αγοράς παράγει τη “λάθος ποσότητα”. Έτσι παρεμβαίνει το κράτος για να βελτιώσει την κατανομή των συντελεστών παραγωγής.
2. Εάν οι “εξωτερικές οικονομίες” είναι πολύ μεγάλες, τότε το σύστημα της ελεύθερης αγοράς δεν παράγει καθόλου ένα αγαθό, παρότι υπάρχει ζήτηση (“δημόσιο αγαθό”). Και πάλι απαιτείται η παρέμβαση του κράτους.
3. Στην περίπτωση που η παραγωγή αγαθών χαρακτηρίζεται από συνεχή μείωση του κόστους παραγωγής (καθώς αυξάνεται η παραγόμενη ποσότητα), τότε είναι “οικονομικά αναποτελεσματικό” να υπάρξουν πολλές εταιρίες και να ανταγωνίζονται μεταξύ τους. Έτσι απαιτείται και πάλι η παρέμβαση του κράτους.

4. Επίσης, το κράτος πρέπει να εξασφαλίσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να λειτουργήσει ο μηχανισμός της αγοράς. Αυτές περιλαμβάνουν την έννομη τάξη, την προστασία της ιδιωτικής περιουσίας, το σεβασμό των συμβάσεων, ένα δικαστικό σύστημα, μετρα και σταθμά κτλ.
5. Σε περίπτωση που η διανομή του εισοδήματος, όπως αυτή προκύπτει από το μηχανισμό της αγοράς, δεν θεωρείται αποδεκτή από το κοινωνικό σύνολο, τότε το κράτος παρεμβαίνει και αναδιανέμει το εισόδημα.
6. Τέλος ο μηχανισμός της αγοράς δεν εξασφαλίζει πάντοτε την πλήρη απασχόληση των συντελεστών παραγωγής, οπότε δικαιολογείται η παρέμβαση του κράτους.

Στο πλαίσιο αυτό οι παρεμβάσεις του κράτους στην οικονομία είναι δυνατόν να ταξινομηθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες την “κατανεμητική” λειτουργία, την “αναδιανεμητική” λειτουργία και την “σταθεροποιητική” λειτουργία.

Η ΚΑΤΑΝΕΜΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Πρόκειται για την αρχαιότερη από τις τρεις λειτουργίες. Στην περίπτωση αυτή το κράτος παρεμβαίνει για να βελτιώσει την κατανομή των συντελεστών σε σχέση με αυτή που προκύπτει από το μηχανισμό της αγοράς παραγωγής στην οικονομία. Ο σκοπός είναι να παράγονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες τα οποία ζητούνται περισσότερο από τους καταναλωτές, στις “σωστές” ποσότητες.

Ιδιαίτερη σημασία εδώ έχει η παροχή των δημόσιων αγαθών, τα οποία συνήθως δεν παράγονται καθόλου από το μηχανισμό της αγοράς. Δεν έχει σημασία εάν το κράτος παράγει το ίδιο τα δημόσια αγαθά ή αυτά παράγονται από ιδιωτικές επιχειρήσεις με δαπάνες του κράτους. Ηπαρέμβαση του κράτους μεταβάλλει και βελτιώνει την κατανομή των συντελεστών παραγωγής. Κλασσικά παραδείγματα δημόσιων αγαθών είναι η εθνική άμυνα, ένας φάρος, η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης σε μια πόλη κτλ.

Η ΔΙΑΝΕΜΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ο μηχανισμός της αγοράς διανέμει το παραγώμενο εισόδημα στους συντελεστές παραγωγής που συμμετείχαν στην παραγωγή του εν λόγω εισοδήματος. Όποιος δεν συμμετέχει στην παραγωγή είτε με την προσωπική του εργασία είτε με συντελεστές παραγωγής που κατέχει (π.χ. έναν αγρό που ενοικιάζει) δεν λαμβάνει καθόλου εισόδημα. Άρα το εισόδημα ενός ατόμου εξαρτάται από τις ποσότητες των συντελεστών παραγωγής που κατέχει και από τις τιμές των συντελεστών αυτών (π.χ. ημερομίσθιο) στην αγορά. Άτομα που δεν εργάζονται και δεν κατέχουν κανέναν άλλο συντελεστή παραγωγής, δεν λαμβάνουν καθόλου εισόδημα.

Στις σύγχρονες κοινωνίες η διανομή αυτή του εισοδήματος πιθανών να μην θεωρείται “δίκαια”. Στην περίπτωση αυτή το κράτος παρεμβαίνει για να αναδιανέμει το εισόδημα, στο πλαίσιο της “διανεμητικής λειτουργίας”.

Στην πράξη, η αναδιανομή του εισοδήματος επιτυγχάνεται κυρίως με την επιβολή φόρων και τις μεταβιβαστικές πληρωμές. Συνήθως τα

άτομα ή τα νοικοκυριά με μεγάλο εισόδημα φορολογούνται βαρύτερα ενώ τα άτομα ή νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος λαμβάνουν διάφορα επιδόματα (π.χ. ανεργίας, προνομιακά κτλ). Ενδεχομένως, τα χαμηλού εισοδήματος νοικοκυριά να λαμβάνουν δωρεάν στέγη, ή προϊόντα σε τιμές χαμηλότερες από αυτές της αγοράς.

Η αναδιανομή του εισοδήματος απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή γιατί δεν πρέπει να απαιτεί αντικίνητρο για εργασία γενικότερα για τη συμμετοχή των συντελεστών παραγωγής στην οικονομική δραστηριότητα

Η ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Πρόκειται για την νεώτερη από τις τρεις λειτουργίες του κράτους, καθώς χρονολογείται από τη δεκαετία του 1930. Ο μηχανισμός της αγοράς δεν εξασφαλίζει αυτομάτως πλήρη απασχόληση, χαμηλό πληθωρισμό, υγιές ισοζύγιο πληρωμών και ένα ικανοποιητικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Ενδεχομένως μια παρέμβαση του κράτους να βελτιώσει τις επιδόσεις της οικονομίας στους παραπάνω τομείς και να σταθεροποιήσει την οικονομία. Χρειάζεται όμως, μεγάλη προσοχή γιατί η παρέμβαση του κράτους είναι δυνατόν να είναι και αποσταθεροποιητική (όπως στην Ελλάδα).

Στην πράξη οι παρεμβάσεις του κράτους στην οικονομία γίνονται με πολλούς τρόπους. Σε περίπτωση, π.χ υψηλής ανεργίας και ύφεσης είναι συνήθες το κράτος να ασκεί "επεκτατική" δημοσιονομική πολιτική αυξάνοντας τις δημόσιες δαπάνες και ή μειώνοντας τους φόρους. Έτσι αυξάνεται η συνολική ζήτηση της οικονομίας και υποβηθείται η έξοδος της από την ύφεση. Αντιθέτως σε περίπτωση υπερθέρμανσης της οικονομίας η δημοσιονομική πολιτική γίνεται "περιοριστική". Όμως η ύπαρξη υψηλού δημόσιου χρέους και υψηλών

ελλειμάτων περιορίζει σημαντικά τις δυνατότητες άσκησης της κατάλληλης δημοσιονομικής πολιτικής, όταν αυτό είναι αναγκαίο.

Μεγάλη σημασία έχει και ποιες κατηγορίες δαπανών θα αυξηθούν (ή θα περικοπούν) και ποιές κατηγορίες φόρων θα περικοπούν (ή θα αυξηθούν). Υπάρχουν δαπάνες που θεωρούνται “φιλικές προς την ανάπτυξη”, ενώ άλλες δημιουργούν προβλήματα. Επίσης, υπάρχουν φόροι που δημιουργούν μεγάλες παρενέργειες στην οικονομία και άλλοι που προκαλούν μικρές μόνο παρενέργειες. Άρα πέρα από το εάν ασκηθεί περιοριστική ή επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, έχει σημασία και το μείγμα των συγκεκριμένων μέτρων με τα οποία θα υλοποιηθεί μια τέτοια πολιτική.

Από τα ανωτέρω, είναι φανερό ότι ο ρόλος του κράτους είναι ιδιαίτερα σημαντικός στις σύγχρονες οικονομίες. Οι παρεμβάσεις, όμως πρέπει να είναι πολύ καλά σχεδιασμένες, διαφορετικά είναι δυνατόν να έχουν αποσταθεροποιητικά αποτελέσματα.,

Ρύθμιση. Τη δραστηριότητα της ρύθμισης την ασκούν οι δημόσιοι φορείς όταν παρεμβαίνουν στον τρόπο λειτουργίας του οικονομικού κυκλώματος με σκοπό την αντιμετώπιση προβλημάτων που ανακύπτουν από τη συμπεριφορά της ιδιωτικής οικονομίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ανώτατες και οι κατώτατες τιμές που επιβάλλει το κράτος σε διάφορα αγαθά, προκειμένου να προστατεύσει είτε το εισόδημα των καταναλωτών είτε το εισόδημα των παραγωγών.

2.2 ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ

2.2.1 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και Προστιθέμενη Αξία

Το χαρακτηριστικότερο μέγεθος μιας οικονομίας είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Όπως ορίζεται και στην επόμενη ενότητα, το ακαθάριστο εγχώριο

προϊόν συνιστά τον δείκτη μέτρησης του συνολικά παραγόμενου εισοδήματος (προϊόντος) σε μια οικονομία. Χαρακτηριστικό στοιχείο της διαδικασίας μέτρησης και του συνολικά παραγόμενου εισοδήματος είναι η προστιθέμενη αξία. Προκειμένου να μην γίνονται λάθη, κατά την διαδικασία μέτρησης του ΑΕΠ η προστιθέμενη αξία ενός προϊόντος προσμετρείται, ως την τελική του αξία. Συγκεκριμένα, ένα προϊόν υφίσταται αρκετές αλλαγές, έως να λάβει την τελική μορφή, με την οποία θα το αγοράσει ο καταναλωτής(Λιανός – Μπένος,1998:34).

Καθεμιά από αυτές τις αλλαγές, συνιστά ένα διαφορετικό στάδιο της παραγωγής του. Σε κάθε ένα από τα διαδοχικά στάδια παραγωγής, η αξία του προϊόντος αυξάνεται, καθώς απασχολούνται πρόσθετοι συντελεστές παραγωγής. Με άλλα λόγια μπορεί να υποστηριχθεί ότι το συνολικό παραγόμενο προϊόν μιας οικονομίας αποτελεί την άθροιση των παραγόμενων προστιθέμενων αξιών όλων των κλάδων της οικονομίας.

2.2.2 Οι Υπόλοιποι Εθνικοί Λογαριασμοί

Οι εθνικοί λογαριασμοί αποτυπώνουν τη συνολική εικόνα μιας οικονομίας και παρέχουν ενημέρωση για τη μέτρηση της αξίας της παραγωγής και της κατανάλωσης. Παράλληλα επιτρέπουν τη σύγκριση του συνολικού τρέχοντος παραγόμενου προϊόντος με αντίστοιχα μεγέθη παρελθόντων ετών. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διάκριση του ονομαστικού από το πραγματικό ΑΕΠ. Το ονομαστικό ΑΕΠ μετρά την αξία (σε χρηματικές μονάδες) των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε δεδομένη χρονική περίοδο. Αντίστοιχα το πραγματικό ΑΕΠ μετρά την αγοραστική δύναμη των αγαθών και υπηρεσιών αυτών, δηλαδή την ποσότητα παραγωγής σε σταθερές χρηματικές μονάδες (Απέργης, 2010:12). Αξίζει να σημειωθεί ότι το πραγματικό ΑΕΠ αποτελεί έναν ευκρινέστερο δείκτη της οικονομικής δραστηριότητας καθώς αντισταθμίζει την επίδραση της μεταβολής του γενικού επιπέδου των τιμών

στην παραγωγική διαδικασία. Συνακόλουθα αν στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν προσθέσουμε το Καθαρό Εισόδημα από την Αλλοδαπή προκύπτει το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν. Τέλος το ΑΕΠ μπορεί να προσμετρηθεί με δύο βασικές μεθόδους, την προσέγγιση της δαπάνης και την προσέγγιση του εισοδήματος². (Δημόπουλος,1995:22).

2.3 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οι βασικότεροι σκοποί της οικονομικής πολιτικής του κράτους είναι οι ακόλουθοι(Πουρναράκης, 2000 : 33):

- I. **Οικονομική Ανάπτυξη.** Το κράτος οφείλει να φροντίζει να δημιουργεί εκείνες τις συνθήκες και προϋποθέσεις για αύξηση του παραγόμενου προϊόντος της οικονομίας. Ως ανάπτυξη μπορεί να οριστεί η αύξηση του εθνικού προϊόντος σε μια δεδομένη χρονική περίοδο , με παράλληλη σταθερότητα στο μέγεθος του πληθυσμού, ώστε να προκύπτει τελικά αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Από καθαρά οικονομική άποψη η ανάπτυξη είναι το φαινόμενο εκείνο κατά το οποίο μια οικονομία (εθνική ή και την παγκόσμια), για ένα δεδομένο χρονικό διάστημα (συνήθως έτος), παράγει περισσότερα προϊόντα ή υπηρεσίες και τελικά εισόδημα από το αντίστοιχο προηγούμενο διάστημα (Λιανός κ. Μπένος, 1998:580).
- II. **Σταθερότητα του Γενικού Επιπέδου των Τιμών.** Είναι προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων φορέων του οικονομικού κυκλώματος να υπάρχει μια σχετική σταθερότητα του γενικού επιπέδου των τιμών. Ουσιαστικά πρόκειται για έναν στόχο ο οποίος έχει ως βασική προτεραιότητα την καταπολέμηση του πληθωρισμού. Ο πληθωρισμός, είναι η συνεχής και όχι παροδική αύξηση των τιμών, των προϊόντων και

² Οι δύο μέθοδοι δεν αναλύονται καθώς δεν εντάσσονται στα στενά ερευνητικά ενδιαφέροντα της εργασίας.

των υπηρεσιών μιας οικονομίας (Κιντής & Πουρναράκης, 1993:192). Τα αγαθά των οικονομιών, που διέπονται από πληθωρισμό, γίνονται ολοένα ακριβότερα. Ο πληθωρισμός, είναι ένα ιδιαίτερα αρνητικό φαινόμενο, που προκαλεί έντονες δυσχέρειες στην λειτουργία των οικονομικών συστημάτων. Η ύπαρξη συνεχόμενου πληθωρισμού αποτελεί πρόβλημα για κάθε οικονομικό σύστημα καθώς μειώνονται η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και συνεπώς περιορίζεται σε σημαντικό βαθμό η μέση ροπή προς κατανάλωση. Παράλληλα ο πληθωρισμός ασκεί αρνητικές επιδράσεις στη λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας και στην ανάπτυξη της εφοδιαστικής αλυσίδας των αγαθών καθώς αυξάνονται τα παραγωγικά κόστη λειτουργίας και τα κόστη μεταφοράς με αποτέλεσμα τη μετακύλιση της αύξησης στην τελική λιανική την οποία πληρώνουν οι καταναλωτές.

III. Αναδιανομή εισοδήματος – κοινωνική δικαιοσύνη.

Σύμφωνα με πολλούς συγγραφείς, ἴδικαιη είναι η διανομή του εισοδήματος όταν ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για κοινωνική δικαιοσύνη. Οι αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για κοινωνική δικαιοσύνη όμως είναι δύσκολο να προσδιοριστούν αντικειμενικά επειδή διαφέρουν σημαντικά ανάμεσα στα άτομα του κοινωνικού συνόλου και είναι δύσκολο να τις αναγάγουμε σε ένα κοινό παρανομαστή. Για το λόγο αυτό ο ορισμός της δίκαιης διανομής του εισοδήματος είναι πολύ δύσκολος επειδή απαιτεί ισχυρές αξιολογικές κρίσεις, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά ανάμεσα στα άτομα του κοινωνικού συνόλου

Γίνεται δεκτό ότι σήμερα δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός της δίκαιης διανομής του εισοδήματος. Αυτό είναι επόμενο αφού το θέμα της διανομής περιλαμβάνει αξιολογικές κρίσεις, που είναι λογικό να διαφέρουν σημαντικά ανάμεσα στα άτομα του κοινωνικού συνόλου. Τα ζητήματα της διανομής και αναδιανομής είναι θέματα που καθορίζονται κάθε φορά από τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για κοινωνική δικαιοσύνη, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με το χρόνο, τον τόπο, το επίπεδο κοινωνικής ανάπτυξης κ.ά.

Όπως προαναφέρθηκε, η διανομή του εισοδήματος στην οποία οδηγεί ο μηχανισμός της αγοράς εξαρτάται βασικά από δυο

παράγοντες. Πρώτον, από την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών, που κάθε άτομο διαθέτει στην παραγωγική διαδικασία, και δεύτερον από τις τιμές των συντελεστών που διαμορφώνονται στην αγορά. Η διανομή αυτή όμως οδηγεί σε ακραίες καταστάσεις. Έχουμε π.χ. άτομα που δεν διαθέτουν καθόλου παραγωγικούς συντελεστές, επειδή λ.χ. δεν διαθέτουν περιουσιακά στοιχεία και επιπλέον είναι ανίκανα να εργασθούν, λόγω ηλικίας ή υγείας. Αυτά τα άτομα δεν θα διαθέτουν καθόλου εισόδημα. Είναι ότι μια τέτοια διανομή του εισοδήματος δεν είναι ικανοποιητική. Από την άλλη, εάν κάποιος εργάζεται σκληρότερα, αποταμιεύει περισσότερο ή αναλαμβάνει επιχειρηματικούς κινδύνους είναι δίκαιο να αμοιβεται περισσότερο. Διαφορετικά αμβλύνονται τα κίνητρα του ατόμου προς εργασία, δημιουργία, επιχειρηματικότητα κλπ, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πρόοδος για όλη την κοινωνία. Στις οικονομίες της αγοράς δεν πρέπει να αποσυνδέεται η αμοιβή από την προσπάθεια, γιατί τότε δημιουργείτε "ηθικός κίνδυνος". Το κάθε άτομο πρέπει να υφίσταται τις (θετικές ή αρνητικές) συνέπειες των επιλογών του. Διαφορετικά η οικονομία της αγοράς δε λειτουργεί. Γι' αυτό καλά οργανωμένες δυτικές κοινωνίες η επικρατούσα αντίληψη δεν είναι ότι πρέπει όλα τα άτομα να έχουν το ίδιο εισόδημα αλλά να τους παρέχονται ίσες ευκαιρίες.

Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος έχει διπλό ρόλο. Αφενός πρέπει να "εκφράσει" τις αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για "κοινωνική δικαιοσύνη" και αφετέρου να πάρει τα κατάλληλα μέτρα για την πραγματοποίηση της επιθυμητής από το κοινωνικό σύνολο διανομής. Τα μέτρα αυτά είναι συνήθως οι φόροι, οι δημόσιες δαπάνες και ορισμένες παρεμβάσεις στο μηχανισμό της αγοράς.

A. Οι επιδράσεις των φόρων στη διανομή του εισοδήματος. Οι άμεσοι φόροι μειώνουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, ενώ οι έμμεσοι φόροι αυξάνουν τις τιμές και μειώνουν το πραγματικό τους εισόδημα. Και οι δύο κατηγορίες φόρων μεταβάλλουν τη διανομή του εισοδήματος εφόσον η επιβάρυνση των νοικοκυριών δεν είναι ανάλογη του εισοδήματος τους. Οι αναλογικοί φόροι εισοδήματος αφαιρούν το ίδιο ποσοστό εισοδήματος από όλα τα άτομα και αφήνουν τη διανομή

του εισοδήματος αμετάβλητη, ενώ οι προοδευτικοί φόροι εισοδήματος αφαιρούν μεγαλύτερα ποσοστά εισοδήματος από τις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις και μικρότερα ποσοστά από τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις και κάνουν πιο “ίση” τη διανομή του εισοδήματος. Όλα αυτά βέβαια εφόσον δεν υπάρχει φοροδιαφυγή. Η έκταση και η ένταση της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα οδηγούν σε αντίθετα αποτελέσματα.

B. Οι επιδράσεις των δαπανών στη διανομή του εισοδήματος.

Όπως οι φόροι έτσι και οι δημόσιες δαπάνες μπορεί να επηρεάζουν τη διανομή του εισοδήματος. Ορισμένες μάλιστα από τις δαπάνες αυτές, γίνονται με σκοπό να βελτιώσουν τη διανομή του εισοδήματος και να μετριάσουν τη φτώχεια. Πάντως, όλες οι κατηγορίες δημοσίων δαπανών, με εξαίρεση εκείνες που ωφελούν τα νοικοκυριά ανάλογα με το εισόδημά τους, επηρεάζουν τη διανομή του εισοδήματος, οι επιδράσεις αυτές όμως διαφέρουν ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες δαπανών. Ιδιαίτερη σημασία, από άποψη διανεμητικών επιδράσεων όμως, έχουν οι μεταβιβαστικές πληρωμές.

Οι μεταβιβαστικές πληρωμές διακρίνονται συνήθως σε δύο μεγάλες κατηγορίες, διάκριση που έχει σημασία από άποψη διανεμητικών επιδράσεων (**τις μεταβιβάσεις σε χρήμα και τις μεταβιβάσεις σε είδος**). Οι πρώτες συνιστούν μεταβίβαση χρηματικών ποσών στα νοικοκυριά, τα οποία είναι ελεύθερα να τα δαπανήσουν κατά την κρίση τους. Οι δεύτερες συνιστούν μεταβίβαση αγαθών λ.χ παροχή δωρεάν στέγης, συσσιτίου στα παιδιά, δελτίων για δωρεάν απόκτηση ειδών διατροφής κ.ά., τα οποία φυσικά αυξάνουν και πάλι τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών. Τη νέα αυτή αγοραστική δύναμη όμως, τα νοικοκυριά είναι υποχρεωμένα να τη χρησιμοποιήσουν στην κατανάλωση των αγαθών που τους παρέχει το δημόσιο με τις μεταβιβάσεις σε είδος. Γι’αυτό, η αύξηση της ευημερίας των νοικοκυριών, που προκαλείται από τις μεταβιβάσεις σε είδος είναι συνήθως μικρότερη από την αύξηση που θα προερχόταν από μία ισόποση μεταβίβαση σε χρήμα

Γ. Παρεμβάσεις στο μηχανισμό αγοράς.

Τέλος, η αναδιανομή του εισοδήματος είναι δυνατόν να γίνει με παρεμβάσεις (από το κράτος) στις τιμές των προϊόντων. Έτσι, οι τιμές ορισμένων προϊόντων είναι δυνατόν να καθοριστούν κάτω από την τιμή ισορροπίας της αγοράς και άλλες πάνω από την τιμή ισορροπίας.

Η τιμή ορισμένων τροφίμων, π.χ. είναι δυνατόν να καθοριστεί διοικητικά κάτω από την τιμή ισορροπίας της αγοράς, προκειμένου να είναι εφικτή η κατανάλωσή τους από τα χαμηλού εισοδήματος νοικοκυριά,. Στην περίπτωση αυτή θα απαιτηθούν "κουπόνια" για να μπορούν όλοι οι καταναλωτές να αγοράζουν το προϊόν.

Η τιμή άλλων αγαθών καθορίζεται πάνω από την τιμή ισορροπίας της αγοράς προκειμένου να ενισχυθούν τα εισοδήματα των παραγωγών αυτών των προϊόντων. Τέτοια παραδείγματα είναι οι τιμές "ασφαλείας" των αγροτικών προϊόντων καθώς και ο καθορισμός κατώτατου μισθού. Με όλους αυτούς τους τρόπους μετριάζεται η ανισοκατανομή του εισοδήματος, προκύπτουν όμως άλλα προβλήματα στη λειτουργία της οικονομίας.

Πλήρης Απασχόληση. Πρόκειται ίσως για τον δυσκολότερο στόχο της οικονομικής πολιτικής καθώς η επίτευξη του έχει ως βασικό αντίπαλο τον κίνδυνο της ανεργίας. Επιγραμματικά η ανεργία μπορεί να οριστεί ως η απουσία της απασχόλησης, περιλαμβάνει όλα εκείνα τα άτομα τα οποία, λαμβάνοντας υπόψη τον τρέχοντα μισθό επιθυμούν και μπορούν να εργαστούν αλλά δεν βρίσκουν εργασία. Η ανεργία είναι ένα πολύπλοκο και πολυσύνθετο φαινόμενο, δύσκολο να κατανοηθεί. Δεν μπορεί να μετρηθεί απλώς στις φυσικές της διαστάσεις ως άλλο ένα οικονομικό μέγεθος, αλλά να διερευνηθεί σε σχέση με το θεωρητικό πλαίσιο, που τη συγκροτεί ως έννοια και ως κοινωνικό φαινόμενο.

IV. **Ισορροπία στο Ισοζύγιο Πληρωμών.** Το ισοζύγιο πληρωμών μιας χώρας, περιλαμβάνει όλες τις οικονομικές συναλλαγές ανάμεσα στους κατοίκους της, και στους κατοίκους των άλλων χωρών στην διάρκεια

μιας συγκεκριμένης περιόδου. Το ισοζύγιο πληρωμών, συνοψίζει για μια δεδομένη οικονομική περίοδο (συνήθως έτος), τις συναλλαγές μιας χώρας, που δημιουργούν υποχρεώσεις πληρωμών³ προς και από άλλες χώρες(Λιανός κ συν, 1995:516-517). Το ισοζύγιο πληρωμών, περιλαμβάνει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων. Είναι εύλογο ότι ένα πλεονασματικό ισοζύγιο πληρωμών, δεικνύει οικονομική ευρωστία για μια χώρα, ενώ το ελλειμματικό ισοζύγιο, αποδεικνύει έλλειμμα ανταγωνιστικότητας μια προβληματική κατάσταση στις σχέσεις της χώρας με το εξωτερικό.

2.4 ΤΑ ΜΕΣΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τα μέσα υλοποίησης της οικονομικής πολιτικής είναι κυρίως η φορολογία και οι δημόσιες δαπάνες. Η φορολογία εντάσσεται στην ευρύτερη κατηγορία των εσόδων και οι δαπάνες στην κατηγορία των εξόδων. Στην πλευρά των εσόδων εντάσσονται και οι δραστηριότητες του δημόσιου δανεισμού και αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας.

2.4.1 Βασικά Στοιχεία Φορολογίας, Φορολογικής Βάσης και Φορολογικού Συντελεστή

Η φορολογία συνιστά την κύρια μορφή χρηματοδότησης της λειτουργίας του κράτους.⁴ Οι φόροι αποτελούν μια μονομερή παροχή των ιδιωτών, δηλαδή των φυσικών και των νομικών προσώπων προς το κράτος χωρίς άμεση αντιπαροχή του κράτους προς τους ιδιώτες (Γεωργακόπουλος, 1997:291). Οι φόροι έχουν ένα αναγκαστικό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι όλα τα πρόσωπα, φυσικά και νομικά που αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα

³ Οι υποχρεώσεις πληρωμών αναφέρονται, στα χρηματικά ποσά που καταβάλλει η χώρα που αγοράζει και λαμβάνει η χώρα που πουλάει αγαθά και υπηρεσίες και αντίστροφα.

⁴ Οι άλλες δύο μορφές χρηματοδότησης των αναγκών του κράτους είναι ο δημόσιος δανεισμός και η έκδοση νέου χρήματος. Στη ζώνη του ευρώ, όμως, είναι η έκδοση χρήματος αδύνατη

εντός του κράτους υπόκεινται στις διατάξεις τους. Τα ποσά των φόρων που οι ιδιώτες καταβάλουν στο δημόσιο εξαρτώνται από το είδος και τους συντελεστές του φόρου. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι φόροι αποτελούν μια μεταφορά πόρων από τον ιδιωτικό προς το δημόσιο τομέα με σκοπό την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους.

Οι φόροι με την ύπαρξη τους επιτελούν ορισμένες λειτουργίες . Οι λειτουργίες αυτές απορρέουν από το γεγονός ότι φόροι επιβάλλονται ώστε οι κρατικοί φορείς να χρηματοδοτούν τις δαπάνες τους και να προσφέρουν υπηρεσίες προς το κοινωνικό σύνολο (Καράγιωργας, 1981:47). Οι λειτουργίες των φόρων είναι η ταμειευτική λειτουργία, η οικονομική λειτουργία και η κοινωνική λειτουργία (Δράκος, 1986:67-71).

Η Ταμειευτική Λειτουργία. Η ταμειευτική λειτουργία ενός φόρου δίνει τη δυνατότητα να συγκεντρώνει τους απαραίτητους στο κράτος χρηματικούς πόρους ώστε να είναι σε θέση να χρηματοδοτήσει τις βασικές δραστηριότητες του και να προσφέρει τις υπηρεσίες του προς τους πολίτες. Πρόκειται για τη σημαντικότερη ίσως λειτουργία των φόρων καθώς η συγκέντρωση των απαραίτητων εσόδων δίνει δυνατότητα χρηματοδότησης των κρατικών δραστηριοτήτων.

Η Οικονομική Λειτουργία. Η οικονομική λειτουργία των φόρων αναφέρεται στο ότι χρησιμοποιούνται ως μέσα άσκησης οικονομικής πολιτικής ώστε να επιτευχθούν συγκεκριμένοι σκοποί. Οι βασικοί σκοποί της οικονομικής πολιτικής είναι η οικονομική ανάπτυξη, ο περιορισμός του πληθωρισμού, η εξισορρόπηση του ισοζυγίου πληρωμών, η αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των ασθενέστερων κοινωνικά τάξεων και η βελτίωση της απασχόλησης. Όλοι οι φόροι επιδρούν στις αποφάσεις των οικονομικών μονάδων (νοικοκυριών και επιχειρήσεων) και στον τρόπο οργάνωσης και άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας. Συνήθως οι επιπτώσεις αυτές είναι αρνητικές, αλλά ένα καλά σχεδιασμένο φορολογικό σύστημα ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις και μεγιστοποιεί τις θετικές. Γενικά, όταν οι αγορές λειτουργούν αποτελεσματικά το φορολογικό σύστημα δεν πρέπει να επηρεάζει τη λειτουργία τους και οι αποφάσεις των οικονομικών μονάδων προς οποιαδήποτε κατεύθυνση. Όταν όμως ορισμένες αγορές λειτουργούν ατελώς (π.χ. μόλυνση ενός ποταμού),

τότε το φορολογικό σύστημα είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί για να διορθώσει τις ατέλειες της αγοράς. Επίσης μέσα από το φορολογικό σύστημα είναι δυνατόν να δίνονται κίνητρα προκειμένου να επιτευχθούν ορισμένοι σκοποί, όπως επενδύσεις, οικονομική ανάπτυξη, αύξηση αποταμίευσης, αυτό θα πρέπει να γίνεται με προσοχή. Αντίστοιχα είναι δυνατόν να δημιουργούνται φορολογικά αντικίνητρα για ορισμένες δραστηριότητες όπως π.χ. οι εισαγωγές.

Η Κοινωνική Λειτουργία. Η κοινωνική λειτουργία είναι ακόμη μια σημαντική εφαρμογή των φόρων στο οικονομικό κύκλωμα. Περιλαμβάνει τις κοινωνικές διαστάσεις των φόρων, δηλαδή το χαρακτήρα που έχει ένα φορολογικό σύστημα. Υπό αυτό το πρίσμα ένα φορολογικό σύστημα μπορεί να σχεδιαστεί ώστε να υπάρξει πραγματική μεταφορά πόρων από τις ισχυρές προς τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις ή ώστε να έχει τα αντίθετα ή και ουδέτερα αποτελέσματα.

Ως φορολογική βάση ορίζουμε το μέγεθος πάνω στο οποίο υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση (Γεωργακόπουλος, 1997:293). Το ποσό που υποχρεούται να καταβάλλει προς το δημόσιο ο φορολογούμενος υπολογίζεται συνήθως ως ποσοστό της φορολογικής βάσης. Ως φορολογική βάση χρησιμοποιούνται συνήθως οικονομικά στοιχεία των φορολογουμένων.⁵ Τα σημαντικότερα οικονομικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται ως φορολογική βάση είναι το εισόδημα, η περιουσία και η δαπάνη των φορολογούμενων ατόμων. Στην πράξη μεγαλύτερης σπουδαιότητας είναι το εισόδημα και η δαπάνη των φορολογούμενων διότι υποδηλώνουν την παρουσία και το της οικονομικής δραστηριότητας του και κατά συνέπεια της φορολογικής του ικανότητας. Η περιουσία δεν έχει αυτό το γνώρισμα καθώς μπορεί να προέρχεται και από κληρονομιά που οι φορολογούμενοι απέκτησαν και να μην συμβαδίζει με τρέχουσα φορολογική ικανότητα.

⁵ Ωστόσο δεν μπορούμε να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθούν ως φορολογική βάση κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως γινόταν στην αρχαιότητα (π.χ. κεφαλικός φόρος στη φεουδαρχία).

Η φορολογούμενη μονάδα είναι το πρόσωπο του οποίου τα χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται ώστε να υπολογιστεί ο φόρος. Η φορολογούμενη μονάδα μπορεί να είναι είτε φυσικό πρόσωπο (ιδιώτης) είτε νομικό πρόσωπο (επιχείρηση) (Δράκος, 1986:54). Και στις δυο περιπτώσεις μπορούν να επιβληθούν φόροι εισοδήματος, περιουσίας ή δαπάνης καθώς τόσο τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα μπορούν να επιδοθούν σε οικονομική δραστηριότητα. Επί των προσώπων που θεωρούνται φορολογούμενες μονάδες επιβάλλονται οι διάφοροι φόροι. Βασικές οντότητες εκ των φορολογούμενων μονάδων είναι το άτομο, η οικογένεια και οι επιχειρήσεις⁶. Για κάθε μια από αυτές τις μονάδες υπάρχουν ειδικές φορολογικές ρυθμίσεις.

Με τον όρο φορολογικός συντελεστής εννοούμε το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε μία μονάδα φορολογικής βάσης (Δεληπάλλα, 2007:29). Ο φορολογικός συντελεστής διακρίνεται στο μέσο και στον οριακό συντελεστή. Η φορολογική νομοθεσία συνήθως καθορίζει άμεσα τον οριακό συντελεστή ενώ ο μέσος αποτελεί συνάρτηση πολλών παραγόντων (όπως απαλλαγές, εκπτώσεις κλπ.). Ο μέσος φορολογικός συντελεστής προκύπτει αν διαιρέσουμε το ποσό του φόρου με το συνολικό ποσό της φορολογούμενης βάσης. Ο οριακός φορολογικός συντελεστής προκύπτει αν διαιρέσουμε το ρυθμό μεταβολής του φόρου σε σχέση με το ρυθμό μεταβολής της φορολογικής βάσης. Ο οριακός φορολογικός συντελεστής δεικνύει πόσο μεταβάλλεται το ποσό του φόρου όταν μεταβάλλεται το ποσό της φορολογικής βάσης.

Ο οριακός φορολογικός συντελεστής μπορεί να χαρακτηρίζεται ως αναλογικός, προοδευτικός και αντίστροφα προοδευτικός (Καράγιωργας, 1981:221). Πιο συγκεκριμένα όταν ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός το ποσοστό καταβολής του φόρου παραμένει το ίδιο ανεξάρτητα από την αύξηση της φορολογικής βάσης. Όταν ο φορολογικός συντελεστής είναι προοδευτικός, το ποσοστό καταβολής του φόρου αυξάνεται με την αύξηση της φορολογικής βάσης. Όταν τέλος ο φορολογικός συντελεστής είναι

⁶ Παρατηρούμε σε αυτό το σημείο την παρουσία των τριών βασικών στοιχείων του οικονομικού κυκλώματος. Πρόκειται για το κράτος, τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Το συνεκτικό στοιχείο της ταυτόχρονης ύπαρξης των μονάδων αυτών στο οικονομικό κύκλωμα είναι το φορολογικό σύστημα.

αντίστροφα προοδευτικός, το ποσοστό καταβολής του φόρου μειώνεται με την αύξηση της φορολογικής βάσης. Από πλευράς κοινωνικής δικαιοσύνης οι αποτελεσματικότεροι φόροι είναι όσοι έχουν προοδευτικούς φορολογικούς συντελεστές⁷. Από πλευράς είσπραξης εσόδων μπορούν να είναι αποτελεσματικοί και οι φόροι με αναλογικούς ή αντίστροφα προοδευτικούς συντελεστές.⁸

2.4.2 Βασικά Στοιχεία για τον Δημόσιο Δανεισμό και τη Δημόσια Περιουσία

Ο δημόσιος δανεισμός αποτελεί συμπληρωματική πηγή εσόδων και πραγματοποιείται συνήθως με έκδοση κρατικών ομολόγων τα οποία πωλούνται είτε σε κατοίκους Ελλάδας είτε εξωτερικού (εσωτερικός ή εξωτερικός δανεισμός). Ο τόπος διενέργειας των αγοραπωλησιών είναι οι διεθνείς και ημεδαπές χρηματαγορές. Με τον εξωτερικό δανεισμό συνήθως εξυπηρετούνται οι εισαγωγές αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαιακού εξοπλισμού. Άλλος τρόπος είναι ο δανεισμός από την κεντρική τράπεζα της χώρας, όχι όμως για τις χώρες της ζώνης του ευρώ. Ο δανεισμός αυτός ενέχει πληθωριστικούς κινδύνους. Ο δανεισμός χωρίζεται σε βραχυχρόνιο και μακροχρόνιο (Καράγιωργας, 1981:319-320). Μια ενδεδειγμένη πρακτική είναι ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός να αφορά έκτακτες και παροδικές ανάγκες του κράτους, ενώ ο μακροχρόνιος δανεισμός να αφορά αναπτυξιακά σχέδια και επενδύσεις ώστε η απόδοση της επένδυσης διαχρονικά να μπορεί να συμβάλλει στην αποπληρωμή του δανείου.

⁷ Αυτό συμβαίνει διότι όταν ο φόρος είναι προοδευτικός η αύξηση (μείωση) του εισοδήματος για ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο συνεπάγεται και υψηλότερο (χαμηλότερο) ποσό φόρου. Αντίστοιχα όταν ο φόρος είναι αντίστροφα προοδευτικός η αύξηση (μείωση) του εισοδήματος για ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο συνεπάγεται και χαμηλότερο (υψηλότερο) ποσό φόρου.

⁸ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας όπου το ποσοστό καταβολής του είναι το ίδιο ανεξάρτητα από το εισόδημα του φορολογούμενου προσώπου. Ως αποτέλεσμα ο συγκεκριμένος φόρος είναι αντίστροφα προοδευτικός διότι τα εισοδήματα των ισχυρών οικονομικά ομάδων του πληθυσμού καταβάλλουν αναλογικά λιγότερο φόρο από τα εισοδήματα των ασθενέστερων στρωμάτων.

Συνακόλουθα η αξιοποίηση της περιουσίας του δημοσίου και των δημόσιων επιχειρήσεων αναπτύσσεται με ενοικίαση κρατικών κτιρίων, αλλά και με την τιμή που εισπράττουν οι δημόσιες επιχειρήσεις από την πώληση αγαθών και υπηρεσιών (ΔΕΗ, ΔΕΥΑΠ, Κρατική τηλεόραση με τις διαφημίσεις κτλ). (Πουρναράκης, 2000: 36). Η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας του δημοσίου μπορεί να αναπτυχθεί και διαμέσου της πώλησης περιουσιακών στοιχείων που ανήκουν στην ιδιοκτησία του. Κατά κανόνα σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται η πώληση ακινήτων καθώς και η ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων ή οργανισμών στους οποίους το κράτος διαθέτει σημαντικό μερίδιο συμμετοχής. Οι αποκρατικοποιήσεις, όμως, δεν αποτελούν πηγή τακτικών, επαναλαμβανόμενων εσόδων, ούτε θα πρέπει να αποφασίζονται με ταμειακά κριτήρια. Με τις αποκρατικοποιήσεις επιτυγχάνεται εισαγωγή νέας τεχνολογίας και νέων μεθόδων οργάνωσης και διοίκησης, αύξηση της παραγωγικότητας της αποκρατικοποιούμενης επιχείρησης, αύξηση του ανταγωνισμού στο εσωτερικό της χώρας και αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Επίσης, επιτυγχάνεται η εισαγωγή κεφαλαίων για πρόσθετες επενδύσεις

2.4.3 Βασικά Στοιχεία για τις Δημόσιες Δαπάνες

Οι δημόσιες δαπάνες είναι η μια από τις δύο βασικές κατηγορίες των δημοσιονομικών μέσων. Οι δημόσιοι φορείς προβαίνουν στη διενέργεια δημόσιων δαπανών μέσα από δραστηριότητες όπως είναι η αμοιβή των παραγωγικών συντελεστών (μισθοί δημοσίων υπαλλήλων, ενοίκια κτιρίων, αξία υλικών) καθώς και τα προγράμματα των δημοσίων επενδύσεων. Παράλληλα το κράτος καταβάλλει συντάξεις και επιδόματα προς συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Οι δημόσιες δαπάνες ταξινομούνται με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Οι συνηθέστερες ταξινομήσεις είναι η οικονομική, η λειτουργική και η διοικητική ταξινόμηση.

Σύμφωνα με την οικονομική ταξινόμηση οι δαπάνες διακρίνονται στις εξής κατηγορίες (Γεωργακόπουλος, 1997:99-106):

- ο **Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες**. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται όλες οι δαπάνες οι οποίες αφορούν ζήτηση αγαθών και

υπηρεσιών και συνεπώς οδηγούν σε άμεση απασχόληση παραγωγικών συντελεστών και συνεπώς σε άμεση δημιουργία εισοδημάτων. Οι δαπάνες αυτού του είδους επιμερίζονται σε δαπάνες δημόσιας κατανάλωσης και σε δαπάνες δημόσιας επένδυσης

- ο **Δαπάνες για μεταβιβαστικές πληρωμές**. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται οι δαπάνες οι οποίες δεν αποτελούν ζήτηση για αγαθά και για υπηρεσίες και συνεπώς δεν οδηγούν σε χρησιμοποίηση παραγωγικών συντελεστών από το κράτος. Πρόκειται για μονομερείς παροχές των δημοσίων φορέων προς τους ιδιωτικούς φορείς οι οποίοι αυξάνουν τα διαθέσιμα εισοδήματά τους ή την περιουσία τους.

Σύμφωνα λειτουργική ταξινόμηση οι δαπάνες ταξινομούνται με βάση το αντικείμενο της δημοσιονομικής δραστηριότητας. Ειδικότερα οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους επιμερίζονται ανάλογα τη πεδίο της διοίκησης από το οποίο απορροφούνται. Οι δαπάνες αυτής της κατηγορίας λαμβάνουν τις ακόλουθες μορφές:

- ο Δαπάνες Διοίκησης
- ο Δαπάνες Άμυνας
- ο Δαπάνες απονομής Δικαιοσύνης
- ο Δαπάνες Υγείας
- ο Δαπάνες Πρόνοιας
- ο Δαπάνες Εκπαίδευσης
- ο Δαπάνες λοιπών δραστηριοτήτων της Διοίκησης

Αξίζει να σημειωθεί ότι η λειτουργική ταξινόμηση των δημοσίων δαπανών είναι ιδιαίτερα χρήσιμη καθώς παρέχει σαφή και συνοπτική ενημέρωση προς τη διοίκηση για τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται αυτές οι δαπάνες. Ο επιμερισμός των δημοσίων δαπανών στις διάφορες διοικητικές λειτουργίες του κράτους έχει τη δυνατότητα να παράσχει σαφή πληροφόρηση για το είδος της οικονομικής πολιτικής που ασκείται και για τις προτεραιότητες του κράτους. Επίσης ο τρόπος ιεράρχησης των δημοσίων δαπανών συνιστά μια διαδικασία ιδιαίτερα χρήσιμη όσον αφορά τη μελέτη του ενδεχόμενου για διασπάθιση και σπατάλη του δημόσιου χρήματος.

Τέλος η διοικητική ταξινόμηση των δημοσίων δαπανών έχει τον πιο γραφειοκρατικό χαρακτήρα καθώς αναπτύσσεται με βάση τα διάφορα πεδία ενάσκησης της δημόσιας εξουσίας. Τα πεδία αυτά είναι τα ακόλουθα:

- ο Δαπάνες του κράτους ή εναλλακτικά διατυπωμένο δαπάνες της κεντρικής διοίκησης
- ο Δαπάνες των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης
- ο Δαπάνες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- ο Δαπάνες των Λοιπών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου

2.5 ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το κράτος ως σύγχρονη συλλογική οντότητα έχει να διαδραματίσει έναν ιδιαίτερα κρίσιμο και κυρίως σύνθετο ρόλο. Από τη μία πλευρά το κράτος έχει να διαφυλάξει την πολιτική σταθερότητα και την ασφάλεια των πολιτών του και από την άλλη να δημιουργήσει ικανές συνθήκες για ανάπτυξη και ευημερία (Kotler et al, 1997). Το κράτος ωστόσο παραμένει η κυρίαρχη συλλογική οντότητα στα σύγχρονα κοινωνικά περιβάλλοντα διατηρώντας το μονοπώλιο της εξουσίας αλλά και τη δυνατότητα για έκφραση των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου (Downs, 1997:41). Το κράτος διαμέσου των οικονομικών λειτουργιών του έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό τις κάθετες και τις οριζόντιες σχέσεις ανάμεσα σε άτομα και σε οργανισμούς (Muller-Surel, 2002:41-42).

Βασικό στοιχείο της τρέχουσας ιστορικής περιόδου είναι η δυναμική για υποχώρηση του κράτους ως απόρροια της καταλυτικής επέκτασης των στοιχείων της ελεύθερης αγοράς και της ιδιωτικής οικονομίας. Η κατάρρευση των καθεστώτων κεντρικού σχεδιασμού των πρώην σοσιαλιστικών κοινωνιών σε συνδυασμό με τη δυναμική είσοδο της οικονομίας της Κίνας στις ελεύθερες οικονομίες επέφερε σημαντικές ανατροπές στο δυτικό οικονομικό μοντέλο. Παράλληλα η διαρκής μετανάστευση από τις φτωχές νότιες και ανατολικές προς τις πλούσιες χώρες του Βορά και της Δύσης λειτούργησε

καταλυτικά στη μετατροπή σημαντικών παραγωγικών σταθερών που χαρακτήριζαν το μίγμα οικονομικής πολιτικής των ισχυρών κρατών (Hirst – Thomson, 1996).

Το κράτος λοιπόν μέσα στην παγκοσμιοποιημένη έκφανση του βρέθηκε σε δυσχερή θέση. Προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις τρέχουσες ανάγκες τους ορισμένα κράτη κατέφυγαν στο μέσο του δανεισμού, αντί για μείωση των δαπανών τους και αναδιάρθρωση της φορολογίας τους. Ως αποτέλεσμα επήλθαν σημαντικές αναταράξεις στο καθεστώς της δημοσιονομικής ισορροπίας, οι οποίες επέφεραν κρίσεις χρέους και ελλείμματος. Αυτό συνέβη ιδιαίτερα σε ορισμένες χώρες της ζώνης του ευρώ, οι οποίες με την είσοδό τους στην ΟΝΕ βρέθηκαν σε ένα πρωτόγνωρο γι'αυτές περιβάλλον πολύ χαμηλών επιτοκίων και εύκολης πρόσβασης στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Έτσι, αντί η συμμετοχή στο ευρώ να αποτελέσει το έναυσμα για μεγαλύτερη δημοσιονομική πειθαρχία και εφαρμογή των υποχρεώσεων που απορρέουν από το Σύμφωνο Σταθερότητας και Α ανάπτυξη, θεωρήθηκε ως ευκαιρία για χαλάρωση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και αύξηση του δημόσιου δανεισμού.

Η Ελλάδα αποτελεί μια τέτοια περίπτωση με χώρες του ευρωπαϊκού νότου (Πορτογαλία, Ισπανία) αλλά και του Βορρά (Ιρλανδία) να ακολουθούν. Το ζητούμενο στοιχείο λοιπόν είναι η βελτίωση αρκετών στοιχείων του ελληνικού παραγωγικού μοντέλου. Ωστόσο προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα το πρόβλημα είναι χρήσιμο να μελετηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας. Η ανάλυση αυτή λαμβάνει χώρα στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας επιχρηρείται μια σύντομη παρουσίαση της ελληνικής οικονομίας. Η βασική θεματική αυτού του κεφαλαίου είναι η μελέτη και η διερεύνηση των βασικών μεγεθών και χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας. Σκοπός του κεφαλαίου είναι η κατανόηση των βασικών στοιχείου του ελληνικού οικονομικού κυκλώματος ώστε να είναι ευκολότερη στη συνέχεια η ανάλυση της συμπεριφοράς του δημόσιου τομέα και των αιτιών της δημιουργίας ελλειμμάτων.

Το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας περιλαμβάνει πέντε διαφορετικές ενότητες. Η πρώτη επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή των βασικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας και των αναπτυξιακών επιδόσεων της. Η δεύτερη αναλύει τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας και η τρίτη εστιάζει στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της. Στη συνέχεια αποτυπώνονται οι σημαντικότερες στρεβλώσεις του ελληνικού οικονομικού κυκλώματος. Τέλος στην πιο ενδιαφέρουσα ίσως ενότητα του κεφαλαίου διερευνάται η δημοσιονομική κατάσταση του ελληνικού κράτους.

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ελληνική οικονομία αντιμετώπισε ιδιαίτερα σημαντικές δυσκολίες κατά τη περίοδο που ακολούθησε τον 'Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο κατάφερε να ορθοποδήσει και να αναπτυχθεί. Κομβικά σημεία στην πάροδο του χρόνου για την αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας ήταν η είσοδος της στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1980 και συνακόλουθα η είσοδος της στην Ευρωζώνη το 2001. Στον Πίνακα 3.1 περιλαμβάνονται στοιχεία για την εξέλιξη της μεταβολής του ελληνικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος κατά τη διάρκεια της περιόδου 1961-2010.

Πίνακας 3.1

Μεταβολή Ελληνικού ΑΕΠ 1961-2010 (Έτος Βάσης 2000)

1961	13,2	1971	7,8	1981	-1,6	1991	3,1	2001	4,2
1962	0,4	1972	10,2	1982	-1,1	1992	0,7	2002	3,4
1963	11,8	1973	8,1	1983	-1,1	1993	-1,6	2003	5,9
1964	9,4	1974	-6,4	1984	2,0	1994	2,0	2004	4,4
1965	10,8	1975	6,4	1985	2,5	1995	2,1	2005	2,3
1966	6,5	1976	6,9	1986	0,5	1996	2,4	2006	5,5
1967	5,7	1977	2,9	1987	-2,3	1997	3,6	2007	3,5
1968	7,2	1978	7,2	1988	4,3	1998	3,4	2008	-0,2
1969	11,6	1979	3,3	1989	3,8	1999	3,4	2009	-3,1
1970	8,9	1980	0,7	1990	0	2000	3,5	2010	-4,9

Πηγή : Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από τη μελέτη του πίνακα μπορούν λοιπόν να καταστούν κατανοητές οι διακυμάνσεις που γνώρισε η ελληνική οικονομία κατά τη διάρκεια της τελευταίας πεντηκονταετίας. Ωστόσο η σημαντική αναπτυξιακή πορεία των ετών 1994-2007 αλλά και η συμμετοχή της στο ευρώ την ενέταξαν στις αναπτυγμένες οικονομίες. Συνεπώς η ελληνική οικονομία έχει αποκτήσει σημαντική τεχνογνωσία όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία η οποία

μπορεί να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμη μετά αλλά κατά τη διάρκεια της εξόδου της ελληνικής οικονομίας από την κρίση. Στον πίνακα 3.2 παρέχονται πληροφορίες για την σχέση εξαγωγών προς εισαγωγές στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα

Πίνακας 3.2
Σχέση Εξαγωγών προς Εισαγωγές Ελληνικής Οικονομίας (%)

1960	42
1965	33
1970	36
1975	40
1980	37
1985	41
1989	40
2000	34
2001	35
2002	32
2003	33
2004	33
2005	34
2006	31
2007	30
2008	31
2009	33

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

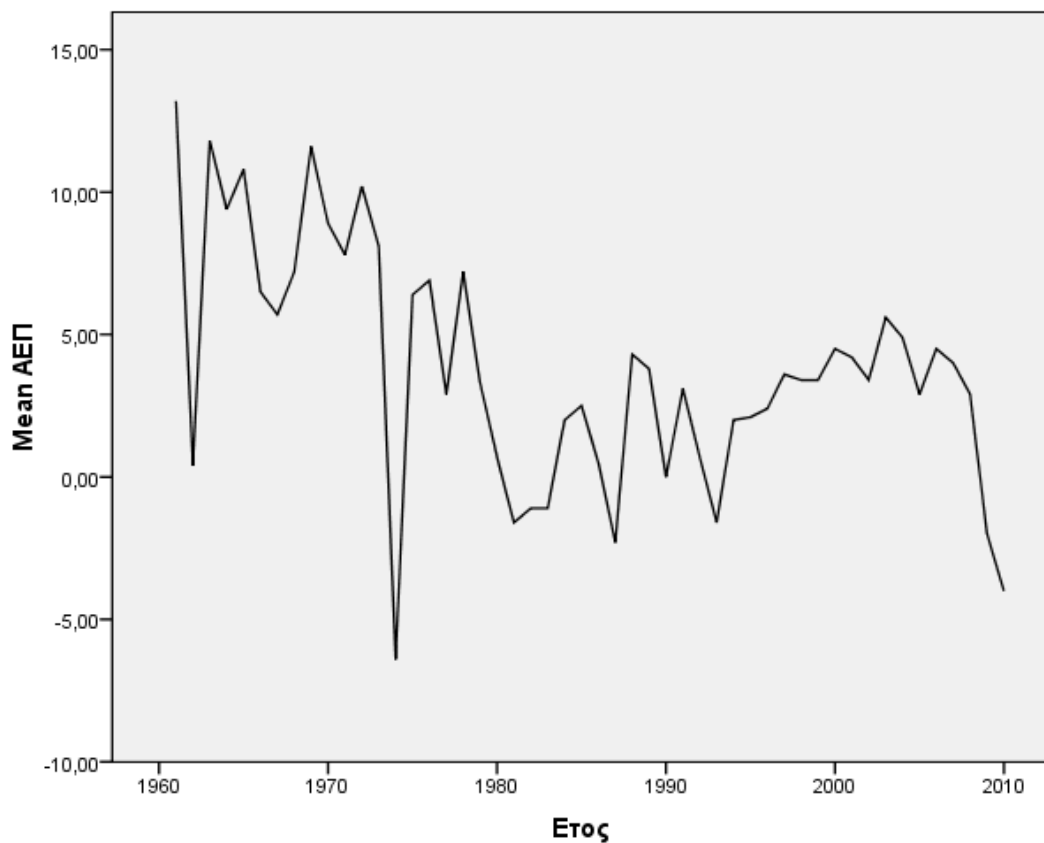
Από τα στοιχεία του πίνακα 8 αναδεικνύεται το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία δεν κατάφερε κατά τη διάρκεια της τελευταίας πεντηκονταετίας να εξελιχθεί σε μια εξωστρεφή οικονομική δύναμη. Παρά το γεγονός της ένταξης της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα όχι μόνο δε βελτίωσε τις εξαγωγικές της επιδόσεις, αλλά αυτές χειροτέρεψαν. Ενώ το 1985-1989 οι εξαγωγές κάλυπταν το 40% περίπου των εξαγωγών τα τελευταία χρόνια αυτό έχει μειωθεί στο 30 έως 35% με αποτέλεσμα να δαπανάται σημαντικό μέρος του παραγόμενου εισοδήματος στις πληρωμές των εισαγωγών. Παράλληλα οι

πόροι της ελληνικής οικονομίας δεν χρησιμοποιούνται με βάση τις άριστες εναλλακτικές χρήσεις του, με αποτέλεσμα να χάνονται έσοδα από εξαγωγές προϊόντων που δεν γίνονται.

Η στατιστική ανάλυση των μεταβολών του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της ελληνικής οικονομίας και η γραφική απεικόνιση της μεταβολής του, την χρονική περίοδο 1961-2010 παρίσταται στον πίνακα 3.3 και στο γράφημα 3.1 που ακολουθούν.

Γράφημα 3.1

Ρυθμός Μεταβολής του Ελληνικού Ακαθάριστου Προϊόντος

(Επεξεργασία της Εργασίας)

Δείκτες περιγραφικής στατιστικής

	N	Range	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation	Variance	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
ΑΕΠ	50	19,60	-6,40	13,20	3,7920	,59459	4,20441	17,677	,095	,337	-,017	,662
Valid N (listwise)	50											

Πίνακας3.3 : Στατιστικά Μεγέθη Ελληνικού Ακαθάριστου Προϊόντος:1961-2010

Από τη μελέτη των στοιχείων της στατιστικής ανάλυσης και του γραφήματος μπορεί να εξαχθεί το αρχικό συμπέρασμα ότι ο ρυθμός μεταβολής του ελληνικού ακαθάριστου προϊόντος την πενήκονταετία, παρουσίασε σημαντικές διακυμάνσεις. Η ανώτερη τιμή του ρυθμού μεταβολής ανήλθε σε 13,2% (1961) και η κατώτερη σε -6,4 (1974). Ο μέσος ρυθμός μεταβολής του ελληνικού ακαθάριστου προϊόντος την περίοδο 1961-2010, ισούται με 3,8% περίπου. Όσον αφορά τα υπόλοιπα στατιστικά μεγέθη η σημαντική τυπική απόκλιση (4,2) ερμηνεύει τις έντονες διακυμάνσεις του μεγέθους, ενώ οι ικανοποιητικές σχετικά ασυμμετρία και κύρτωση τονίζουν τη σταθεροποιητική επίδραση της οικονομικής δραστηριότητας την περίοδο 1994-2008. Η πορεία της ελληνικής οικονομίας στο χρόνο σηματοδοτείται από μια έντονη ανάπτυξη τη δεκαετία 1960-1970, ύφεση το 1973-1974 μια προσπάθεια για ανάκαμψη την περίοδο 1975-1980, σχετική στασιμότητα την περίοδο 1980-1993, ικανοποιητική ανάκαμψη το χρονικό διάστημα 1994-2008 και από τη γνωστή ύφεση τη διετία 2008-2010 που συνεχίζεται

3.2 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

3.2.1 Το Χρονικό Διάστημα 1994-2005

Η ελληνική οικονομία από το 1994 και έπειτα είχε εισέλθει σε μια νέα φάση οικονομικής μεγέθυνσης. Ωστόσο οι ρυθμοί αυτοί διακόπηκαν λόγω τη οικονομικής κρίσης και της κρίσης χρέους που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομίας. Οι υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης βασίστηκαν κυρίως στη δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση και συνοδεύτηκαν από αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και από την επιτάχυνση της παραγωγικότητας της εργασίας. Παράλληλα από το 1999 και έπειτα παρατηρούνται χαμηλά επιτόκια σε συνδυασμό με τον χαμηλό πληθωρισμό λόγω συμμετοχής στη ζώνη του ευρώ. Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας την περίοδο 1994-1999 συνεχίσθηκε και κατά τα έτη 2000-2007.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ κυμάνθηκε γύρω στο 4%. Θεωρείται χρήσιμο να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου είχε προκύψει άνοδος της κερδοφορίας για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε συνδυασμό με την επιτάχυνση της συσσώρευσης παγίου κεφαλαίου, ιδιαίτερα σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Τα αποτελέσματα αυτά επέφεραν επιτάχυνση του τεχνολογικού και του οργανωτικού εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων ο οποίος κατά κανόνα οφείλεται στη μείωση του εισοδηματικού μεριδίου της εργασίας και στην άνοδο της παραγωγικότητας του παγίου κεφαλαίου(INE/ΓΣΕΕ, 2005).

Κατά συνέπεια μέσω των παραπάνω ενδείξεων μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η ελληνική οικονομία έχει εξέλθει από τη μακρά περίοδο στάσιμο πληθωρισμού των ετών 1980-1993. Παράλληλα η άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας και η συμμετοχή στο ευρώ είχε θετικές επιδράσεις στο επιχειρηματικό κλίμα δηλαδή την προοπτική ολοκλήρωσης νέων επενδύσεων,. Και αυτό διότι η άνοδος της κερδοφορίας των ελληνικών επιχειρήσεων τις επέτρεψε την άνετη χρηματοδότηση μέσω των κερδών τους.. Σύμφωνα δε με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η απόδοση του κεφαλαίου στο σύνολο της ελληνικής βιομηχανίας ανήλθε σε 118 μονάδες το 2004 με βάση τις 100 μονάδες του 1995. Η άνοδος της κερδοφορίας παράλληλα με την άρση του περιορισμού της ζήτησης συνέβαλλε στην άνοδο των επενδύσεων και στην συνακόλουθη επιτάχυνση της συσσώρευσης κεφαλαίου.

Η αύξηση της εγχώριας ενεργού ζήτησης που στηριζόταν στο χαμηλότερο δανεισμό έδρασε θετικά μέσω του αποτελέσματος του επιταχυντή στην αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Η αύξηση όμως δεν ήταν αρκετή ώστε να υπερκαλύψει την αρνητική συμβολή της εξωτερικής ζήτησης που αντανάκλα στην επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων.

Παράλληλα οι ιδιωτικές επενδύσεις στην χώρα παρουσίασαν ιδιαίτερη ανοδική τάση. Συγκεκριμένα η ανάκαμψη των ελληνικών επενδύσεων ξεπέρασε τον κοινοτικό μέσο όρο- Η Ελλάδα είναι πρώτη στην κατάταξη των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο 1996-2004. Η αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου υπήρξε ιδιαίτερα επωφελής για την ελληνική οικονομία μια και αποτελεί ένδειξη κερδοφόρας μεταστροφής του ελληνικού

επιχειρείν. Οι αυξημένες επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό σημαίνουν ανανέωση του παραγωγικού δυναμικού. Ο νέος μηχανολογικός εξοπλισμός ενσωματώνει στην παραγωγική διαδικασία νέες τεχνολογίες, αυξάνοντας την παραγωγικότητα της εργασίας και του κεφαλαίου. Κατά την ίδια χρονική περίοδο οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανήλθαν στο 20% με 26% του ελληνικού ΑΕΠ. Σημειώνεται, όμως ότι μεγάλο μέρος των επενδύσεων αφοπά σε επενδύσεις σε κατοικίες

Η ύπαρξη των οικονομικών αυτών δεδομένων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ελληνική οικονομία διένυσε μια περίοδο αξιόλογης ανάπτυξης κατά τη διάρκεια των ετών 1994-2007. Ως προοπτική εδραίωσης και παραπέρα επέκταση της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας θα μπορούσε να είναι η εξάπλωση των ελληνικών εξαγωγών- είτε πρόκειται για καταναλωτικά είτε για κεφαλαιουχικά αγαθά- στις χώρες της Βαλκανικής. Η αύξηση της συσσώρευσης επιτρέπει στις επιχειρήσεις των οποίων η παραγωγή απευθύνεται στην κάλυψη της εγχώριας ζήτησης να προβούν σε παραγωγή προϊόντων που θα αποσκοπεί στην κάλυψη γειτονικών εξωτερικών αγορών. Σε αυτό συνηγορεί και η έντονη αύξηση της κερδοφορίας γεγονός που επιτρέπει σε πολλές οικονομικές μονάδες να προσλαμβάνουν μεσάζοντες ή να διατηρούν υποκαταστήματα στις όμορες χώρες που στηρίζουν την προώθηση των πωλήσεων των προϊόντων τους. Δυστηχώς όμως τίποτε από αυτά δε συνέβη

Ένα ακόμη βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας είναι η επιτάχυνση της αύξησης της παραγωγικότητας εργασίας. Από 1996 έως το 2004 η παραγωγικότητα της εργασίας παρουσίασε ιδιαίτερη ανοδική τάση. Κινητήρια δύναμη του φαινομένου αυτού είναι η ταχύρρυθμη αύξηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου(INE/ΓΣΕΕ, 2005)..

Ωστόσο την ίδια περίοδο η Ελληνική οικονομία παρουσίασε σταθερά μεγαλύτερο πληθωρισμό από το μέσο όρο της ζώνης του ευρώ με αποτέλεσμα τη συνεχή απώλεια ανταγωνιστικότητας, παρά την άνοδο της παραγωγικότητας εργασίας. Επίσης κατά το ίδιο χρονικό διάστημα η οριακή παραγωγικότητα του κεφαλαίου παρουσίασε σημεία ήπιας ανάκαμψης. Η συμβολή της ανόδου της οριακής παραγωγικότητας του κεφαλαίου στον δείκτη κερδοφορίας είναι μεν μικρή, όχι όμως αμελητέα. Η θετική συμβολή στην άνοδο της μεταβλητής έγκειται στο βασικό σημείο που προσδιορίζει ότι

το ύψος του παγίου κεφαλαίου που απαιτείται για την παραγωγή μιας μονάδας καθαρού προϊόντος μειώνεται. Συνεπώς η οικονομία γίνεται ανταγωνιστικότερη, διότι επί της ουσίας το κόστος παραγωγής ενός προϊόντος είναι μικρότερο, άρα και η σχετική τιμή του έναντι των ανταγωνιστικών προϊόντων των άλλων οικονομιών.

Όμως μεγάλο μέρος της αύξησης των επενδύσεων οφείλεται σε επενδύσεις σε κατοικίες (που δεν θεωρούνται ιδιαίτερα παραγωγικές). Οι επενδύσεις σε κατοικίες κορυφώθηκαν τη διετία 2006-2007 για φορολογικούς λόγους (επιβολή Φ.Π.Α.) Παρά τις επενδύσεις η αύξηση της ζήτησης ήταν ταχύτερη από την αύξηση παραγωγής με αποτέλεσμα σε συνδιασμό με τον πληθωρισμό τη συνεχή διεύρεση των εισαγωγών. Το θετικό παραγωγικό κενό εκτιμάται από 6 έως 9% του "Agend GDP" (δηλαδή πραγματικό ΑΕΠ>9% του "Agend GDP" Αντίστοιχα η εξέλιξη του μεριδίου εργασίας στο σύνολο της οικονομίας εμφανίζει μακροχρόνια πτωτική τάση. Διαιρώντας τον μέσο πραγματικό μισθό με την παραγωγικότητα της εργασίας προκύπτει το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας. Η πτωτική τάση του πραγματικού κόστους εργασίας έχει ως αποτέλεσμα την περαιτέρω μείωσης του κόστους παραγωγής για της επιχειρήσεις, γεγονός θετικό για τις επενδύσεις αφού λαμβάνει χώρα αναδιανομή εισοδήματος από τον συντελεστή εργασία στο συντελεστή κεφάλαιο.

Τέλος κυρίαρχο χαρακτηριστικό στην Ελλάδα αποτελεί ο χαμηλός πληθωρισμός σε σχέση με την περίοδο 1975-1994 ο οποίος όμως ήταν σταθερά ανώτερος από το μέσο όρο της ζώνης του ευρώ και το υψηλό έλλειμμα στο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών. Ο πληθωρισμός έχει σταθεροποιηθεί τα τελευταία έτη περίπου στο 3% με 4% καθώς το προϊόν έχει ανέλθει στο ανώτερο επίπεδο του έναντι μέσου όρου 1.5 έως 2% της ευρωζώνης.

3.2.2 Το Χρονικό Διάστημα 2006-2010

Ωστόσο η περίοδος της οικονομικής ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας συνεχίστηκε μέχρι το τρίτο τρίμηνο του 2007. Από το 2008 και μετά η ελληνική οικονομία έχει εισέλθει σε μια περίοδο ύφεσης όπως δείχνουν τα στοιχεία του Πίνακα 3.4.

Πίνακας 3.4 Ρυθμός Μεταβολής Ελληνικού Ακαθάριστου Προϊόντος
2006-2010

ΕΤΟΣ	ΑΕΠ
2006	5,5
2007	3,5
2008	-0,2
2009	-3,1
2010	-4,9

Πηγή: Eurostat

Από τη μελέτη του πίνακα είναι σαφές ότι η ελληνική οικονομία έχει εισέλθει σε μια διαδικασία ύφεσης. Η ανάπτυξη των ετών 1994-2005, συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια των ετών 2006,2007 έως το τρίτο τρίμηνο. Ωστόσο από το έτος 2008 η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική ύφεση,

Οι αρνητικές αυτές επιπτώσεις οφείλονται τόσο στην επίδραση που άσκησε η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, στην ελληνική οικονομία όσο και σε ενδογενή προβλήματα. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε αρνητικές επιδράσεις στη διαδικασία του διατραπεζικού δανεισμού, με αποτέλεσμα τη δυσχέρεια δανεισμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων από τις ελληνικές τράπεζες. Παράλληλα η πολιτική του σκληρού ευρώ που υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, οδήγησε τις μικρές οικονομίες της ευρωζώνης στην δυσκολία τέλεσης αποτελεσματικών εξαγωγών, καθώς τα προϊόντα τους γινόταν ολοένα ακριβότερα. Αν ληφθεί υπόψη ότι οι μικρές χώρες της ευρωζώνης προβαίνουν στην αγορά αγαθών από τις πλουσιότερες, τότε μπορεί να γίνει κατανοητό ότι συχνά αντιμετωπίζουν αυξημένο δανεισμό. (INE/ΓΣΕΕ, 2009).

Η ιδιαιτερότητα αυτής της κατάστασης μπορεί να προσληφθεί και διαμέσου των συνθηκών δανεισμού που αντιμετώπισε για σημαντικό χρονικό διάστημα η ελληνική οικονομία. Μετά την είσοδο στην ευρωζώνη, ήταν ευκολότερο για την Ελλάδα να προβαίνει σε δανεισμό προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του δημόσιου τομέα. Αυτό συνέβαινε αφενός διότι ως κράτος μέλος της ευρωζώνης αντιμετώπιζε ιστορικά χαμηλά επιτόκια και αφετέρου τα θετικά στοιχεία της οικονομικής ανάπτυξης της κατά τη δεκαετία 1996-2007 ενίσχυαν το κύρος της στις διεθνείς χρηματαγορές. Το χαμηλό

κόστος δανεισμού, τόσο για το κράτος, όσο και για τις επιχειρήσεις του ελληνικού χρηματοπιστωτικού τομέα (τράπεζες και λοιπά πιστωτικά ιδρύματα) ενίσχυε το επίπεδο της ρευστότητας στην αγορά. Ως αποτέλεσμα η χρηματοδότηση της ανάπτυξης βελτιωνόταν σημαντικά. Όμως μεγάλο μέρος του δανεισμού αυτού χρησιμοποιήθηκε και για εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία μεταξύ άλλων οδήγησε και σε ριζική επανεκτίμηση των πιστωτικών κινδύνων ανέδειξε με τον πλέον έντονο τρόπο τις χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες και τις μακροοικονομικές ανοσοροπίες της ελληνικής οικονομίας. Η μεγάλη διεύρυνση της διαφοράς των αποδόσεων μεταξύ των ελληνικών και των γερμανικών ομολόγων (σε όλες τις διάρκειες) αντανακλά τις αυξημένες ανυσηχίες των αγορών για το πολύ υψηλό δημόσιο χρέος της Ελλάδας (το δεύτερο υψηλότερο στηνΕΕ), καθώς και για την αδυναμία να περιοριστούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα και να επιτευχθεί διατηρήσιμη δημοσιονομική προσαρμογή παρά τους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης που επικράτησαν για περισσότερο από μία δεκαετία. Υποδηλώνει επίσης τον προβληματισμό των αγορών για το εξαιρετικά μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Τέλος, η αναθεώρηση του ελλείμματος του 2009 από 3,7% του ΑΕΠ σε 6% και στη συνέχεια σε 12,5% του ΑΕΠ δημιούργησε αρνητικές εντυπώσεις δεδομένου ότι η Ελλάδα ανήκει στη ζώνη του ευρώ, οι ανωτέρω ανυσηχίες και προβληματισμοί δεν είναι δυνατόν να επηρεάσουν την αγορα συναλλάγματος, όπως θα συνέβαινε στο παρελθόν, αλλά επηρεάζουν τους όρους δανεισμού του Ελληνικού δημοσίου. Ωστόσο η πορεία αυτή ξαφνικά ανετράπη. Οι εξελίξεις αυτές έθεσαν ουσιαστικά τόσο τον δημόσιο όσο και τον χρηματοπιστωτικό τομέα εκτός διεθνών χρηματαγορών. Τα ενδογενή προβλήματα σε πρώτη ανάλυση προήλθα από την άσχημη κατάσταση στην οποία βρέθηκαν τα δημοσιονομικά της χώρας. Στον πίνακα 3.5 παρουσιάζονται στοιχεία για το δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της ελληνικής οικονομίας⁹

⁹ Αναλυτικότερη παρουσίαση του προβλήματος του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος λαμβάνει χώρα στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας.

Πίνακας 3.5
Έλλειμμα και Χρέος Ελληνικής Οικονομίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΕΙΜΜΑ (% του ΑΕΠ)	ΧΡΕΟΣ (% του ΑΕΠ)
2006	-5,7	107,8
2007	-6,5	107,3
2008	-9,8	112,9
2009	-15,6	129,7

Πηγή: Eurostat

Όπως μπορεί να γίνει κατανοητό από τα στοιχεία του πίνακα 3, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης από 5,7% το 2006, αυξήθηκε σε -15,6% το 2009. Αντίστοιχα το δημόσιο χρέος της γενικής κυβέρνησης από 107,8% το 2006 αυξήθηκε σε 129,7% το 2009. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην ιδιαίτερα σημαντική υστέρηση εσόδων που παρουσίασε ο δημόσιος τομέας κατά την ίδια χρονική περίοδο αλλά και στην υπέρβαση των δαπανών. Ως αποτέλεσμα επήλθε ανισορροπία στον κρατικό προϋπολογισμό με αποτέλεσμα τον εκτροχιασμό των δημόσιων οικονομικών.

Τα δεδομένα αυτά ενισχύθηκαν και από την ύπαρξη ενός επίμονου πληθωρισμού ο οποίος δυσχέραινε ακόμη περισσότερο το ελληνικό πρόβλημα υπονομεύοντας την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Στον πίνακα 3.6 παρουσιάζονται τα συγκεντρωτικά στοιχεία του ελληνικού πληθωρισμού

Πίνακας 3.6

Πληθωρισμός Ελληνικής Οικονομίας 2005-2009 Πηγή: Eurostat

Έτος	2005	2006	2007	2008	2009
Πληθωρισμός	3,5	3,3	3,0	4,2	1,3

Αν στα παραπάνω στοιχεία προστεθεί το στοιχείο ότι ο μέσος πληθωρισμός για τους παρελθόντες μήνες του 2010 ανέρχεται σε 5,0% περίπου λόγω της άθξης των έμμεσων φόρων (στοιχεία Ελληνικής Στατιστικής Αρχής) εξάγεται το συμπέρασμα μιας ιδιαίτερα δύσκολης οικονομικής συγκυρίας.

Η επίδραση των παραπάνω στοιχείων στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις και ιδιαίτερα στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις της ελληνικής οικονομίας είναι προφανής. Ο επίμονος πληθωρισμός οδηγεί στην ανατίμηση των ελληνικών προϊόντων με αποτέλεσμα να είναι ακριβότερα έναντι των αλλοδαπών υποκατάστατων τους. Αν στο δεδομένο αυτό προστεθεί η σχετικά υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι των υπολοίπων νομισμάτων τότε μπορεί να γίνει αντιληπτό τις στρεβλώσεις που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά προϊόντα στη διεθνή κυκλοφορία τους (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009)¹⁰.

Με άλλα λόγια η επίδραση της χρηματοπιστωτικής και της συνακόλουθης δημοσιονομικής κρίσης της ελληνικής οικονομίας στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές της είναι σημαντική. Αν ληφθούν υπόψη και τα δημοσιονομικά μέτρα που εμπεριέχονται στο πακέτο στήριξης που ανακοίνωσε η ελληνική κυβέρνηση την άνοιξη του τρέχοντος έτους, και που έχουν τον χαρακτήρα της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής τότε μπορεί να καταστεί κατανοητό ακόμη περισσότερο το πρόβλημα. Σε αυτά πρέπει να προσθετεί η έλλειψη ρευστότητας που παρατηρείται στην ελληνική αγορά δημιουργεί εμπόδια στη χρηματοδότηση των επενδύσεων. Στον πίνακα 3.7 που ακολουθεί παρατίθενται ορισμένα στοιχεία για την ελληνική εμπορική δραστηριότητα.

Πίνακας 3.7
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

ΕΤΟΣ	Έλλειμμα Τρεχουσών Συναλλαγών/ ΑΕΠ	Εμπορικό Έλλειμμα/ΑΕΠ
2006	11,6%	17,5%
2007	14,8%	18,9%
2008	15,1%	19,1%
2009	11,0%	12,7%

¹⁰ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ με το δολαρίου κυμαίνεται κατά το παρόν χρονικό διάστημα μεταξύ 1,35 και 1,4 (Στοιχεία Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας).

Πηγή Τράπεζα της Ελλάδας

Τα παραπάνω μεγέθη ακολούθησαν σε σημαντικό βαθμό την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο από το 2009 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρέχουσων συναλλαγών βαίνει μειώμενο λόγω της μεγάλης ύφεσης,

3.3 ΤΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ελληνική οικονομία εκτός από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει τον τελευταίο καιρό διακρίνεται και από ορισμένα ιδιαίτερα σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Το σημαντικότερο συγκριτικό πλεονέκτημα της ελληνικής οικονομίας είναι η φυσική της θέση στο γεωγραφικό χώρο. Η Ελλάδα βρίσκεται σε μια ιδιαίτερη πλεονεκτική θέση καθώς αποτελεί το ακροτελεύτιο άκρο της Ευρώπης προς το νότο και την ανατολή όπου συνορεύει με την Αφρική και την Ασία. Παράλληλα διαμέσου της Μεσογείου και της διώρυγας του Σουέζ υπάρχει η δυνατότητα σύνδεσης με τις ασιατικές οικονομίες. Επίσης μέσω των Δαρδανελίων η Ελλάδα μπορεί να έχει πρόσβαση προς τη Ρωσία. Με άλλα λόγια δεν είναι υπερβολή αν υποστηριχτεί ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα στρατηγικό σημείο από οικονομική και γεωπολιτική σκοπιά.

Όσον αφορά τους κλάδους προϊόντων στους οποίους η ελληνική οικονομία παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα ποικίλλουν. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο κλάδος των αγροτικών τροφίμων ο οποίος χαρακτηρίζεται από την ποιότητα του. Παράλληλα σημαντική θέση στην παραγωγή του ελληνικού ακαθάριστου προϊόντος κατέχουν κλάδοι όπως είναι ο τουρισμός και η ναυτιλία, η επεξεργασία καπνού, τα χημικά προϊόντα, τα μέταλλα και οι μονάδες διύλισης πετρελαίου.

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία που δίνονται στον πίνακα 3.8 σημαντικό ρόλο διαδραματίζει στο συνολικό παραγόμενο προϊόν της Ελλάδας κυρίως και ο τριτογενής τομέας. Αντίθετα η γεωργία παρουσιάζει μειωτική

τάση. Σταθερά αυξανόμενη είναι η συμμετοχή του τουρισμού ο οποίος από 9 δισεκατομμύρια το 2000 έφτασε την προστιθέμενη αξία των 15 δισεκατομμυρίων το 2009. Συνακόλουθα το χονδρικό και λιανικό εμπόριο αύξησε τη συμμετοχή του στην ελληνική προστιθέμενη αξία από 17 σε 34 δισεκατομμύρια¹¹.

Οι μεταφορές και επικοινωνίας υπερδιπλασίασαν τη συμμετοχή τους από 9 σε 19 δισεκατομμύρια μεταξύ της περιόδου 2000-2009, όπως σχεδόν επίσης και οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (από 6,5 σε 11,5 δισεκατομμύρια). Τα προβλήματα στις κατασκευές άρχισαν από το 2008 και επιδεινώθηκαν περαιτέρω με την κρίση. Τέλος οι κτηματομεσιτικές υπηρεσίες αύξησαν ιδιαίτερα τη δυναμική τους (από 18 σε 30 περίπου δισεκατομμύρια) στοιχείο που επικυρώνει την εδραίωση ενός υπολογίσιμου τριτογενούς τομέα στην ελληνική οικονομία.

Από τα παραπάνω μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από συγκριτικά πλεονεκτήματα στον τριτογενή τομέα καθώς και σε ποιοτικά αγροτικά προϊόντα. Το ιδιαίτερα εύκρατο κλίμα σε συνδυασμό με τη γονιμότητα του εδάφους προσφέρει σημαντικές δυνατότητες όσον αφορά την ποιότητα των παραγόμενων ελληνικών προϊόντων. Παράλληλα η συνεχής εξειδίκευση της ελληνικής οικονομίας στον τριτογενή τομέα παρέχει εγγυήσεις για ιδιαίτερα ποιοτικές υπηρεσίες.

¹¹ Η αριθμητική παράθεση γίνεται κατά προσέγγιση ώστε να μην υπάρξει κόπωση του αναγνώστη

Τρέχουσες τιμές	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*	2009*
Γεωργία, θήρα και δασοκομία	7.344	7.662	7.582	7.817	7.579	7.747	6.317	6.190	5.957	6.014
Λιεία	589	599	602	632	593	656	679	681	611	608
Θρυχεία και λατομεία	682	672	776	757	802	802	811	904	904	828
Μεταποίηση	13.392	13.590	14.213	14.771	15.492	16.987	17.827	18.265	20.644	21.392
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	2.680	2.797	3.548	3.798	4.128	4.705	4.812	5.365	5.621	5.560
Κατασκευές	8.470	10.528	8.577	10.045	10.762	10.949	12.910	13.012	10.733	9.533
Κονδρικό και λιανικό εμπόριο : επισκευές οχημάτων και ειδών νοικοκυριού	17.814	20.150	23.100	28.345	29.958	29.539	31.738	33.696	34.029	34.286
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	9.061	9.543	10.075	10.201	10.822	12.181	13.481	13.605	15.176	15.111
Μεταφορές, αποθηκεύσεις και επικοινωνίες	9.389	10.357	11.445	13.394	15.596	17.729	18.855	21.748	22.845	19.468
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	6.664	5.494	5.818	6.589	8.433	8.395	9.023	9.934	10.718	11.537
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστ.	18.130	19.642	21.758	23.621	24.588	24.734	25.084	27.916	29.035	30.412
Λημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	9.972	10.708	11.995	12.030	14.328	14.797	15.379	16.866	18.184	19.984
Εκπαίδευση	6.182	6.577	7.378	8.901	9.495	10.094	10.901	12.220	13.179	14.444
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	4.483	4.386	5.002	6.044	6.392	7.108	7.957	8.767	9.327	8.200
Άλλες υπηρεσίες υπέρ του κοινωνικού συνόλου,	4.778	5.436	6.285	6.292	6.376	6.882	7.724	7.600	9.387	8.950
Διωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	751	829	963	1.069	1.196	1.318	1.484	1.700	1.878	1.898
Ξετροδικοί οργανισμοί και όργανα										
Σύνολο A17	120.382	128.969	139.116	154.303	166.540	174.624	184.982	198.468	208.229	208.228
Φόροι μείον επιδοτήσεις στα προϊόντα	15.899	17.459	17.499	18.128	18.726	20.195	24.938	27.072	27.449	24.818
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	136.281	146.428	156.615	172.431	185.266	194.819	209.919	225.539	235.679	233.046

Πίνακας 3.8:

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά Κλάδο στην Ελλάδα (Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή)

3.3. ΣΤΡΕΒΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Όπως κάθε οργανωμένο οικονομικό σύστημα, κατά ανάλογο τρόπο και η ελληνική οικονομία παρουσιάζει πολύ σημαντικές στρεβλώσεις και αγκηλώσεις. Το βασικότερο χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας είναι η σημαντική κατανάλωση ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα η τελική καταναλωτική δαπάνη εκφράζει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ποσοστό του ελληνικού ΑΕΠ.

Πίνακας 3.9

Καταναλωτική Δαπάνη ως Ποσοστό του ΑΕΠ

2000	0,901
2001	0,899
2002	0,912
2003	0,877
2004	0,871
2005	0,889
2006	0,888
2007	0,893
2008	0,912
2009	0,924

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, το ποσοστό της τελικής καταναλωτικής δαπάνης όσον αφορά τη συμμετοχή του στο συνολικό προϊόν, βρέθηκε σε σημαντικά υψηλά επίπεδα που κυμάνθηκαν γύρω από το 90%. Η συμμετοχή αυτή της καταναλωτικής δαπάνης στα τελικά μακροοικονομικά μεγέθη υποδηλώνει την έντονη ροπή προς κατανάλωση η οποία υπερνικά την αντίστοιχη για αποταμίευση. Το γεγονός αυτό έχει σημαντικές επιδράσεις στη διαδικασία της επένδυσης, υπό την έννοια, ότι συμπιέζεται το απόθεμα ρευστών διαθεσίμων των τραπεζών, γεγονός που δυσχεραίνει τη διαδικασία χρηματοδότησης των επενδύσεων. Με αλλά λόγια στη δεκαετία 2000-2010 ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στην κατανάλωση και όχι στην παραγωγή.

Το στοιχείο αυτό έχει ιδιαίτερα ανησυχητικές διαστάσεις όσον αφορά τον εξωστρεφή προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η ελληνική οικονομία δεν κατάφερε να αποκτήσει μια σημαντική εξαγωγική δραστηριότητα και να επέλθουν σημαντικές πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στο μακροοικονομικό κύκλωμα και ιδιαίτερα στην τόνωση της απασχόλησης. Ως αποτέλεσμα ο δείκτης της ανεργίας παρέμεινε σε σημαντικά επίπεδα . Ειδικότερα το 2008 οι εξαγωγές της ελληνικής οικονομίας αντιπροσώπευαν μόλις το 7,8% του ΑΕΠ, την ώρα που σε όλες σχεδόν τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης και της Ευρώπης των 27, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν υπερδιπλάσιο τουλάχιστον.

Το ποσοστό ανεργίας στην ελληνική επικράτεια εμφανίζει ανησυχητική αύξηση τα τελευταία 2 έτη, παρά το γεγονός ότι είχε μειωθεί σημαντικά την περίοδο 2004-2008. Η ανοδική τάση που φαίνεται στο διάγραμμα σύμφωνα με τις προβλέψεις θα επιδεινωθεί, με τις πλέον δυσοίωνες προβλέψεις να αναφέρουν ανεργία της τάξεως του 15% στην ελληνική οικονομία.

Τέλος ο πληθωρισμός της ελληνικής οικονομία, υποδηλώνει την έλλειψη της δυναμικής του ανταγωνισμού στις αγορές. Τόσο η ύπαρξη σημαντικού αριθμού κλειστών επαγγελματιών (ορκωτοί λογιστές δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, φαρμακοποιοί) όσο και η συχνή εμφάνιση του φαινομένου των συμπαιγνιών στη διαδικασία της τιμολόγησης διατηρούν υψηλά τις τιμές, μειώνοντας φυσικά την καταναλωτική αγοραστική δύναμη. Ο πληθωρισμός από το 2009 έως 2011 κινείται σε επίπεδα που υπερβαίνουν το 4%, αν όχι και το 5% κυρίως λόγω της επιβολής πολλών έμμεσων φόρων ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη στην ευρωζώνη προσεγγίζουν το 2% περίπου. Είναι ευνόητο ότι εκτός από την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών περιορίζεται και το μέγεθος παραγωγής γεγονός που επιφέρει σημαντικές στρεβλώσεις στην οικονομική δραστηριότητα.

3.4 ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ωστόσο η βασική στρέβλωση της ελληνικής οικονομίας, είναι σε πρώτο επίπεδο η σημαντική αύξηση των δημοσίων δαπανών σε σχέση όμως με τη δυνατότητα είσπραξης των φόρων. Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα οι ελληνικές δημόσιες δαπάνες δεν υπερέβησαν σημαντικά τις αντίστοιχες της Ευρώπης των 27 και της Ευρωζώνης (Ε.Ζ.). Με εξαίρεση τα έτη 2008 και 2009, οι ελληνικές δημόσιες δαπάνες, βρέθηκαν λίγο χαμηλότερα από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωζώνης. Αυτά φαίνονται στον πίνακα 3.10:

Πίνακας 3.10: Σύγκριση Δαπανών Ελλάδας, Ε.Ε. & Ευρωζώνης ως % του ΑΕΠ

	Ε.Ε. 27	Ε.Ζ 16	Ελλάδα
1998	44.3	48.5	47.3
1999	44.4	48.0	46.8
2000	46.7	46.2	45.2
2001	45.3	47.2	46.2
2002	45.1	47.6	46.6
2003	44.7	48.0	47.2
2004	45.5	47.5	46.8
2005	44.0	47.3	46.8
2006	45.2	46.7	46.3
2007	46.5	46.0	45.6
2008	49.2	46.9	46.9
2009	50.8	50.8	50.8

Πηγή: Eurostat

Το πρόβλημα που αντιμετώπισε η ελληνική οικονομία διαμέσου της κρατικής παρουσίας στο οικονομικό κύκλωμα, γίνεται περισσότερο ορατό, αν αντιπαρατεθούν με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα τα στοιχεία για το ποσοστό των φόρων στο ελληνικό ακαθάριστο προϊόν. Η δυνατότητα μιας οικονομίας να εισπράττει μπορεί να καθορίσει σε σημαντικό βαθμό τη δυνατότητα της να ξοδεύει και να δαπανά.

Πίνακας 3.11: Σύγκριση Φόρων Ελλάδας, Ε.Ε. & Ευρωζώνης ως % του ΑΕΠ

	Ε.Ε.27	Ε.Ζ. 16	Ελλάδα
1998	45,4	46,1	40,5
1999	45,8	46,6	41,3
2000	45,4	46,2	43
2001	44,7	45,4	40,9
2002	44,1	45	40,3
2003	44,1	44,9	39
2004	43,9	44,5	38,1
2005	44,3	44,8	38,6
2006	44,8	45,3	39,1
2007	44,7	45,3	39,8
2008	44,6	44,9	39,7
2009	44	44,5	37,8
M.O.	44,65	45,	39,

Πηγή: Eurostat

Όπως μπορεί να γίνει κατανοητό ο ελληνικός μέσος όρος (39,84%) των εσόδων ως ποσοστό του συνολικού προϊόντος υστερεί εμφανώς τόσο του κοινοτικού μέσου όρου (44,65%), όσο και της ευρωζώνης (45,29%). Πρόκειται για ένα στοιχείο που μπορεί να ερμηνεύσει την ανάγκη της ελληνικής οικονομίας για δανεισμό, και σε τελική ανάλυση, για τη διόγκωση του ελλείμματος και φυσικά του χρέους.

Η αρνητική αυτή σχέση, μπορεί να εκδηλωθεί και με την παρουσίαση της σχέσης αυτής δηλαδή του ποσοστού των φόρων που αναλογεί σε μια μονάδα δημοσίων δαπανών. Η στάθμιση γίνεται με βάση τη συμμετοχή των δύο μεγεθών στο ΑΕΠ και παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3.12: Σχέση Φόρων-Δαπανών ως % του Ελληνικού ΑΕΠ

Φόροι/Δαπάνες	Έτος
0,856236786	1998
0,882478632	1999
0,951327434	2000
0,885281385	2001
0,853813559	2002
0,826271186	2003
0,814102564	2004
0,824786325	2005
0,844492441	2006
0,872807018	2007
0,846481876	2008
0,744094488	2009

Πηγή: Eurostat (Επεξεργασία, της εργασίας)

Το 1998 οι δαπάνες για κάθε 1% ποσοστού συμμετοχής των δαπανών στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αναλογούσε 0,85% ποσοστό φορολογικών εσόδων. Η σχέση αυτή αυξήθηκε με αποκορύφωμα το 2000, όταν έφτασε το 90% περίπου. Έκτοτε ξεκίνησε μια καθοδική πορεία μέχρι το 2004 (81% περίπου) για να επανακάμψει, από το 2005 έως το 2007. Ωστόσο το 2009, μειώθηκε το 74, 4%.

Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν το πρόβλημα της ελληνικής δημοσιονομικής ισορροπίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ενοποιημένη οικονομία όπως είναι αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου η κυκλοφορία των αγαθών, των ατόμων και των κεφαλαίων είναι ελεύθερη, είναι εύλογο ότι κάθε μέλος εξαρτάται από τη συμπεριφορά των υπολοίπων (Quermonne,2005:47). Ως αποτέλεσμα η αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να προβεί σε αποτελεσματική συγκράτηση των δαπανών επέφερε σημαντικά προβλήματα στη δημοσιονομική της ισορροπία. Συνακόλουθα η κρίση του ελλείμματος και του χρέους επέφερε σημαντικές αρνητικές επιδράσεις στη λειτουργία και στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο μια πιο ενδελεχής ανάλυση του δημοσιονομικού προβλήματος παρουσιάζεται στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι βασικές διαστάσεις της τελευταίας οικονομικής κρίσης που ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2007 και κορυφώθηκε το φθινόπωρο του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers. Η οικονομική κρίση αποτέλεσε ίσως τη σημαντικότερη από όλες το διεθνές οικονομικό σύστημα αντιμετώπισε στην μέχρι τώρα πορεία του μετά την κρίση του 1929. Η παρουσίαση των βασικών διαστάσεων της οικονομικής και χρηματοοικονομικής κρίσης λαμβάνει χώρα με σκοπό την κατανόηση του σύγχρονου περιβάλλοντος δραστηριοποίησης του εθνικού κράτους.

Το κεφάλαιο διαιρείται σε τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη προσδιορίζεται η οικονομική κρίση του 2007- 2008. Η δεύτερη εξετάζει τις συνέπειες της κρίσης. Η τρίτη συνδέει την τρέχουσα οικονομική κρίση με τη δημοσιονομική συμπεριφορά του σύγχρονου κράτους και η τέταρτη παραθέτει ορισμένες προτάσεις για έξοδο του συστήματος από την κρίση.

4.1 ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις για τις Οικονομικές Κρίσεις.

Η εμφάνιση του φαινομένου της οικονομικής κρίσης συνιστά ένα γεγονός το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις προβλέψεις και εκτιμήσεις του ορθόδοξου οικονομολογικού τρόπου σκέψης. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τους κλασσικούς οικονομολόγους (Σμιθ, Ρικάρντο κ.α.) το οικονομικό σύστημα έχει τη δυνατότητα να ισορροπεί από μόνο του και να λειτουργεί εύρυθμα, δίχως καμία κρατική παρέμβαση. Συνεπώς οποιασδήποτε μορφή διατάραξης της λειτουργίας του συστήματος έχει προσωρινό χαρακτήρα, καθώς το σύστημα έχει αυθύπαρκτα την ικανότητα να επανέρχεται σε ισορροπία. Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκονται και οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι (Φρίντμαν, Σόλοου) οι οποίοι δηλώνουν ότι οποιαδήποτε μορφή κρατικής παρέμβασης στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος έχει ακριβώς τις αντίθετες συνέπειες από τις στοχευόμενες: απομακρύνει το σύστημα από την ισορροπία και την ανάπτυξη (Glyn, 1995:122).

Αντίθετα σε μια πιο ισορροπημένη προσέγγιση ο J.M Κέυνς αποδεικνύει ότι το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής ενδογενώς λειτουργεί σε καθεστώς ανισορροπίας και συνεπώς μονάχα η κρατική παρέμβαση έχει τη δυνατότητα να το επαναφέρει σε μια πιο εύρυθμη λειτουργία. Τέλος η μαρξιστική θεώρηση υποστηρίζει ότι οι κρίσεις είναι απόρροια του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής, καθώς αναπτύσσονται με σκοπό την εκδήλωση και την εκτόνωση των αντιθέσεων του (Αργύρης, 2006:12-19). Όπως και στην κεϋνσιανή προσέγγιση οι οικονομικές κρίσεις προσλαμβάνονται ως ένα ενδογενές στοιχείο της λειτουργίας του οικονομικού συστήματος.

Τα βασικά αίτια εκδήλωσης των κρίσεων είναι η υπό-κατανάλωση, η υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου και ο συνδυασμός των δύο παραπάνω φαινομένων. Βασικές συνέπειες των παραπάνω στοιχείων είναι η συνεχής πτωτική τάση του ποσοστού του κέρδους, για ένα συνεχόμενο χρονικό διάστημα με αποτέλεσμα, τη μείωση του επενδύσεων, την αύξηση της

ανεργίας, την πτώση της κατανάλωσης και σε τελική ανάλυση την ανεπάρκεια της ενεργού ζήτησης να καλύψει την προσφορά. Με δυο λόγια το οικονομικό σύστημα βρίσκεται σε μια απορρύθμιση η οποία προκαλεί τόσο οικονομικές όσο και κοινωνικές αναταραχές.

4.1.2 Η Οικονομική Κρίση του 2007- 2008

Η οικονομική κρίση του 2007- 2008, ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2007 στην Αμερική. Το πρόβλημα ήταν τα δάνεια προς τους δανειολήπτες. Έτσι εκδηλώθηκαν σημαντικά προβλήματα στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Ωστόσο τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στον χρηματοπιστωτικό κλάδο των παγκόσμιων οικονομιών, ήταν απλώς η έκφανση του φαινομένου. Η κρίση της υποκατανάλωσης ανάγκασε πολλούς δανειολήπτες να αδυνατούν να πληρώσουν τη δόση του στεγαστικού δανείου τους και πολλούς επιχειρηματίες να μην έχουν τη δυνατότητα να προχωρήσουν σε εξαγωγή των κεφαλαίων σε νέους επενδυτικούς προορισμούς.

Η νέα οικονομική κρίση επήλθε ως αποτέλεσμα ενός οικονομικού κύκλου που κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης του επέτρεψε την υποχώρηση του κρατικού τομέα έναντι του ιδιωτικού με αποτέλεσμα και την εδραίωση της χρηματοπιστωτικής οικονομίας έναντι της πραγματικής. Τα γεγονότα αυτά ήταν απόρροια μιας έντονης φιλελευθεροποίησης των αγορών εργασίας, κεφαλαίου και χρήματος η οποία ωστόσο προκάλεσε αρνητικές διακυμάνσεις στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος(INE/ΓΣΕΕ, 2009).

Το εμπόριο και η διεθνής επενδυτική δραστηριότητα αναπτύχθηκαν μέσα από μια έντονη συσχέτιση με τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Παράλληλα η υποχώρηση της κρατικής δραστηριότητας από τους παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας, οι οποίοι μέχρι αυτή την εξέλιξη χαρακτηριζόταν από τον κοινωνικό τους χαρακτήρα (π.χ. κλάδος μεταφορών, ενέργειας, εκπαίδευσης) συνοδεύτηκε από μια νομοθετική δραστηριότητα η οποία στην προσπάθεια της να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για προσέλκυση επενδύσεων απορύθμισε σε μεγάλο βαθμό τις εργασιακές σχέσεις εγκαθιδρύοντας ελαστικές μορφές εργασίας (INE/ΓΣΕΕ, 2009).

Η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσα από τη σημαντική κατάργηση κεκτημένων και δικαιωμάτων προκάλεσε τις πρώτες αναταραχές στη λειτουργία του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Παρατηρήθηκε μια απόκλιση ανάμεσα στη λειτουργία της κοινωνίας και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Η πρώτη βασική επίδραση της ανισόρροπής κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης ήταν τα προβλήματα στη ρευστότητα των τραπεζών. Αναλυτικότερα η μείωση της μέσης ροπής του πληθυσμού για κατανάλωση επέφερε ανασταλτικές επιδράσεις στη συνολική ενεργό ζήτηση. Ως αποτέλεσμα αρκετές επιχειρήσεις που είχαν δανειοδοτηθεί από τις τράπεζες υπέστησαν σημαντική πτώση του κύκλου των εργασιών τους. Συνεπώς υπήρξαν σημαντικές υστερήσεις στην αποπληρωμή των δανείων τους, γεγονός που επηρέασε αρνητικά τη λειτουργία των τραπεζών(INE/ΓΣΕΕ, 2009)..

Ο χρηματοπιστωτικός κλάδος ο οποίος κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 είχε υποστεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις προς την ίδια κατεύθυνση, δηλαδή την υποχώρηση του κρατικού τομέα, προς όφελος του ιδιωτικού, λειτουργεί με έντονα ανταγωνιστικά κριτήρια. Μέρος της βασικής πηγής χρηματοδότησης είναι τα δάνεια από άλλες τράπεζες δηλαδή από την διατραπεζική αγορά και ιδιαίτερα από τις κεντρικές τράπεζες¹². Ωστόσο λόγω της προσπάθειας τους να αντιμετωπίσουν τον έντονο ανταγωνισμό οι εμπορικές τράπεζες προβαίνουν και στον μεταξύ τους δανεισμό. Άρα οποιαδήποτε έντονο φαινόμενο δυσχέρειας αποπληρωμής του χρέους των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών προς τις τράπεζες προκαλεί αρνητικές επιδράσεις στην εύρυθμη λειτουργία των τραπεζών. Συνεπώς η έλλειψη αγοραστικής δύναμης έχει τη δυνατότητα στις μέρες μας να προκαλέσει αναταράξεις στη συνολική λειτουργία του οικονομικού συστήματος.

Ο χρηματοπιστωτικός κλάδος οδηγήθηκε σε αδιέξοδο και λόγω του χαμηλού επιπέδου εποπτείας του από το κράτος. Η έλλειψη εποπτείας της τραπεζικής αγοράς από τις κεντρικές τράπεζες σε συνδυασμό με τον όλο και μεγαλύτερο ρόλο που οι τράπεζες διαδραματίζουν στην παγκόσμια αγορά

¹² Οι ευρωπαϊκές τράπεζες δανείζονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (European Central Bank) και οι αμερικανικές τράπεζες από την Αμερικανική Κεντρική Τράπεζα (Federal Reserve) . Το επιτόκιο δανεισμού των εμπορικών τραπεζών από τις κεντρικές τράπεζες είναι σχετικά χαμηλό.

δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εδραίωση του τραπεζικού κλάδου ως καθοριστικού προσδιοριστικού παράγοντα της οικονομικής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια η επίτευξη της ισορροπίας ή ένα πάση περιπτώσει της μέγιστης δυνατής οικονομικής ευρυθμίας διήλθε μέσα από τη δραστηριοποίηση των τραπεζών.

Υπό αυτό το πρίσμα η μείωση των επιτοκίων, που έλαβε χώρα στην αμερικανική αγορά το 2001 συνέβαλε στη λήψη

στεγαστικών δανείων από μεγάλη μερίδα του κοινού. Η επιλογή αυτή επήλθε έπειτα από την ενθάρρυνση χρηματομεσιτών και οικονομικών συμβούλων προς το κοινό να επενδύσει στα ακίνητα. Το αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης ήταν η δημιουργία δανείων μειωμένης εξόφλησης (subprime) το οποίο περιγράφηκε αναλυτικά στην προηγούμενη υπό-ενότητα. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του συστήματος ήταν η υποθήκη και το κυμαινόμενο επιτόκιο. Δεν είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό ότι τα μικρομεσαία και τα μεσαία στρώματα του πληθυσμού ήταν εκείνα που επλήγησαν όταν η Federal Reserve αποφάσισε το 2005 την άνοδο των επιτοκίων.

Ως αποτέλεσμα επήλθε αναταραχή όχι μόνο στα νοικοκυριά που είχαν δανειοδοτηθεί με σκοπό την απόκτηση κατοικίας αλλά και στο σύνολο του αμερικανικού τραπεζικού συστήματος. Οι τράπεζες που είχαν χορηγήσει τα στεγαστικά δάνεια, προέβησαν στην τιτλοποίηση και πώληση τους σε άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, πριν εξοφληθούν. Αυτό είχε ως βασικό αποτέλεσμα τη μεταφορά της κρίσης στο σύνολο του αμερικανικού τραπεζικού συστήματος και κατά επέκταση στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, μέσα από τον καθοριστικό ρόλο των τραπεζών στη λειτουργία και στην ανάπτυξη του.

4.2 Η ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Στη δεύτερη ενότητα του κεφαλαίου διερευνάται το φαινόμενο της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η χρηματοπιστωτική κρίση ήταν το πρωτεύον

αίτιο ανάπτυξης της οικονομικής κρίσης του 2007- 2008. Η χρηματοπιστωτική κρίση διερευνάται μέσα από τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, παράγοντες που συντέλεσαν στην ανάδυση του φαινομένου (δάνεια, τιμές πετρελαίου) και μέσα από ένα συνοπτικό χρονολόγιο εκδήλωσης της. Η επιλογή αυτή βασίζεται στην υπόθεση ότι η οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε, είχε στοιχεία τόσο πραγματικής οικονομίας, όσο και στοιχεία χρηματοπιστωτικής λειτουργίας. Συνεπώς η μελέτη και των δύο διαστάσεων μπορεί να επιφέρει σημαντικά συμπεράσματα.

4.2.1 Η Λειτουργία του Παγκόσμιου Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Το “domino effect”, δηλαδή η ραγδαία επέκταση του προβλήματος σε άλλες οικονομίες, χώρες και επιχειρήσεις έγινε κυρίως λόγω της παγκοσμιοποίησης και της ευρείας χρήσης του διαδικτύου. Η γρήγορη πρόσβαση σε όλες τις αγορές του κόσμου η ταχύτατη μετάδοση ειδήσεων, αναλύσεων και απόψεων από τους επενδυτές σε ολόκληρο τον κόσμο, και η αβεβαιότητα όσον αφορά την έκταση του προβλήματος προκάλεσε πανικό. Ο πανικός ήταν ακόμη μεγαλύτερος μιας και δεν γνώριζαν οι επενδυτές πόσο ήταν εκτεθειμένες όλες οι τράπεζες στα τοξικά αυτά ομόλογα(Wikipedia: Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008).

Η δυσλειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών συμπίεσε την οικονομική δραστηριότητα, ενώ, με τη σειρά της η εξασθένηση της οικονομικής δραστηριότητας υπονόμεισε περεταίρω τη κεφαλαιακή θέση του χρηματοπιστωτικού τομέα και την ικανότητα του να χρηματοδοτεί τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Όσα πιστωτικά ιδρύματα είχαν πλεονάζουσα ρευστότητα απέφευγαν να την διοχετεύουν στη διατραπεζική αγορά με μορφή δανείου προς άλλες τράπεζες κυρίως λόγω φόβου και δυσπιστίας. Οι επιφυλάξεις υπήρχαν διότι δεν γνώριζαν τον βαθμό έκθεσης των υπόλοιπων τραπεζικών ιδρυμάτων σε τοξικά ομόλογα. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν το πάγωμα της διατραπεζικής αγοράς και η αύξηση των διατραπεζικών επιτοκίων

Το παγκόσμιο εύρος και βάθος των προβλημάτων του χρηματοπιστωτικού τομέα καθώς και η στενή διασύνδεση και αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών οδήγησαν τη διεθνή κοινότητα, κυβερνήσεις, φορείς

εποπτείας και διεθνής οικονομικούς οργανισμούς σε συντονισμένες και τολμηρές αποφάσεις. Οι επιθετικές μειώσεις των επιτοκίων από τις κεντρικές τράπεζες και η χορήγηση ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά, δεν είχαν ιστορικό προηγούμενο. Το κόστος δανεισμού, παρόλα τα μέτρα που πάρθηκαν, αυξήθηκε και παράλληλα χάθηκε η εμπιστοσύνη των επενδυτών στις χρηματαγορές παγκοσμίως (Wikipedia: Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008).

Η έλλειψη ρευστότητας στις διεθνής χρηματαγορές λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης επηρέασε την πραγματική οικονομία της κάθε χώρας. Με άλλα λόγια, η έλλειψη ρευστότητας στις διεθνείς αγορές επηρέασε την ρευστότητα των τραπεζών με αντίκτυπο τη δυσκολία χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας, δηλαδή των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Η κατάσταση οδήγησε σε έναν φαύλο κύκλο προβλημάτων, με αποτέλεσμα την μείωση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας και την έλευση της ύφεσης. Η μείωση του όγκου παγκόσμιου εμπορίου καθώς και η δυσκολία εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, ήρθε μετά από μια μακρά περίοδο οικονομικής ανάπτυξης για τις ανεπτυγμένες οικονομίες. (Wikipedia: Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008)

4.2.2 Τα Δάνεια¹³

Βασικό αίτιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007-2008 ήταν η αλόγιστη χορήγηση δανείων σε καταναλωτές και επιχειρήσεις χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας. Οι τράπεζες παραδοσιακά λειτουργούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ των δανειοληπτών και των καταθετών, οπότε και εκτίθενται στον επιτοκιακό και πιστωτικό κίνδυνο. Ο επιτοκιακός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος από τη δυσμενή μεταβολή των επιτοκίων κυρίως λόγω απότομης ανόδου, και δεν είναι πλέον συχνός στο τραπεζικό σύστημα.

Ο πιστωτικός κίνδυνος είναι αρκετά συχνός και εμφανίζεται όταν ένας δανειολήπτης αδυνατεί να αποπληρώσει το χρέος του. Ειδικά όταν ο δανειολήπτης δεν είναι φερέγγυος, δηλαδή όταν δεν γίνει ο βασικός έλεγχος,

¹³ Η μελέτη όλων των σχετιζόμενων στοιχείων που ακολουθούν ανακτήθηκαν από την ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: (Wikipedia: Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008)

υπάρχει μεγάλη πιθανότητα το χρέος να μετατραπεί σε ζημία για την τράπεζα. Ο δανεισμός σε μη φερέγγυους πελάτες έγινε στις ΗΠΑ, κυρίως επειδή οι τράπεζες ήθελαν να χορηγούν δάνεια λόγω των μεγάλων spread, δηλαδή το περιθώριο κέρδους της τράπεζας. Όσο περισσότερα δάνεια χορηγούσαν οι τράπεζες, τόσο περισσότερα λογιστικά κέρδη θα παρουσίαζαν. Η αύξηση των κερδών τους θα είχε την αύξηση της κεφαλαιοποίησης της εταιρίας στο χρηματιστήριο και την παροχή bonus στα διοικητικά στελέχη και στο προσωπικό. Οι μετοχικοί τίτλοι θεωρούνταν ελκυστικοί, αφού οι εταιρίες που αγόραζαν τις μετοχές τους επανεπενδύοντας τα κέρδη τους, είχαν υψηλές αποδόσεις αφού πλήρωναν μεγάλα μερίσματα.

Η απεριόριστη μόχλευση που δόθηκε από την επιτροπή κεφαλαιαγοράς της Αμερικής (SEC) το 2004 στις εταιρίες είναι ένα από τα μοιραία λάθη που οδήγησαν στην κρίση. Οι επιχειρήσεις είχαν την δυνατότητα να αυξήσουν τη μόχλευση στις χρηματιστηριακές συναλλαγές τους κατακόρυφα, με συνέπεια να δοθεί υψηλή ρευστότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Έως εκείνη τη στιγμή, η μόχλευση ισούταν με 12 προς 1, ενώ στη συνέχεια έφτασε σε επίπεδα του 33 προς 1, δηλαδή μια επιχείρηση θα μπορούσε να δανειστεί 33 φορές τα ίδια κεφάλαια της. Εάν η μόχλευση είχε παραμείνει στα αρχικά επίπεδα οι εν λόγω εταιρίες δεν θα ήταν τόσο μεγάλες από θέμα ενεργητικού και ούτε τόσο ευάλωτες σε πιθανή επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών.

Στα μέσα του 2007, πριν την στροφή στην ύφεση, τα διεθνή χρηματιστήρια είχαν επιστρέψει στα ιστορικά υψηλά, λόγω της υψηλής ρευστότητας που διέθετε η επενδυτική κοινότητα και της ραγδαίας ανάπτυξης χωρών, όπως η Κίνα και η Ινδία. Όλες οι τράπεζες είχαν εμφανίσει τεράστια κέρδη με αντίκτυπο την ραγδαία αύξηση των τιμών των μετοχών σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι χρηματιστηριακοί δείκτες παγκοσμίως κατέγραφαν μέρα με τη μέρα και ένα ακόμη ιστορικό υψηλό. Το σήμα του κλυδωνισμού των χρηματιστηρίων δόθηκε μόλις πυροδοτήθηκε το τελευταίο χρηματιστηριακό ράλι του καλοκαιριού του 2007 με την είσοδο των λιανικών επενδυτών με χαρακτηριστικό την αύξηση της μεταβλητότητας και το σκάσιμο της «φούσκας». Η υπεραπόδοση των μετοχών και ειδικά των blue chips ήταν ένα ακόμη αρνητικό σινιάλο. (Wikipedia: Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008)

4.2.3 Τα Subprime

Ένα στρατηγικό σφάλμα που οδήγησε στην κρίση, θα μπορούσε να θεωρηθεί η άνηση στην αγορά μειωμένων εξασφαλίσεων το διάστημα 2004 έως το 2007. Τότε εξελίχθηκε η αγορά δανείων μειωμένων εξασφαλίσεων από περιορισμένη υποκατηγορία της αγοράς ενυπόθηκων δανείων σε μεγάλη και επικίνδυνη κατηγορία δάνειων. Οι προϋποθέσεις δανεισμού χαλάρωσαν κατακόρυφα και οι αμφιβόλου αξιοπιστίας συναλλαγές έγιναν ρουτίνα. Οι τράπεζες χορηγώντας δάνεια ζητούσαν περισσότερα χρήματα για περεταίρω πιστωτική επέκταση από άλλες τράπεζες, δημιουργώντας χρηματοοικονομικά προϊόντα στηριγμένα στα δάνεια χαμηλής εξασφάλισης. Στα πλαίσια πολιτικών επιλογών και της οικονομικής φιλοσοφίας των ΗΠΑ αναπτύχθηκαν τα δάνεια χαμηλής εξασφάλισης (SubPrime Loans / Subprimes), δάνεια τα οποία λάμβαναν ιδιώτες και επενδυτές ακινήτων με εγγύηση την υποθήκη του ακινήτου.

Πρόκειται για δάνεια χωρίς άλλη εγγύηση εκτός του υπό αγορά ακινήτου, σε ιδιώτες και επενδυτές με ιδιαίτερα χαμηλή πιστοληπτική αξία. Στις αγορές πιστωτικών προϊόντων δημιουργήθηκαν νέα εργαλεία παραγώγων τα οποία μεταμόρφωσαν τον δανεισμό. Σύμφωνα με την τεχνική της τιτλοποίησης, όπως ονομάστηκε το χρηματοοικονομικό εργαλείο, μια τράπεζα ή ένας χρηματοπιστωτικός οργανισμός μεταβίβαζε μια ομάδα ενυπόθηκων δανείων σε μία εταιρία ειδικού σκοπού (Special Purpose Vehicle, SPV). Η SPV λάμβανε χρηματοδότηση από την πώληση χρεογράφων που βασιζόταν στα δάνεια, και η αξία αυτών των χρεογράφων αποτιμούνταν κυρίως από οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης. Η πληρωμή των τοκομεριδίων στους επενδυτές είχε άμεση συνύφανση με την οικονομική συμπεριφορά των δανειοληπτών. Οι τίτλοι αυτοί διανέμονταν από επενδυτικές τράπεζες σε θεσμικούς επενδυτές και άλλες τράπεζες παρόλο που δεν υπήρχε οργανωμένη δευτερογενής αγορά για αυτές τις συναλλαγές.

Η τεχνική αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού περιόριζε τον πιστωτικό κίνδυνο στα τραπεζικά χαρτοφυλάκια και ήταν συμβατή με τους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας μετατρέποντας τα παγωμένα δάνεια σε λειτουργικούς τίτλους. (Wikipedia: Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-

2008) Ένα δεύτερο κύμα τιτλοποιήσεων των λειτουργικών τίτλων ήταν με τη δημιουργία των δομημένων επενδυτικών εργαλείων, τα πιο χαρακτηριστικά των οποίων ήταν οι τίτλοι εγγυημένων δανειακών υποχρεώσεων. Το νέο αυτό χαρτοφυλάκιο αποτελείτο από ποικίλα στοιχεία με διαφορετική έκθεση στον πιστωτικό κίνδυνο και κάθε τίτλος μπορούσε να πωληθεί ξεχωριστά σε επενδυτή με διαφορετική αντιμετώπιση του ρίσκου.

Οι επενδυτές των τελευταίων σε σειρά τίτλων είχαν τον μεγαλύτερο κίνδυνο αλλά και το μεγαλύτερο κέρδος. Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε με την τιτλοποίηση ήταν η δυσκολία εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου με τους επενδυτές να ακολουθούν τις εκθέσεις των επενδυτικών οίκων αξιολόγησης. Οι πρόχειρες βαθμολογήσεις από οίκους αξιολόγησης, η δυσκολία διαπραγμάτευσης και ο περιορισμένος έλεγχος των δανειοληπτών από τις τράπεζες οδήγησε σε κρίση εμπιστοσύνης στα χρηματοοικονομικά αυτά προϊόντα. Με την πώληση αυτών των τίτλων σε επενδυτές από τις τράπεζες, εξαλειφόταν και το τελευταίο κίνητρο που είχε η τράπεζα να αναγκάζει τους δανειολήπτες να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους.

Τα subprime ή στα ελληνικά «τοξικά ομόλογα» διαπραγματευόντουσαν ελεύθερα σε όλες τις αγορές του κόσμου και αποτελούσαν περίπου το 13 τοις εκατό της αμερικάνικης στεγαστικής πίστης. Ενσωματώθηκαν ακόμη και σε αμοιβαία κεφάλαια ενώ αποτελούσαν και ενεργητικά (περιουσιακά) στοιχεία πολλών τραπεζών. Οι τράπεζες δεν είχαν εκτεθεί μόνο στον κίνδυνο όταν τα δάνεια τους γίνονται επισφαλή, αλλά και στο ότι πωλούν και αγοράζουν αυτά τα επισφαλή δάνεια με μορφή επενδυτικών προϊόντων. Παράλληλα, πάνω σε αυτά τα προϊόντα δημιουργήθηκαν παράγωγα στα οποία επένδυαν hedge fund, ιδιώτες, επενδυτές και επενδυτικές τράπεζες με συνέπεια την αύξηση στη χρήση πιστωτικών παραγώγων, τα οποία προσφέρουν κάποιου είδους εξασφάλισης έναντι του κινδύνου πιστωτικού χρεοστασίου.

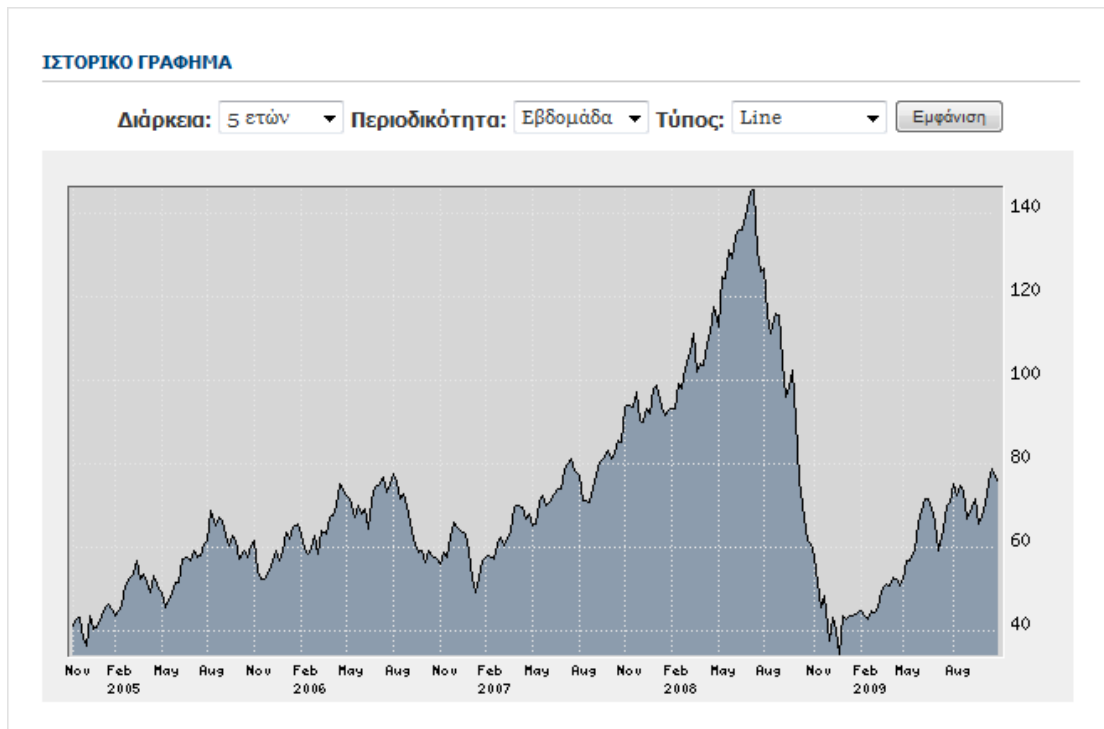
Οι τράπεζες γίνονται λιγότερο ευάλωτες στα ατομικά χρεοστάσια και πιο άνετες με τους δανειστικούς κινδύνους δημιουργώντας πιο επικίνδυνα δάνεια. Κατά την κορύφωση αυτής της αγοράς το 2007, αναλυτές και χρηματιστές πίστευαν ότι είχε δημιουργηθεί μια ανθηρή αγορά πιστωτικών παραγώγων, και όλοι ήταν ικανοποιημένοι καθώς κέρδιζαν, αγνοώντας τις βασικές αρχές μακροοικονομικών θεωριών.

Όλα αυτά μέχρι τη στιγμή που οι οικονομικοί οργανισμοί που ήταν υπεύθυνοι για την κυκλοφορία των subprime δεν μπορούσαν να πληρώσουν το τοκομερίδιο των ομολόγων τους, μιας και οι αρχικοί δανειολήπτες αδυνατούσαν να πληρώσουν τις δόσεις των δανείων τους. Οι αγορές πιστωτικών προϊόντων ανατράπηκαν μιας και διογκώθηκαν τα χρεοστάσια, δηλαδή αυξήθηκαν οι διακοπές πληρωμών από τους δανειολήπτες. Αρνητικό ρόλο στη διόγκωση των subprime έπαιξαν και τα hedge fund, τα οποία διαθέτοντας υψηλή ρευστότητα, βρήκαν υψηλές αποδόσεις μη λαμβάνοντας υπόψη τον κίνδυνο, δημιουργώντας μια κερδοφόρα αγορά και διασπείροντας τα τοξικά αυτά ομόλογα σε όλες τις αγορές του κόσμου.

4.2.4 Οι Τιμές Πετρελαίου

Η υψηλή ρευστότητα των hedge fund που κερδοσκοπούσαν σε άνοδο της τιμής του πετρελαίου, το αδύναμο δολάριο σε σχέση με το ευρώ και η υψηλή ζήτηση του πετρελαίου από τις νέες αγορές (BRIC ΒΡΑΖΙΛΙΑ, ΡΩΣΙΑ, ΙΝΔΙΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΑ) εκτόξευσαν την τιμή του μαύρου χρυσού κοντά στα 146 \$ το βαρέλι λίγο πριν την κρίση το 2007, όπως φαίνεται στο γράφημα 4.1 της τιμής του πετρελαίου σε \$. Στο διάγραμμα 4.1 η τιμή στις αρχές του 2005 είναι κοντά στα 48 δολάρια το βαρέλι.

Γράφημα 4.1: Ιστορικές Τιμές Πετρελαίου

Πηγή: www.naftemporiki.gr

Η διαπραγμάτευση των τιμών του πετρελαίου στο χρηματιστήριο εμπορευμάτων και η δυνατότητα των επενδυτών να κερδοσκοπήσουν σε ένα εμπόρευμα που η άνοδος του συνοδεύεται με πληθωριστικές πιέσεις ήταν ένα γεγονός που προκάλεσε αύξηση επιτοκίων. Η εξαιρετικά απότομη άνοδος των διεθνών τιμών πετρελαίου και των βασικών εμπορευμάτων (λόγω βιοκαυσίμων) το πρώτο εξάμηνο του 2008 εκτίναξε τον πληθωρισμό σε Ευρώπη και Αμερική με αποτέλεσμα την αύξηση των επιτοκίων στα βασικά νομίσματα, για την αποτροπή της περαιτέρω άνοδου του πληθωρισμού. Η αύξηση του πληθωρισμού επέφερε αύξηση των επιτοκίων και οδήγησε σε περαιτέρω αύξηση των χρεοστασιών, ενώ συμπίεσε το πραγματικό εισόδημα και την κατανάλωση. Λόγω των υψηλών επιτοκίων υπήρξε ραγδαία αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων κυρίως στην Αμερική όπου η οικονομία είναι στενά συνδεδεμένες με τις τιμές του πετρελαίου. Τα δάνεια τα οποία αδυνατούσαν να αποπληρώσουν οι οφειλέτες ολοένα και αυξάνονταν. Οι τράπεζες, που είχαν τιλοποιήσει αυτά τα δάνεια και τα είχαν πουλήσει, στις αγορές αδυνατούσαν να αποδώσουν στους κατόχους των «τοξικών ομολόγων» τα σταθερά υπολογισμένα μερίσματα που είχαν υπολογιστεί από τις καταβολές των δόσεων.

3.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οι επιπτώσεις στην οικονομία λόγω της οικονομικής κρίσης είναι σημαντικές και ασκούν επίδραση στο σύνολο της δραστηριότητας. Το βασικό αποτέλεσμα της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης είναι η αύξηση στο κόστος του χρήματος. Το κόστος του χρήματος αυξάνεται καθώς δυσχεραίνεται η διαδικασία δανεισμού μεταξύ των τραπεζών με αποτέλεσμα την εμφάνιση προβλημάτων στη ρευστότητα τους. Συνεπώς οι τράπεζες αδυνατούν να προχωρήσουν σε σημαντικές δανειοδοτήσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Όπως είθισται να λέγεται «η αγορά στεγνώνει από χρήμα».

. Επίσης δυσχεραίνεται και επιδεινώνεται σημαντικά η καταναλωτική δραστηριότητα και στη γενικότερη λειτουργία τόσο του μικροοικονομικού όσο και του μακροοικονομικού κυκλώματος. Κατά συνέπεια το πρόβλημα μεταφέρεται στην πραγματική οικονομία, όπου οι ρυθμοί ανάπτυξης επιβραδύνονται (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009).

Η οικονομική κρίση έχει αρνητικές συνέπειες και στην αγορά εργασίας. Η μείωση της καταναλωτικής δύναμης, μειώνει όπως υποστηρίχθηκε και παραπάνω τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα την εμφάνιση αρνητικών επιδράσεων στην απασχόληση. Το φαινόμενο της ανεργίας εκτός από τις οικονομικές έχει επίσης σημαντικές κοινωνικές και ψυχολογικές διαστάσεις προκαλώντας σημαντικά προβλήματα στην ευρυθμία των κοινωνιών. Δεν είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό ότι η αύξηση της ανεργίας προκαλεί σημαντικές υστερήσεις στην οικονομική ανάπτυξη (INE/ΓΣΕΕ,2009).

Τέλος τα χαμηλά επίπεδα ρευστότητας των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιφέρουν αρνητικές επιδράσεις και στην εξαγωγική δραστηριότητα της οικονομίας. Αυτό συμβαίνει διότι οι επιχειρήσεις που αναπτύσσουν σημαντικό εξαγωγικό προσανατολισμό έχουν άμεση ανάγκη από χρηματοδότηση ώστε να υλοποιηθούν οι παραγωγικές δραστηριότητες και να προβούν στις σχεδιασμένες εξαγωγές. Η αδυναμία αυτών των επιχειρήσεων να δανειστούν από τις τράπεζες προκαλεί αναταραχές στην εξαγωγική τους δραστηριότητα. Όταν το φαινόμενο δεν είναι μονομερές αλλά

αποκτά μαζικές διαστάσεις είναι εύλογο ότι προκαλεί σημαντικές αρνητικές διαταράξεις στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας.

Εν κατακλείδι μπορεί να υποστηριχθεί ότι το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, διαταράχθηκε συθέμελα λόγω της παγκόσμιας κρίσης.. Ακόμη και αν γίνει δεκτή η υπόθεση ότι η κρίση ήταν αναμενόμενη, λόγω της συμπεριφοράς των παγκόσμιων μακροοικονομικών κύκλων, ωστόσο για πρώτη φορά αναδύθηκε η σημασία και η βαρύτητα των χρηματοοικονομικών προϊόντων. Εκτός από τις επιχειρήσεις και ιδιαίτερα αυτές του χρηματοπιστωτικού και του τραπεζικού κλάδου, και φυσικά τα νοικοκυριά, το πρόβλημα μετατέθηκε και στα κράτη, .

4.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Η οικονομική κρίση έχει επιφέρει σημαντικές επιδράσεις στις λειτουργίες του κράτους. Καθώς ένα σημαντικό μέσο χρηματοδότησης της οικονομικής λειτουργίας του κράτους είναι ο δανεισμός, είναι εύλογο, ότι η χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε το κόστος δανεισμού για διάφορα κράτη.

Η βασική επίδραση της οικονομικής κρίσης στις λειτουργίες της δημόσιας οικονομικής ήταν η αδυναμία δανεισμού με λογικά επιτόκια. . Όσο περισσότερο εκτεθειμένο ήταν ένα κράτος προς τους δανειστές του, τόσο αυξανόταν η πιθανότητα να αυξηθεί περαιτέρω το επιτόκιο δανεισμού του. Αυτό είναι εύλογο καθώς όταν τα κράτη προβαίνουν σε εξωτερικό δανεισμό απευθύνονται στις διεθνείς χρηματαγορές. Όταν οι δανειστές βλέπουν τις απαιτήσεις τους έναντι κάποιου κράτους να αυξάνονται, και άρα και τους πιστωτικούς κινδύνους να μεγαλώνουν είναι επόμενο να επιζητούν μεγαλύτερη απόδοση, δηλαδή επιτόκιο. Με άλλα λόγια το κράτος που είναι εκτεθειμένο σε σημαντικό δανεισμό, έχει δηλαδή μεγάλο ποσοστό χρέους και σημαντικό επίπεδο δημοσιονομικού ελλείμματος, αντιμετωπίζει υψηλότερο κόστος δανειοδότησης (Glyn,1995),. Η Ελλάδα όπως υποστηρίζεται στο επόμενο κεφάλαιο είναι ένα από αυτά τα κράτη.

Μπορεί λοιπόν να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το κόστος διενέργειας μιας δαπάνης για ένα κράτος που βρέθηκε εκτεθειμένο αυξήθηκε σημαντικά, στοιχείο που επέφερε σημαντικές στρεβλώσεις στη συνήθη παραγωγική δραστηριότητα του. Αν θεωρηθεί ως δεδομένο ότι η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας επιφέρει μείωση των φορολογικών εσόδων, μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητή η δύσκολη οικονομική θέση αρκετών κρατών. Επιπρόσθετα με δεδομένο ότι οι δημόσιες δαπάνες και ιδιαίτερα οι δημόσιες επενδύσεις αυξάνουν τη συνολική οικονομική δραστηριότητα, διαμέσου του πολλαπλασιαστού το πρόβλημα αναδεικνύεται ακόμη περισσότερο (Bairoch et al, 1998)

.Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε το δεύτερο εξάμηνο του 2007 οδήγησε σε κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας προκαλώντας σε πολλές οικονομίες (και στην Ευρωπαϊκή Ένωση) τη μεγαλύτερη ύφεση μετά από αυτή του 1929. Για την αντιμετώπιση της κρίσης λήφθηκαν εγκαίρως και με συντονισμένο τρόπο πρωτοφανή σε ένταση και σε έκταση μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής προκειμένου να αποτραπεί η κατάρρευση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος αλλά και της πραγματικής οικονομίας.

Η κρίση στη συνέχεια επηρέασε αρνητικά τα δημόσια οικονομικά πολλών χωρών (συμπεριλαμβανομένων και κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και μετεξελίχθηκε σε δημοσιονομική κρίση. Συγκεκριμένα, τα δημόσια οικονομικά επηρεάστηκαν από τρεις κατευθύνσεις (α) η ύφεση (κυρίως 2008-2009) επέδρασε αρνητικά στα δημόσια έξοδα ενώ αυξήθηκαν και ορισμένες κατηγορίες δαπανών (π.χ. για επιδόματα ανεργίας), (β) πολλές χώρες άσκησαν επεκτατική δημοσιονομική πολιτική για να αποτρέψουν μία βαθύτερη ύφεση και (γ) σε αρκετές χώρες λήφθηκαν σημαντικά μέτρα από το κράτος και απαιτήθηκαν τεράστια ποσά για τη σταθεροποίηση του χρηματοπιστωτικού τους τομέα (τους π.χ. ΗΠΑ Βέλγιο, Ολλανδία Λουξεμβούργο, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία κλπ.)

Οι παρεμβάσεις αυτές αντιμετώπισαν μεν επιτυχώς την πολύπλευρη κρίση αλλά εκτόξευσαν το έλλειμμα και το χρέος των περισσοτέρων χωρών σε πολύ υψηλά επίπεδα .Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης στη ζώνη του ευρώ αλλά και στην ΕΕ των 27 εννεαπλασιάστηκε μεταξύ 2007 και 2009, σταθεροποιήθηκε ο 2010 και υποχώρησε σημαντικά το 2011. Όπως είναι

φυσικό η αύξηση των ελλειμμάτων προκάλεσε και άνοδο του λόγου χρέους προς ΑΕΠ, ιδιαίτερα το 2009. Σε ορισμένες χώρες η αύξηση του χρέους ήταν δραματική. Στην Ιρλανδία π.χ. το χρέος τετραπλασιάστηκε την τριετία 2008-2011 και από 24,9% του ΑΕΠ στο τέλος του 2007 έφθασε στο 108,2% το 2011.

Τα χρηματοπιστωτικά στοιχεία της κρίσης που επέφεραν διαταραχές στη διαδικασία του κρατικού δανεισμού εισέβαλλαν αυτόματα και στις σφαίρες της πραγματικής οικονομίας. Η διακοπή αρκετών προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων επέφερε μείωση της απασχόλησης και συνεπώς αύξηση της ανεργίας. Επίσης σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η αδυναμία των τραπεζών να δανειστούν με ικανοποιητικό επιτόκιο. Ως αποτέλεσμα μειώθηκε η προοπτική δανειοδότησης προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Η επιλογή ορισμένων κρατών (μεταξύ των και η Ελλάδα) να αυξήσουν τους φορολογικούς συντελεστές των έμμεσων φόρων και ιδιαίτερα τον φόρο προστιθέμενης αξίας , μείωσε τη δυναμική ρευστότητας για αρκετές επιχειρήσεις και κυρίως καταβάρθρωσε την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών. Με δεδομένο ότι σε αρκετές περιπτώσεις η κρίση αντιμετωπίστηκε με διαρθρωτικές παρεμβάσεις που είχαν ως στόχο τη μείωση του εργατικού κόστους, δηλαδή τη μείωση των μισθών, το πρόβλημα της αγοραστικής δύναμης επιτάχθηκε.

Το κράτος ως βασικός παίκτης της οικονομικής δραστηριότητας , όταν βρίσκεται σε ιδιαίτερα αρνητική δημοσιονομική θέση επιφέρει σημαντικές αναδιαρθρώσεις στο παραγωγικό μοντέλο της οικονομίας. Εκτός από το συντελεστή της εργασίας, πλήττεται σημαντικά και το κεφάλαιο, καθώς η οριακή αποδοτικότητα του, μειώνεται. Σε κάθε περίπτωση εντούτοις απαιτείται μια ιδιαίτερα προσεκτική αντιμετώπιση της κατάστασης, ώστε να δημιουργηθούν προοπτικές εξόδου από την κρίση.

4.5 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Συνοπτικά σε αυτή την ενότητα θα παρουσιαστούν ορισμένες γενικές προτάσεις για έξοδο από την κρίση, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους ασκούντες οικονομική πολιτική. Ειδικότερες προτάσεις παρέχονται

στο τέλος του επομένου κεφαλαίου της εργασίας. Συνοπτικά λοιπόν μπορούν να λάβουν χώρα τα εξής:

- Ώθηση στην ανάπτυξη και ειδικότερα στην οικονομική δραστηριότητα. Ο προσανατολισμός αυτός μπορεί να λάβει χώρα με μείωση των φορολογικών συντελεστών ώστε να προστατευθούν τα εισοδήματα των νοικοκυριών καθώς και τα κέρδη των επιχειρήσεων. Έτσι όμως θα αυξηθούν τα ελλείμματα.
- Προστασία των παραγωγικών συντελεστών. Η κατεύθυνση αυτή μπορεί να αναπτυχθεί μέσω της μη μείωσης των μισθών, ώστε να διατηρείται η καταναλωτική αγοραστική δύναμη, σε επίπεδα ικανά να υποστηρίξουν την ενεργό ζήτηση και να προστατευτούν τα κέρδη των επιχειρήσεων και φυσικά οι θέσεις εργασίας των εργαζομένων.
- Αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα ώστε να λειτουργεί παραγωγικότερα, αποδοτικότερα και να μην λαμβάνει χώρα το φαινόμενο της σπατάλης και της διασπάθισης του δημοσίου χρήματος.
- Λήψη όλων των αναγκαίων εκείνων μέτρων, ώστε να ληφθούν μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες αναφορικά με τον τρόπο δανεισμού των κρατών από τις διεθνείς αγορές,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας επιχειρεί να μελετήσει και να αναλύσει τα βασικά στοιχεία του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος. Σκοπός του κεφαλαίου είναι η εμπειρική διερεύνηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και η μελέτη της συνάφειας του με την πορεία της ελληνικής οικονομίας μέσα από τη σύνδεση του με το ΑΕΠ και το εμπορικό έλλειμμα.

Το κεφάλαιο περιλαμβάνει έξη συνολικά ενότητες. Η πρώτη αποσαφηνίζει εννοιολογικά το δημοσιονομικό έλλειμμα, ενώ η δεύτερη παρουσιάζει τα βασικά ιστορικά στοιχεία του ελληνικού ελλείμματος. Στη συνέχεια παρατίθεται η βιβλιογραφική επισκόπηση με αντικείμενο τα σημαντικότερα ευρήματα των ερευνών για τη συμπεριφορά των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Στην τέταρτη διερευνάται εμπειρικά η στατιστική συμπεριφορά του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος. Τέλος στις δύο τελευταίες ενότητες αποτυπώνονται οι συνέπειες της ελληνικής δημοσιονομικής εκτροπής και καταγράφονται ορισμένες προτάσεις για επιστροφή της οικονομίας στην ανάπτυξη.

5.1 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα έχουν συγκεντρώσει την προσοχή μεγάλου μέρους της συναφούς βιβλιογραφίας, εξαιτίας της αρνητικής επίδρασης τους σε άλλα μακροοικονομικά μεγέθη μιας χώρας, όπως ο πληθωρισμός και η ανάπτυξη. Ακόμη, τα δημοσιονομικά ελλείμματα συνιστούν και από μόνα τους βασικό δείκτη αξιολόγησης μιας οικονομίας. Το δημοσιονομικό έλλειμμα δεικνύει τη σχέση εσόδων και εξόδων (δαπανών) της γενικής κυβέρνησης, Το δημοσιονομικό έλλειμμα προκύπτει εκ των υστέρων, δηλαδή μετά την εκτέλεση του σχεδιαζόμενου προϋπολογισμού. Είναι άλλωστε ενδεικτικό ότι αρκετοί δημόσιοι προϋπολογισμοί σχεδιάζονται ως πλεονασματικοί και καταλήγουν μετά την εκτέλεση τους ελλειμματικοί.

Τα υψηλά και συσσωρευμένα ελλείμματα στον δημοσιονομικό τομέα δημιουργούν αυξημένες δανειακές ανάγκες για τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Οι αναπτυγμένες οικονομίες απευθύνονται για την κάλυψη των δανειακών τους αναγκών στον εγχώριο δανεισμό, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες στον εγχώριο και στον εξωτερικό δανεισμό. Έτσι οι οικονομίες βρίσκονται σε μία διαρκή πίεση για πειθαρχία στο δημοσιονομικό τομέα και έλεγχο των ελλειμμάτων τους. Αυτό μας οδηγεί στην έννοια της διατηρησιμότητας (sustainability) των δημοσίων οικονομικών .

Η βιβλιογραφία για τη διατηρησιμότητα του δημοσίου χρέους του προϋπολογισμού περιέχει έναν ορισμό της διατηρησιμότητας (sustainability), ο οποίος βασίζεται στην έννοια του διαχρονικού περιορισμού του κρατικού προϋπολογισμού (inter – temporal budget constraint), Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, η παρούσα αξία του χρέους στο όριο, τείνει στο μηδέν. Ένας πιο πρακτικός ορισμός είναι ο εξής (Εάν με αμετάβλητες τις ισχύουσες ρυθμίσεις για φόρους και δαπάνες ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ δεω αυξάνει, τότε η δημοσιονομική θέση είναι διατηρήσιμη) Αναλυτικότερα ο χαρακτηρισμός της διατηρησιμότητας του δημοσιονομικού ελλείμματος, υποδηλώνει ότι η οικονομία δεν κινδυνεύει από δημοσιονομική εκτροπή. Αντιθέτως ο κίνδυνος αυτός είναι ορατός όταν υπάρχει η αδυναμία διατηρησιμότητας του ελλείμματος.

Προς θεμελίωση του ανωτέρου μπορεί να γίνει η υπόθεση ότι το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού χρηματοδοτείται με ομόλογα, με λήξη το ένα έτος. Δηλαδή το ετήσιο έλλειμμα ταυτίζεται με το χρέος Άρα σε κάθε χρονιά η κυβέρνηση θα αντιμετωπίζει τον παρακάτω εισοδηματικό περιορισμό (Ζήκος, 2001:82):

$$G_t + (1+r_t) B_{t-1} = R_t + B_t \quad (1)$$

όπου, G είναι οι κρατικές πρωτογενείς δαπάνες, χωρίς τα έξοδα για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, δηλαδή οι πρωτογενείς δαπάνες(η δημόσια κατανάλωση και οι μεταβιβαστικές πληρωμές), B είναι το συσσωρευμένο χρέος, R τα δημόσια έσοδα και r το πραγματικό επιτόκιο για την περίοδο t . Δηλαδή οι πρωτογενείς δαπάνες και οι δαπάνες για τόκους κάθε έτους πρέπει να ισούνται με τα έσοδα αυτού του έτους εάν το νέο χρέος είναι ίσο με το έλλειμμα αυτού του έτους.

5.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ

5.2.1 Η δεκαετία 1960 – 1970

Η δεκαετία 1960 – 1970 χαρακτηρίζεται από έντονες εξελίξεις στην ελληνική πολιτική και οικονομία. Η χώρα συνεχίζει τις προσπάθειες της για ανόρθωση της οικονομίας της, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο και για τον συγχρονισμό της με τη διεθνή πραγματικότητα.

Το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού διατηρήθηκε σε χαμηλό ποσοστό του ΑΕΠ, από 1,62% το 1960, σε 1,52% το 1970, με ανώτατη τιμή 1,92% το 1968. Παράλληλα αξίζει να σημειωθεί ότι το εμπορικό έλλειμμα κυμάνθηκε από 7,6% του ΑΕΠ, μέχρι 7,18% το 1970, με κορύφωση το 1965 που έφτασε το 11,35%. Τα δύο αυτά ελλείμματα προέκυψαν από την κυβερνητική πολιτική της περιόδου, που είχε στόχο να αυξήσει τις επενδύσεις, είτε με επενδύσεις του ίδιου του κράτους (κυρίως έργα υποδομής), είτε με

κρατική υποστήριξη στην ιδιωτική επένδυση (φορολογικές απαλλαγές στις επιχειρήσεις με επενδυτικά σχέδια). Παράλληλα οι κυβερνήσεις κατέφυγαν σε μεγαλύτερη χρηματοδότηση του ελλείμματος, με έκδοση χρήματος, για να καλύψουν τις αυξημένες κρατικές δαπάνες, μία πολιτική που επηρέασε κυρίως την παραγωγή.

Μια επίσης σημαντική εξέλιξη της περιόδου είναι και η συμφωνία σύνδεσης της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.). Η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 1962 και προέβλεπε σταδιακή μείωση των δασμών. Τέλος το υψηλό εμπορικό έλλειμμα της περιόδου οφείλεται και σε ένα μεγάλο βαθμό στην επεκτατική πολιτική δημοσίων δαπανών, που προαναφέρθηκε, που επηρέασε αυξητικά το εισόδημα και άρα τις δαπάνες για τις εισαγωγές (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2010).

5.2.2 Η δεκαετία 1970 – 1980

Η δικτατορία που επιβλήθηκε στην Ελλάδα την περίοδο 1967 – 1974, δεν ακολούθησε διαφορετική οικονομική πολιτική από τις προηγούμενες κυβερνήσεις. Οπότε η οικονομική πολιτική εξακολουθούσε να είναι στραμμένη κυρίως σε προγράμματα δημοσίων επενδύσεων και έργα υποδομής. Αυτά, σε συνδυασμό με τη χαμηλή φορολογία των επιχειρήσεων και την αυστηρότερη (αρχικά) νομισματική πολιτική της κυβέρνησης, συνέβαλαν ώστε η αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ να είναι εξαιρετικά υψηλή (περίπου 16% την περίοδο 1967 – 1974, 17,88% όλη τη δεκαετία 1970 – 1980).

Συνέπεια της επεκτατικής κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα των δημοσίων δαπανών είναι τα ελλείμματα του προϋπολογισμού να εμφανίσουν αύξηση και να κυμαίνονται από 1,71% το 1971 μέχρι 2,57% το 1980, με ανώτερο επίπεδο 3.35% το 1975. Η εξέλιξη αυτή υποστηρίζει την προσπάθεια για δημοσιονομική πειθαρχία που λάμβανε χώρα κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου. Αν γίνει αποδεκτή και η υπόθεση ότι η χώρα προετοιμαζόταν για την είσοδο της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, μπορεί να γίνει κατανοητή η επιλογή της σχετικά αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2010)..

5.2.3 Η δεκαετία 1980 – 1990

Η δεκαετία του 1980 συμπίπτει με τρία σημαντικά γεγονότα. Πρώτον, την προσχώρηση της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. το 1981, δεύτερον τη διεθνή πετρελαϊκή κρίση του 1979 – 1980 και τρίτον, την άνοδο για πρώτη φορά των σοσιαλιστών στην ελληνική κυβέρνηση (ΠΑΣΟΚ).

Εν μέσω διεθνούς κρίσης, η τότε κυβέρνηση των σοσιαλιστών προωθεί ένα μεγάλο πρόγραμμα κρατικοποιήσεων, προκειμένου να σώσει θέσεις απασχόλησης, που απειλούνταν. Το πρόγραμμα όμως των κρατικοποιήσεων απέτυχε, η κατάσταση στην οικονομία χειροτέρευε και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να κρατικοποιήσει πολλές προβληματικές εταιρίες. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με στασιμοπληθωρισμό, επενδυτική απραξία και αύξηση της ανεργίας, συνέβαλαν στην εκτίναξη των ελληνικών ελλειμμάτων του προϋπολογισμού στο 10,34% του ΑΕΠ, το 1985.

Κάποια μέτρα της κυβέρνησης, όπως η εφαρμογή του «Σταθεροποιητικού Προγράμματος 1985 – 1987», το πάγωμα των μισθών για δύο χρόνια και η υποτίμηση της δραχμής, δεν ήταν ικανά να αντιστρέψουν την κακή κατάσταση. Τελικώς το έλλειμμα του προϋπολογισμού διαμορφώθηκε στο 14,07%, το 1989. Ακόμη την ίδια χρονιά το δημόσιο χρέος έφτασε το 98% του ΑΕΠ, δηλαδή η εξυπηρέτηση του χρέους ήταν πλέον σημαντική επιβάρυνση για την οικονομία και για τον προϋπολογισμό ειδικότερα. Σε όλα αυτά αξίζει να σημειωθεί η σημαντική αύξηση των δημοσίων δαπανών η οποία σε συνδυασμό με την αύξηση της φορολογίας, επιλογή που οδήγησε πολλές επιχειρήσεις στην παύση εργασιών ή στην αποχώρηση από την ελληνική επικράτεια, επίτεινε το δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας(Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2010)..

5.2.4 Η δεκαετία 1990 – 2000

Η έναρξη της νέας δεκαετίας συνέπεσε με συνεχόμενες εκλογές και άστατο πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον. Τελικώς, η συντηρητική κυβέρνηση (Νέα Δημοκρατία) που προέκυψε, είχε να αντιμετωπίσει χαμηλότερο πληθωρισμό από αυτόν που είχε παραδώσει το 1981, αλλά αυξημένα δημοσιονομικά ελλείμματα. Η εφαρμογή ενός σταθεροποιητικού προγράμματος, με περιοριστική πολιτική και ιδιωτικοποιήσεις τα έτη 1991 – 1993, επέφερε μόνο

προσωρινά αποτελέσματα, αφού το έλλειμμα του προϋπολογισμού από 10,78% το 1991 διαμορφώθηκε σε 7,14 το 1992 και αυξήθηκε ξανά σε 11,35% το 1993.

Οι επόμενες σοσιαλιστικές κυβερνήσεις εφαρμόζουν πλέον διαφορετική πολιτική, από τη δεκαετία του '80 και συνεχίζουν τις ιδιωτικοποιήσεις, ενώ παράλληλα εφαρμόζεται και το πρώτο πρόγραμμα σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας τα έτη 1993 – 1998. Η επίτευξη των κριτηρίων του Μάαστριχτ έχει γίνει πλέον εθνικός στόχος. Τα μεγάλα δημόσια έργα της εποχής, που χρηματοδοτούνταν, κυρίως από ευρωπαϊκούς πόρους, συνέβαλαν ώστε η ελληνική οικονομία να γνωρίσει μεγάλη άνθηση, με την αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ να είναι από το 1990 μέχρι το 2000 περίπου στο 10%.

Το πρώτο πρόγραμμα σύγκλισης ακολουθήθηκε και από δεύτερο (1998 – 2001) και μαζί τα δύο κατάφεραν να μειώσουν σταδιακά το έλλειμμα του προϋπολογισμού από 20,79% το 1994 σε 8,11% το 1997 και σε 5,79% το 2000. Συνακόλουθα το μίγμα οικονομικής πολιτικής που επιλέχθηκε βασίστηκε στην προσπάθεια για δημοσιονομική ισορροπία, μέσα σε εφικτά πλαίσια τα οποία ωστόσο θα μπορούσαν να προσδώσουν τη δυνατότητα στη χώρα να εισέλθει στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2010).

5.2.5 Η περίοδος 2000 – 2009

Η είσοδος της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, το 2002 είναι το γεγονός σταθμός για την περίοδο που εξετάζουμε. Η προσχώρηση της χώρας στην Ο.Ν.Ε. αποτελεί μια μεγάλη διαρθρωτική αλλαγή που επέφερε σημαντικές αλλαγές στο οικονομικό περιβάλλον της χώρας. Η συνεχής ανάγκη για δημοσιονομική πειθαρχία, με τη συμμόρφωση της χώρας στα κριτήρια του Μάαστριχτ, είχε σαν αποτέλεσμα, στις αρχές της περιόδου, να διατηρείται το έλλειμμα του προϋπολογισμού σε χαμηλά επίπεδα. Όμως η ανάληψη της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 από τη χώρα, δημιούργησε αυξημένες ανάγκες για δημόσιες δαπάνες και ένας οργασμός δημοσίων έργων συντελέστηκε, κυρίως στην Αθήνα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα το έλλειμμα του προϋπολογισμού από 5,79% το 2000 να φτάσει σε 9,47% το 2004, χρονιά τέλεσης των αγώνων.

Τα παραπάνω γεγονότα οδήγησαν την ελληνική οικονομία σε συνεχή επιτήρηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Παρά τις έντονες προσπάθειες για περιορισμό των ελλειμμάτων, το έλλειμμα του προϋπολογισμού συνέχισε να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Εάν δε, λάβουμε υπόψη και το τεράστιο δημόσιο χρέος, τότε θα αντιληφθούμε τη σοβαρότητα της κατάστασης των ελληνικών δημοσίων οικονομικών.

Είναι εμφανές λοιπόν ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα με τα δίδυμα ελλείμματα της, που σε συνδυασμό με το τεράστιο δημόσιο χρέος, δημιουργούν μία κατάσταση που πρέπει επείγοντως να αντιμετωπιστεί δραστικά. Ένα άλλο πρόβλημα που αναφέρεται είναι και η αδυναμία των ελληνικών αρχών και υπηρεσιών να καταγράψουν τα πραγματικά ελλείμματα. Για το λόγο αυτό υπάρχει μια συνεχής αμφισβήτηση των ελληνικών στοιχείων από την υπόλοιπη Ευρώπη, που δημιουργεί αρνητική εικόνα της χώρας στο εξωτερικό και ειδικότερα στους δανειστές της. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος είναι ο ακριβότερος δανεισμός.

Επιγραμματικά λοιπόν το έλλειμμα διογκώθηκε σε σημαντικό βαθμό. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με το συνεχή δανεισμό της χώρας, που οδήγησε στην υπέρμετρη αύξηση του χρέους επέφεραν τη σημαντικότερη ίσως οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Σημαντικό ρόλο όπως υποστηρίχθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο διαδραματίζει η περιορισμένη ισχύς του φοροεισπρακτικού μηχανισμού της χώρας. Με άλλα λόγια εκτός από το παραγωγικό μοντέλο της χώρας θα ήταν χρήσιμη και μια ιδιαίτερα αποτελεσματική αναδιάρθρωση του φοροεισπρακτικού της μοντέλου (Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2010).

Τα κύρια χαρακτηριστικά των ελλειμμάτων της περιόδου 1980-2010

- 1) Το κυριότερο ίσως χαρακτηριστικό των ελλειμμάτων της γενικής κυβέρνησης τα τελευταία περίπου 30 χρόνια είναι ότι αυτά παρουσιάζουν έναν έντονο "πολιτικό κύκλο" με τα μεγαλύτερα ελλείμματα να εμφανίζονται στα έτη των εκλογών. Μοναδική εξέλιξη αποτελούν οι εκλογές του 1996 και του 2000.

- 2) Το δεύτερο πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό είναι ότι τα ελλείμματα στην Ελλάδα έχουν σαφώς διαρθρωτικό χαρακτήρα και δεν οφείλονται στον οικονομικό κύκλο.
- 3) Και οι τρεις προσπάθειες που έγιναν τα τελευταία 30 χρόνια για μείωση των ελλειμμάτων (1986-1987, 1994-1999 και 2005-2006) είχαν προσωρινά μόνο αποτελέσματα. Ακόμη και η δημοσιονομική προσαρμογή της περιόδου 1994-1999, η οποία ήταν περισσότερο συστηματική και η μείωση του ελλείμματος έφθασε τις 10,5 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, μετά από τρία περίπου έτη ανατράπηκε. Ο λόγος που και οι τρεις δημοσιονομικές προσαρμογές αποδείχθηκαν μη διατηρήσιμες είναι ότι βασίστηκαν σε αυξήσεις φόρων (και σε προσωρινά μέτρα) και όχι σε μόνιμες περικοπές προτογενών δαπανών.
- 4) Τέλος, τα μεγάλα ελλείμματα οφείλονται σε μεγάλη υστέρηση των προυπολογισμένων εσόδων και σε ταυτόχρονη υπέρβαση των στόχων για τις δαπάνες.

5.3 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ

Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί να αναλυθούν ορισμένοι προσδιοριστικοί παράγοντες της έννοιας του δημοσιονομικού ελλείμματος. Βαρύτητα προσδίδεται στην εξέλιξη της διατηρησιμότητας των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, καθώς και στην παράλληλη επιμονή των εμπορικών ελλειμμάτων .

5.3.1 Διατηρησιμότητα των δημοσιονομικών ελλειμμάτων

Οι έλεγχοι για τη διατηρησιμότητα βασίζονται στην προσέγγιση του περιορισμού της παρούσας αξίας (Present Value Constraint, PVC). Η PVC προσέγγιση λέει ότι η παρούσα αξία των αναμενόμενων μελλοντικών

πλεονασμάτων είναι ίση με το απόθεμα χρέους σε οποιαδήποτε περίπτωση για την διατηρησιμότητα της αναλογίας του χρέους προς το ΑΕΠ.

Οι Hamilton και Flavin (1986), υιοθέτησαν το διαχρονικό περιορισμό του προϋπολογισμού (Intertemporal Budget Constraint, IBC) στην εξέταση της διατηρησιμότητας του δημοσιονομικού ελλείμματος των Η.Π.Α. Ο διαχρονικός περιορισμό του προϋπολογισμού (IBC), δηλώνει ότι η παρούσα αξία του χρέους στο όριο τείνει στο μηδέν. Στην ουσία ο διαχρονικός περιορισμό του προϋπολογισμού (IBC) επιβάλλει περιορισμούς στη μακροχρόνια σχέση των εσόδων και των εξόδων, ότι δηλαδή τα έξοδα δεν μπορούν να κινηθούν μακριά από τα έσοδα. Εδώ οι Hamilton και Flavin θεωρούν ότι η συνθήκη για δημοσιονομική διατηρησιμότητα είναι οι υπό εξέταση χρονολογικές σειρές να είναι στάσιμες. Κατέληξαν ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα των Η.Π.Α. ήταν διατηρήσιμο.

Σε άλλες μελέτες οι Trehan και Walsh (1991), για το δημοσιονομικό έλλειμμα των Η.Π.Α. και Smith και Zin (1991), για τον Καναδά, ερεύνησαν την ύπαρξη συνολοκλήρωσης¹⁴ ανάμεσα στα έσοδα και έξοδα του κράτους, σαν μια εναλλακτική συνθήκη για διατηρησιμότητα. Για τις δε Η.Π.Α. ήταν διατηρήσιμο, ενώ για τον Καναδά όχι.

Η Quintos (1995) εισήγαγε την έννοια της «ασθενούς» και «ισχυρής» διατηρησιμότητας, που μετέπειτα υιοθέτησαν αρκετοί συγγραφείς. Έλεγε για συνολοκλήρωση ανάμεσα στα έσοδα και έξοδα των Η.Π.Α. και βρήκε ότι ο διαχρονικός περιορισμός του προϋπολογισμού ισχύει για μεγάλες περιόδους, αλλά σε κάποιες μικρές υποπεριόδους δεν ισχύει. Συγκεκριμένα βρήκε ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα των Η.Π.Α. ήταν διατηρήσιμο μέχρι το 1980, αλλά όχι μετέπειτα.

Οι Bravo και Silvestre (2002), εξέτασαν 11 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρησιμοποιώντας χρονολογικές σειρές για τα δημόσια έσοδα και έξοδα, για την περίοδο 1960 μέχρι 2000. Βρήκαν στοιχεία υπέρ της διατηρησιμότητας του ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού στις

¹⁴ Η έννοια της συνολοκλήρωσης σύμφωνα με τον Granger (1981) αναφέρεται σε ομάδες δεδομένων που ακολουθούν τη ίδια πορεία μέσα στη διάρκεια του χρόνου. Υπό αυτή την έννοια παρατηρούνται γραμμικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών προσδιορίζοντας σχέσεις ισορροπίας μεταξύ τους.

Αυστρία, Φινλανδία, Γερμανία, Ολλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά όχι στις Βέλγιο, Ιρλανδία, Δανία, Πορτογαλία, Ιταλία και Γαλλία.

Οι Kustepeli και Onel (2005) ερεύνησαν το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού της Τουρκίας για διατηρησιμότητα. Χρησιμοποίησαν στοιχεία για τη χρονική περίοδο 1970 – 2003 και συμπεραίνουν ότι το δημοσιονομικό τουρκικό έλλειμμα είναι ασθενώς διατηρήσιμο. Θεωρούν ότι αν συνεχιστούν οι τότε πολιτικές για τη χρηματοδότηση του κυβερνητικού ελλείμματος, η τουρκική κυβέρνηση θα αντιμετωπίσει έντονα προβλήματα στο μέλλον, με την αναχρηματοδότηση των ελλειμμάτων της, λόγω υψηλών επιτοκίων.

Ο Marinheiro (2006), εξέτασε τη διατηρησιμότητα του δημοσιονομικού ελλείμματος της Πορτογαλίας σε μια μεγάλη περίοδο, 1851 – 2003. Η χρήση μιας τόσο μεγάλης περιόδου είναι πολύ αποτελεσματική στην αναγνώριση υποπεριόδων με διαρθρωτικές αλλαγές που επηρεάζουν τη διατηρησιμότητα. Βρήκε στοιχεία υπέρ της διατηρησιμότητας για την περίοδο 1903 – 2003, αλλά με παρέκκλιση από τη διατηρησιμότητα για την περίοδο 1975 – 2003, υπονοώντας λανθασμένη δημοσιονομική πολιτική για αυτό το χρονικό διάστημα.

Οι Katrakilidis και Tabakis (2006), για την περίοδο 1956 – 2000, συμπεραίνουν ότι το ελληνικό δημοσιονομικό έλλειμμα είναι ασθενώς διατηρήσιμο. Δηλαδή το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ συνεχίζει να αυξάνει, παρόλο που ταυτόχρονα ο διαχρονικός περιορισμός του κρατικού προϋπολογισμού ικανοποιείται. Τέλος, προτείνουν δημοσιονομική αναμόρφωση του ισχύοντος συστήματος, καθώς η παρούσα δημοσιονομική πολιτική, σύμφωνα με τα ευρήματα τους, δεν μπορεί να διατηρηθεί μελλοντικά.

Τα αίτια των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στην Ελλάδα

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 στην Ελλάδα επικράτησαν αντιλήψεις οι οποίες ενίσχυσαν στο έπακρο τις “απαιτήσεις” των πολιτών από το κράτος. Η πολιτειακή μεταβολή, η οποία επανέφερε τη δημοκρατία, συνδυάστηκε με νέες νοοτροπίες, αντιλήψεις και προτεραιότητες οι οποίες δεν ήταν συμβατές ούτε με τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση, αλλά ούτε και με

βασικές αρχές της ελεύθερης οικονομίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έως και το τέλος της δεκαετίας του 1980 οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες προχωρούσαν σε δημοσιονομική προσαρμογή και αποκρατικοποιήσεις, στην Ελλάδα συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο 1) αύξηση των ελλειμμάτων και επέκταση του δημόσιου τομέα. Έτσι η αλλαγή αντιλήψεων είναι ένα σημαντικό αίτιο που εξηγεί τη διαρκή παρουσία ελλειμμάτων. 2) Ο δεύτερος και κυριότερος λόγος είναι η παντελής απουσία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου που θα επέτρεπε στο Υπουργείο Οικονομικών τη συγκράτηση των ελλειμμάτων. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες παραγόντων που επηρεάζουν καθοριστικά το αποτέλεσμα του προϋπολογισμού

α) Οι θεσμοί και οι διαδικαστικοί κανόνες που διέπουν την προετοιμασία, κατάρτιση και εκτέλεση του προϋπολογισμού.

β) Οι αριθμητικοί δημοσιονομικοί κανόνες μόνιμου χαρακτήρα, που συνήθως θέτουν όρια στο ύψος ή στο ρυθμό αύξησης μιας σημαντικής δημοσιονομικής μεταβλητής όπως είναι το έλλειμμα του προϋπολογισμού, το δημόσιο χρέος, οι δημόσιες δαπάνες και άλλα δημοσιονομικά μεγέθη.

γ) Τέλος η ύπαρξη ανεξάρτητων φορέων για την ανάλυση και αξιολόγηση των δημοσιονομικών επιδόσεων και της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς και τη διενέργεια μακροοικονομικών προβλέψεων και η διατύπωση συστάσεων για την ακολουθητέα δημοσιονομική πολιτική.

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει όλους τους κανόνες και τις διαδικασίες κατάρτισης και εκτέλεσης του προϋπολογισμού που διασφαλίζουν την αρχή της ενότητας του προϋπολογισμού, την διαφάνεια και την αξιοπιστία του. Ο προϋπολογισμός πρέπει να καλύπτει το σύνολο της γενικής κυβέρνησης (π.χ. τους ασφαλιστικούς οργανισμούς, δημόσια νοσοκομεία, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, ειδικούς λογαριασμούς κ.λ.π.), τα διάφορα μεγέθη του προϋπολογισμού να είναι σαφώς προσδιορισμένα και να εξασφαλίζεται η συγκρισιμότητα τους από χρόνο σε χρόνο, ενώ θα πρέπει να είναι σαφές ποιος φορέας, υπηρεσία ή άτομο έχει την ευθύνη για τυχόν αποκλίσεις κατά την εκτέλεση του προϋπολογισμού. Μέτρα που συμβάλλουν στην επίτευξη των ως άνω είναι η κατάρτιση πολυετών προϋπολογισμών, η καθιέρωση συστήματος αξιολόγησης δαπανών κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού(π.χ. προϋπολογισμός μηδενικής βάσης, ή προϋπολογισμός

προγραμμάτων), η έγκαιρη κατάρτιση και κατάθεση του προϋπολογισμού στη Βουλή καθώς και η κατάρτιση και δημοσιοποίηση εκθέσεων κατά την εκτέλεση του προϋπολογισμού. Παράλληλα, θα πρέπει να συντάσσονται λεπτομερείς ετήσιοι ισολογισμοί από τους οποίους θα είναι δυνατή η παρακολούθηση των μεταβολών της περιουσιακής κατάστασης της γενικής κυβέρνησης.

Η δεύτερη ομάδα ομάδα είναι οι “αριθμητικοί δημοσιονομικοί κανόνες”. Οι αριθμητικοί δημοσιονομικοί κανόνες εξακολουθούν να αποτελούν τον πυρήνα του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου κάθε χώρας για τον έλεγχο των δημόσιων οικονομικών. Ως δημοσιονομικοί κανόνες θεωρούνται οι μόνιμοι περιορισμοί στη δημοσιονομική πολιτική, που εκφράζονται ως ποσοτικά όρια σε συνοπτικούς δείκτες δημοσιονομικής επίδοσης (όπως π.χ. το έλλειμμα του προϋπολογισμού, το δημόσιο χρέος, το ύψος των δαπανών και άλλα δημοσιονομικά μεγέθη), ή σε σημαντικό τμήμα αυτών των δεικτών (π.χ. πρωτογενείς δαπάνες). Οι κανόνες αυτοί συνήθως καθορίζουν αριθμητικά όρια όσον αφορά το απόλυτο ύψος σε σχέση με το ΑΕΠ, ή τον ετήσιο ρυθμό αύξησης των κυριότερων δημοσιονομικών μεταβλητών, όπως είναι το έλλειμμα, οι δαπάνες, τα έσοδα ή το δημόσιο χρέος.

Σύμφωνα με την έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ο αριθμός των αριθμητικών κανόνων σε ισχύ στα κράτη-μέλη της ΕΕ τετραπλασιάστηκε μεταξύ 1990 και 2005. Επίσης οι κανόνες καλύπτουν σήμερα πολύ περισσότερες συνιστώσεις της γενικής κυβέρνησης από,ότι στο παρελθόν. Η πλέον πρόσφατη εξέλιξη είναι η επιβολή αριθμητικών κανόνων και στην κοινωνική ασφάλιση. Σημειώνεται ότι οι εθνικοί κανόνες λειτουργούν συμπληρωματικά και ενισχύουν τους αντίστοιχους κανόνες της συνθήκης του Μάαστρχιντ και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Από την ανάλυση των στοιχείων προέκυψε ότι τόσο η εισαγωγή αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων σε μία χώρα όσο και η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής τους σε ολοένα μεγαλύτερο τμήμα της γενικής κυβέρνησης οδήγησαν σε μείωση του κυκλικά προσαρμοσμένου ελλείμματος (ή αύξηση του πλεονάσματος) της χώρας. Επίσης, η επιβολή αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων στις πρωτογενείς δαπάνες είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του λόγου τους προς το ΑΕΠ. Σημειώνεται ότι η αποτελεσματικότητα των κανόνων ενισχύεται όταν είναι νομοθετικά κατοχυρωμένοι, όταν

προβάλλονται από τον τύπο και όταν προβλέπονται ισχυροί μηχανισμοί επιβολής τους.

Η τρίτη κατηγορία θεσμών είναι η ύπαρξη σε κάθε χώρα ανεξάρτητων φορέων ανάλυσης, αξιολόγησης και διατύπωσης συστάσεων σχετικά με την ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική. Όσο πιο αξιόπιστοι είναι αυτοί οι φορείς, τόσο αυξάνεται και η συμβολή τους στον καθορισμό του δημοσιονομικού αποτελέσματος. Τα ανεξάρτητα αυτά ιδρύματα συνήθως παρακολουθούν, αναλύουν και αξιολογούν τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις σε μία χώρα, διενεργούν μακροοικονομικές προβλέψεις και διατυπώνουν συστάσεις για τη δημοσιονομική (ή την εν γένει οικονομική) πολιτική. Από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι στις 25 χώρες-μέλη της ΕΕ υπάρχουν 23 τέτοια ανεξάρτητα ιδρύματα. Από αυτά, 10 αναλύουν τις μακροοικονομικές εξελίξεις και διενεργούν προβλέψεις, με κυριότερα τα ιδρύματα της Ολλανδίας, του Βελγίου και της Αυστρίας. Επίσης, 12 ανεξάρτητα ιδρύματα διενεργούν και δημοσιεύουν προβλέψεις για τα έσοδα και τις δαπάνες του προϋπολογισμού, με κυριότερα αυτά της Γερμανίας και της Ολλανδίας. Τέλος, συνολικά 17 ανεξάρτητοι φορείς αξιολογούν και αναλύουν θέματα δημοσιονομικής πολιτικής και διατυπώνουν ανάλογες προτάσεις.

Επισημαίνεται ότι, αν και κάθε μία από τις τρεις κατηγορίες παραγόντων που προσδιορίζουν το δημοσιονομικό αποτέλεσμα είναι αφ' εαυτής σημαντική και επηρεάζει το δημοσιονομικό αποτέλεσμα, η αποτελεσματικότητά τους αυξάνεται πολλαπλασιαστικά όταν υπάρχουν και επενεργούν ταυτόχρονα και οι τρεις μαζί. Δηλαδή οι θεσμοί και διαδικασίες κατάρτισης του προϋπολογισμού, οι ποσοτικοί δημοσιονομικοί κανόνες και η ύπαρξη ανεξάρτητων ιδρυμάτων ανάλυσης και αξιολόγησης των δημοσιονομικών εξελίξεων είναι παράγοντες συμπληρωματικοί μεταξύ τους, αλληλεπιδρούν και αλληλενισχύονται. (Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2006, Αθήνα 2007, σελ 249-252)

5.3.2 Διατηρησιμότητα των ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου

Η υπόθεση της διατηρησιμότητας του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου είναι η ικανότητα της κάθε χώρας να ανταποκρίνεται στις εξωτερικές υποχρεώσεις της, ικανοποιώντας το διαχρονικό εξωτερικό περιορισμό της

(intertemporal external constraint). Το βασικό ερώτημα που εξετάζεται από τους συγγραφείς που ασχολήθηκαν με το θέμα είναι, εάν οι πορείες που ακολουθούν οι εισαγωγές και εξαγωγές αποκλίνουν ή όχι μακροχρόνια. Εάν δεν αποκλίνουν, τότε το εμπορικό έλλειμμα είναι στάσιμο και διατηρήσιμο.

Οι Hakkio και Rush (1991) επισημαίνουν ότι τα βραχυπρόθεσμα και προσωρινά ελλείμματα του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών δεν είναι πιθανό να προκαλέσουν προβλήματα, αφού αντικατοπτρίζουν την ανακατανομή του κεφαλαίου προς τις χώρες που αυτός ο συντελεστής έχει τη μεγαλύτερη απόδοση. Αντίθετα τα μακροχρόνια και επίμονα ελλείμματα έχουν σοβαρές συνέπειες για την οικονομία, αφού τείνουν να αυξήσουν τα εγχώρια επιτόκια, συγκριτικά με τα επιτόκια της αλλοδαπής και επιπλέον αποτελούν ένα μεγάλο βάρος για τις μελλοντικές γενιές, που θα πρέπει να εξοφλήσουν αυτά τα χρέη.

Οι Trehan και Walsh (1991), με ετήσια στοιχεία της περιόδου 1944 – 1987, εξέτασαν τη στασιμότητα των χρησιμοποιούμενων σειρών και βρήκαν ότι το εμπορικό έλλειμμα των Η.Π.Α. είναι διατηρήσιμο.

Ο Husted (1992) έλεγξε την ύπαρξη συνολοκλήρωσης ανάμεσα στις εξαγωγές και τις εισαγωγές των Η.Π.Α., για να επιβεβαιώσει αν το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι διατηρήσιμο ή όχι. Οι εκτιμήσεις του δείχνουν ότι μετά το 1983 υπάρχει μια μακροχρόνια τάση για έλλειμμα περίπου 100δισ \$ το χρόνο. Τα στοιχεία συνηγορούν υπέρ της διατηρησιμότητας.

5.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ

Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί να προσδιοριστούν ορισμένα στατιστικά στοιχεία του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος. Η ερμηνεία λαμβάνει χώρα ανά περιόδους, από σήμερα προς το παρελθόν ώστε να καταστεί εφικτή η μελέτη της συμπεριφοράς του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος. Παράλληλα επιχειρείται μια πιθανή διερεύνηση της συμπεριφοράς του δημοσιονομικού ελλείμματος με την αύξηση του ελληνικού ακαθάριστου προϊόντος.

Η συνάφεια μελετάται με βάση την ύπαρξη ενός συντελεστή συσχέτισης ανάμεσα στην εξέλιξη του δημοσιονομικού ελλείμματος και στη μεταβολή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

5.4.1 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα της Ελλάδας τη δεκαετία 2000-2009.

Τα στοιχεία για το δημοσιονομικό έλλειμμα τα τελευταία χρόνια παρίστανται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 5.1 Ελληνικό Δημοσιονομικό Έλλειμμα την Δεκαετία 2000-2009

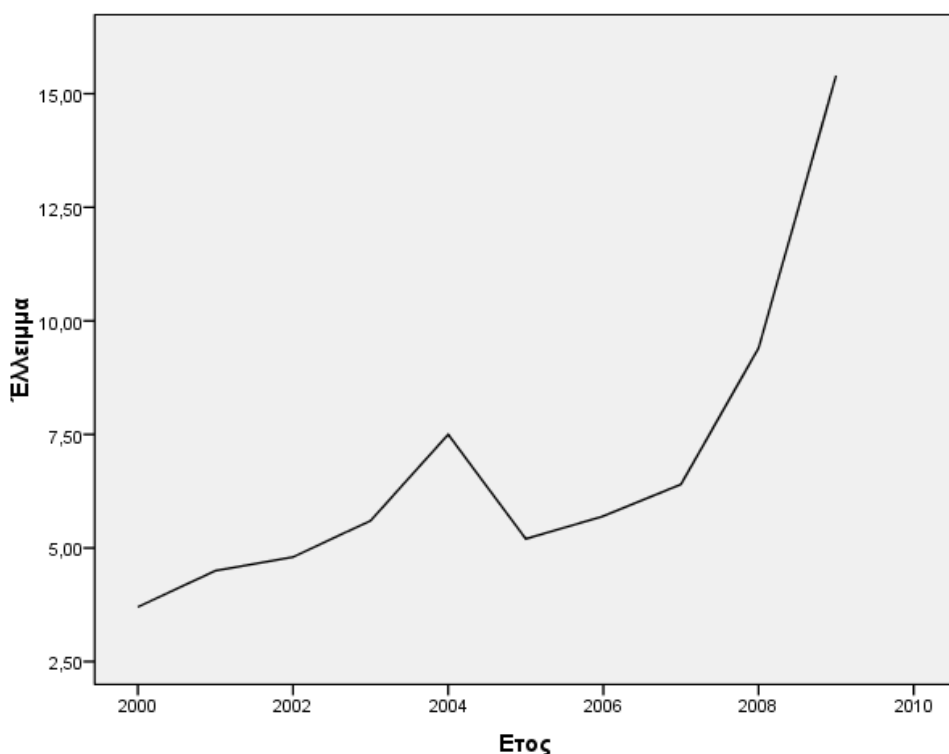
ΕΤΟΣ	% ΕΛΛΕΙΜΑΤΟΣ
2000	3.7
2001	4.5
2002	4.8
2003	5.6
2004	7.5
2005	5.5
2006	5.7
2007	6.5
2008	9.8
2009	15.6

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από τα παραπάνω μπορεί να γίνει κατανοητό ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα υπέρ-τετραπλασιάστηκε τη δεκαετία 2000-2009. Όπως φαίνεται και στο γράφημα που ακολουθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα επιμένει καθώς σε καμία χρονική περίοδο της προηγούμενης δεκαετίας δεν παρουσιάστηκε μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Αντιθέτως υπήρξε μια συνεχής αύξηση η οποία μεταξύ των ετών 2008 και 2009 αυξήθηκε κατά 63,8%.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρά το ότι το ελληνικό δημοσιονομικό έλλειμμα στις αρχές της δεκαετίας βρέθηκε σχεδόν μέσα στα όρια της δημοσιονομικής σταθερότητας της ευρωζώνης, ωστόσο μέσα σε μερικά χρόνια εκτροχιάστηκε. Αν το γεγονός αυτό συνδυαστεί με το ότι το πρόβλημα της Ελλάδας βασίζεται κυρίως στις δαπάνες, , αναδεικνύεται

η ανάγκη για μια αλλαγή στην πολιτική της δημοσιονομικής διαχείρισης του κράτους.

Γράφημα:5.1

Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα της Ελλάδας την περίοδο 2000-2009

Όσον αφορά την στατιστική ανάλυση του δημοσιονομικού ελλείμματος αυτή παρίσταται στους πίνακες της επόμενης σελίδας. Ο μέσος όρος του δημοσιονομικού ελλείμματος ανήλθε σε -6,8% κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας με ελάχιστη τιμή το -3,7% (2000) και μέγιστη το -15,6% (2009). Η διαταρακτική συμπεριφορά του ελλείμματος διακρίνεται στην τυπική απόκλιση του (3,42), η οποία ως τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης (11,72) βρέθηκε σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Παράλληλα η αρνητική ασυμμετρία (-2,04) αποδεικνύει την έντονη ροπή της δημοσιονομικής εκτροπής της ελληνικής γενικής κυβέρνησης, όπως επίσης και η υψηλή κύρτωση (4,5).

Ίσως το πλέον ενδιαφέρον στοιχείο αυτής της περιόδου είναι η αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο ελληνικό ακαθάριστο προϊόν (ΑΕΠ) και στο

δημοσιονομικό έλλειμμα. Η τελική τιμή του συντελεστή Pearson για τη δεκαετία ήταν -0,85.

Descriptive Statistics

Πίνακας 5.2 Στατιστική Ανάλυση Ελληνικού Δημοσιονομικού Ελλείμματος 2000-2009

	N	Range	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation	Variance	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Έλλειμμα	10	11,70	-15,40	-3,70	-6,8200	1,08257	3,42338	11,720	-2,044	,687	4,583	1,334
Valid N (listwise)	10											

Πίνακας 5.3: Συσχέτιση Ελληνικού Δημοσιονομικού Ελλείμματος με ΑΕΠ την περίοδο 2000-2009

Correlations

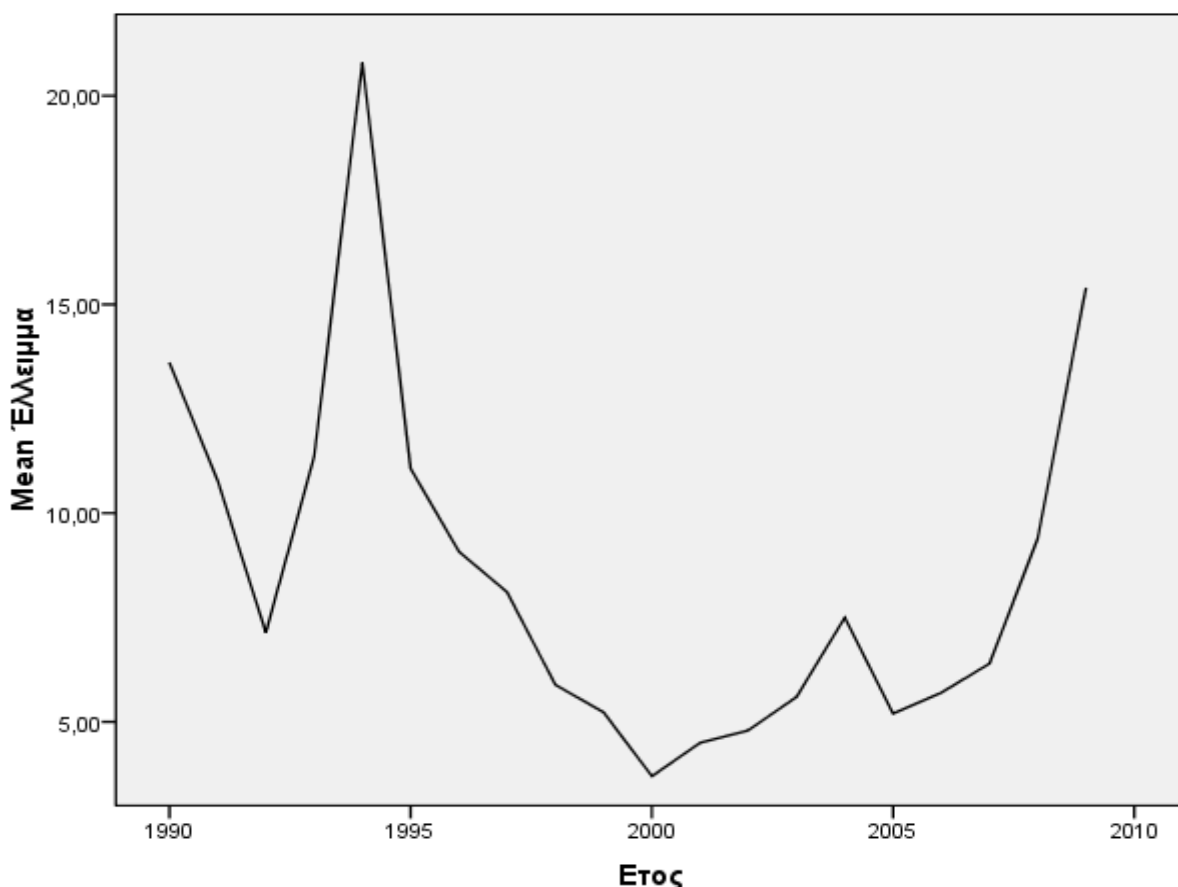
		ΑΕΠ	Έλλειμμα
ΑΕΠ	Pearson Correlation	1,000	-,850**
	Sig. (2-tailed)		,002
	N	10,000	10
Έλλειμμα	Pearson Correlation	-,850**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,002	
	N	10	10,000

Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ότι σε ένα σημαντικό βαθμό η ανάπτυξη του ακαθάριστου προϊόντος μειώνει το δημοσιονομικό έλλειμμα και αντίστροφα. Αυτό οφείλεται στην αύξηση της φορολογικής δραστηριότητας, καθώς οι φόροι συνιστούν ως επί το πλείστον θετική συνάρτηση του παραγόμενου εισοδήματος. Όμως το πλέον κυρίαρχο συμπέρασμα είναι ότι η αύξηση του εισοδήματος υποδεικνύει την σταθερή παρουσία των δημοσίων δαπανών στο συνολικό προϊόν, ή την σχετική αύξηση τους. Η αύξηση του ελληνικού προϊόντος συνοδεύτηκε από αυτή τη μεταβολή των δαπανών, δίχως όμως να ανταποκριθούν και η αναβάθμιση των φορολογικών εσόδων.

5.4.2 Το Δημοσιονομικό Έλλειμμα της Ελλάδας την εικοσαετία 1990-2009.

Η συμπεριφορά του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος τα τελευταία είκοσι χρόνια παρίσταται στο επόμενο γράφημα

Γράφημα 5.2 :Δημοσιονομικό Έλλειμμα 2000-2009

ΕΤΟΣ	% ΕΛΛΕΙΜΑΤΟΣ
1990	15.9
1991	11,4
1992	12,6
1993	13,6
1994	9,9
1995	9,1
1996	6,6
1997	5,9
1998	3,8
199	3,1
2000	3.7
2001	4.5
2002	4.8
2003	5.6
2004	7.5
2005	5.5
2006	5.7
2007	6.5
2008	9.8
2009	15,6

Πίνακας 5.4 Ελληνικό Δημοσιονομικό Έλλειμμα 1990-2009

Τόσο από τα στοιχεία του πίνακα όσο και από τα στοιχεία του γραφήματος, αναδεικνύεται η δυναμική μείωσης του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος που παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 προκειμένου η χώρα να επιτύχει την είσοδό της στην ΟΝΕ. Η μείωση αυτή επήλθε ως απόρροια της αύξησης του στις αρχές της προγενέστερης δεκαετίας. Παράλληλα αναδεικνύεται η σημαντική τάση της αύξησης του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά τη δεκαετία 2000-2009.

Όσον αφορά τη στατιστική ανάλυση των μεγεθών οι εξαγόμενοι αριθμοί κινούνται σαφώς σε ενδεικτικότερα στοιχεία σε σύγκριση με την προηγούμενη μελέτη. Είναι εύλογο ότι η μέση τιμή του ελλείμματος ανήλθε σε 8,56% την προηγούμενη εικοσαετία, με την υψηλότερη να βρίσκεται το 1990(15,9) και τη χαμηλότερη το 1999 (3,1). Η υψηλή τυπική απόκλιση (4,29) δεικνύει τη διαταραχή που υπέστη το έλλειμμα αυτή την περίοδο (διακύμανση 18,45).

Πίνακας 5.5 Στατιστική Ανάλυση Ελληνικού Δημοσιονομικού Ελλείμματος 1990-2009

Descriptive Statistics												
	N	Range	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation	Variance	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Έλλειμμα	20	17,09	3,70	20,79	8,5625	,96046	4,29533	18,450	1,426	,512	2,152	,992
Valid N (listwise)	20											

Πίνακας 5.5: Συσχέτιση Ελληνικού Δημοσιονομικού Ελλείμματος με ΑΕΠ την περίοδο 1990-2009

Correlations			
		ΑΕΠ	Έλλειμμα
ΑΕΠ	Pearson Correlation	1,000	-,516*
	Sig. (2-tailed)		,020
	N	20,000	20
Έλλειμμα	Pearson Correlation	-,516*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,020	
	N	20	20,000

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Εντούτοις η προσπάθεια για μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος την εξαετία 1994-1999, επέφερε μείωση της ασυμμετρίας του (1,42) και της κύρτωσης του (2,15). Καθώς το βάθος χρόνου αλλάζει μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο ΑΕΠ και στο δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας μειώθηκε (από -0,85 σε -0,52). Η μείωση οφείλεται στην αύξηση των φορολογικών εσόδων της συγκεκριμένης περιόδου και στη μείωση των δημοσίων δαπανών που έλαβε χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Σε μια προσπάθεια να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στο δημοσιονομικό έλλειμμα και στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν επιχειρήθηκε μια συνοπτική οικονομετρική εκτίμηση. Το υπόδειγμα που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ακόλουθο:

$$\text{Δημοσιονομικό Έλλειμμα} = a + b * (\text{Μεταβολή ΑΕΠ}) + u$$

Τα αποτελέσματα παρίστανται στον πίνακα που ακολουθεί:

Coefficients ^a								
odel	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	11,849	1,539		7,700	,000			
ΑΕΠ	-1,124	,440	-,516	-2,556	,020	-,516	-,516	-,51

Dependent Variable: Έλλειμμα

Πίνακας 5.6: Επίδραση του ΑΕΠ στο Ελληνικό Δημοσιονομικό Ελλείμμα την περίοδο 2000-2009

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα η παραπάνω σχέση οικονομετρικής εκτίμησης λαμβάνει την ακόλουθη μορφή:

$$\text{Δημοσιονομικό Έλλειμμα} = 11,849 - 1,124 * (\text{Μεταβολή ΑΕΠ}) + u$$

Και αν υποθέσουμε ότι ο τυχαίος όρος δεν διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο τότε είναι

Δημοσιονομικό Έλλειμμα= $11,849 - 1,124 * (\text{Μεταβολή ΑΕΠ})$

Με βάση τα παραπάνω μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το σταθερό ποσοστό του δημοσιονομικού ελλείμματος τα προηγούμενα χρόνια ήταν 11,849% ενώ σε κάθε αύξηση του ΑΕΠ κατά 1,0% το δημοσιονομικό έλλειμμα μειώνεται κατά 1,124% περίπου. Συνεπώς μπορεί να γίνει κατανοητή η δυναμική της ανάπτυξης υπό την προϋπόθεση της λειτουργίας ενός αποτελεσματικού φοροεισπρακτικού μηχανισμού.

Οι συνέπειες των επαναλαμβανόμενων υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων

Τα συνεχή υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα έχουν πολύ σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις οι οποίες τελικά μειώνονται μακροπρόθεσμο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Οι επιπτώσεις αυτές είναι οι εξής

1. Αύξηση του δημόσιου χρέους
2. Αύξηση επιτοκίων
3. Η αύξηση των επιτοκίων προκαλεί μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων, με αποτέλεσμα τη μείωση του μακροπρόθεσμου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.
4. Αλλά η αύξηση των επιτοκίων προκαλείται αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.
5. Η αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, προκαλεί μείωση των εξαγωγών και αύξηση των εισαγωγών, που συνεπάγεται αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών.
6. Τέλος, το υψηλό έλλειμμα, εάν χρηματοδοτείται από την κεντρική τράπεζα, δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις.

5.4.3 Συνάφεια ανάμεσα στο Δημοσιονομικό Έλλειμμα και στο Εμπορικό Έλλειμμα της Ελλάδας την εικοσαετία 1990-2009.

Τέλος θα επιχειρηθεί να λάβει χώρα στην παρούσα υπό-ενότητα μια σύγκριση ανάμεσα στο εάν υπάρχει ή όχι συνάφεια ανάμεσα στο εμπορικό και στο δημοσιονομικό έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας. Η επιλογή αυτή βασίζεται στη θεωρία των δίδυμων ελλειμμάτων σύμφωνα με την οποία η θεμελίωση αιτιώδους σχέσης ανάμεσα στα δύο ελλείμματα και η κατεύθυνση της είναι

κρίσιμη για το σχεδιασμό της οικονομικής πολιτικής. Τα πιθανά σενάρια σύνδεσης των δύο ελλειμμάτων είναι τέσσερα:

- α) Το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού προκαλεί το εμπορικό έλλειμμα,
- β) Το εμπορικό έλλειμμα προκαλεί το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού,
- γ) Τα δύο ελλείμματα συνδέονται διαμέσου μιας αυτοσυσχέτισης
- δ) Τα δύο ελλείμματα δεν συνδέονται μεταξύ τους.

Επομένως, η αναγνώριση της μορφής της σχέσης που συνδέει τα δύο ελλείμματα είναι βασικό προαπαιτούμενο για την παραγωγή μιας αποτελεσματικής κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής. Στη βιβλιογραφία, όπως θα δούμε και στο επόμενο κεφάλαιο, υπάρχουν μελέτες που υποστηρίζουν όλες τις προαναφερόμενες εκδοχές, αλλά η πλειοψηφία υποστηρίζει την πρώτη, ότι δηλαδή το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού επηρεάζει προς την ίδια κατεύθυνση το εμπορικό έλλειμμα.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται το δημοσιονομικό και το εμπορικό έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας.

Πίνακας 5.7 Δημοσιονομικό και Εμπορικό Έλλειμμα της Ελλάδας (1990-2009)

ΕΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ (%ΑΕΠ)	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ (%ΑΕΠ)
1990	5,9	9.82
1991	11,4	9.47
1992	12,6	8.15
1993	13,6	8.1
1994	9,9	6.23
1995	9,1	6.53
1996	6,6	7.12
1997	5,9	6.56
1998	3,8	7.46
1999	3,1	7.63
2000	3.7	13.5
2001	4.5	13.16

2002	4.8	13.55
2003	5.6	12.59
2004	7.5	9.94
2005	5.5	8.93
2006	5.7	9.28
2007	6.5	10.49
2008	9.8	9.96
2009	15.6	8.74

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα μπορεί να γίνει αντιληπτό ότι και το εμπορικό έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας είναι ισχυρό. Το δεδομένο αυτό αποδεικνύει ότι η Ελλάδα δέχεται περισσότερες εισροές (χρηματικές και υλικές) από το εξωτερικό από όσες αποστέλλει. Με άλλα λόγια ο προσανατολισμός της ελληνικής οικονομίας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εξωστρεφής, αλλά αντιθέτως ως εσωστρεφής.

Η συνάφεια ανάμεσα στο δημοσιονομικό έλλειμμα και στο εμπορικό έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας έχει αρνητικό πρόσημο και παρίσταται στον ακόλουθο πίνακα. Πιο συγκεκριμένα ο συντελεστής Pearson λαμβάνει την τιμή $-0,525$, αποτέλεσμα που αποδεικνύει την αρνητική σχέση ανάμεσα στα δύο οικονομικά μεγέθη. Ειδικότερα η αύξηση (μείωση) του εμπορικού ελλείμματος συσχετίζεται γραμμικά με τη μείωση (αύξηση) του δημοσιονομικού ελλείμματος, αλλά δεν υπάρχει δυνατότητα επάλληλης ερμηνείας σύμφωνα με τη θεωρία. Ωστόσο μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ή αύξηση του εμπορικού ελλείμματος, που οφείλεται στην πτώση των εξαγωγών και συνεπώς στις αρνητικές επιδράσεις του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος προκαλεί διαταραχές στη λειτουργία της γενικής κυβέρνησης, με αποτέλεσμα την αύξηση του ποσού που χρειάζεται προς δανεισμό.

Πίνακας 5.8: Συσχέτιση Ελληνικού Δημοσιονομικού Ελλείμματος Ελληνικό Εμπορικό Έλλειμμα την περίοδο 1990-2009

Correlations

		Έλλειμμα	Εμπορικό Έλλειμμα
Έλλειμμα	Pearson Correlation	1,000	-,525*
	Sig. (2-tailed)		,017
	N	20,000	20
Εμπορικό Έλλειμμα	Pearson Correlation	-,525*	1,000
	Sig. (2-tailed)	,017	
	N	20	20,000

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

5.5 ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ

Οι συνέπειες του ψηλού ρυθμού αύξησης του δημοσιονομικού ελλείμματος της Ελλάδας είναι άμεσα διακριτές τόσο στη λειτουργία του δημόσιου όσο και στη λειτουργία του ιδιωτικού τομέα. Βασικό αποτέλεσμα αυτών των δεδομένων ήταν φυσικά η είσοδος της ελληνικής οικονομίας σε μια διαδικασία επιτήρησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ως αποτέλεσμα μια σειρά από διαρθρωτικά μέτρα ανακοινώθηκαν με σκοπό τη βελτίωση της δημοσιονομικής κατάστασης του ελληνικού κράτους και ειδικότερα της γενικής κυβέρνησης.

Βασικό στοιχείο των διαρθρωτικών αλλαγών που πάρθηκαν ήταν οι μειώσεις μισθών στο δημόσιο τομέα, το πάγωμα αρκετών δημόσιων επενδύσεων, κατάργηση ή η αναπροσαρμογή επιδομάτων εορτών και δώρων κ.α. Οι συνέπειες αυτές είχαν ως βασική εστίαση τη μείωση των δαπανών και όχι τη βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού του κράτους. Αντιθέτως έλαβε χώρα μια σημαντική αύξηση των φορολογικών συντελεστών του φόρου προστιθέμενης αξίας, εξέλιξη που σε συνδυασμό με τα παραπάνω μείωσε καταλυτικά την αγοραστική δύναμη του ελληνικού πληθυσμού.

Όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα επιλέχθηκε ένα μείγμα οικονομικής πολιτικής πλησίον αυτού του δημοσίου, το οποίο εστίασε στη μείωση του κόστους εργασίας, με τη δυνατότητα μείωσης μισθών, προκειμένου να

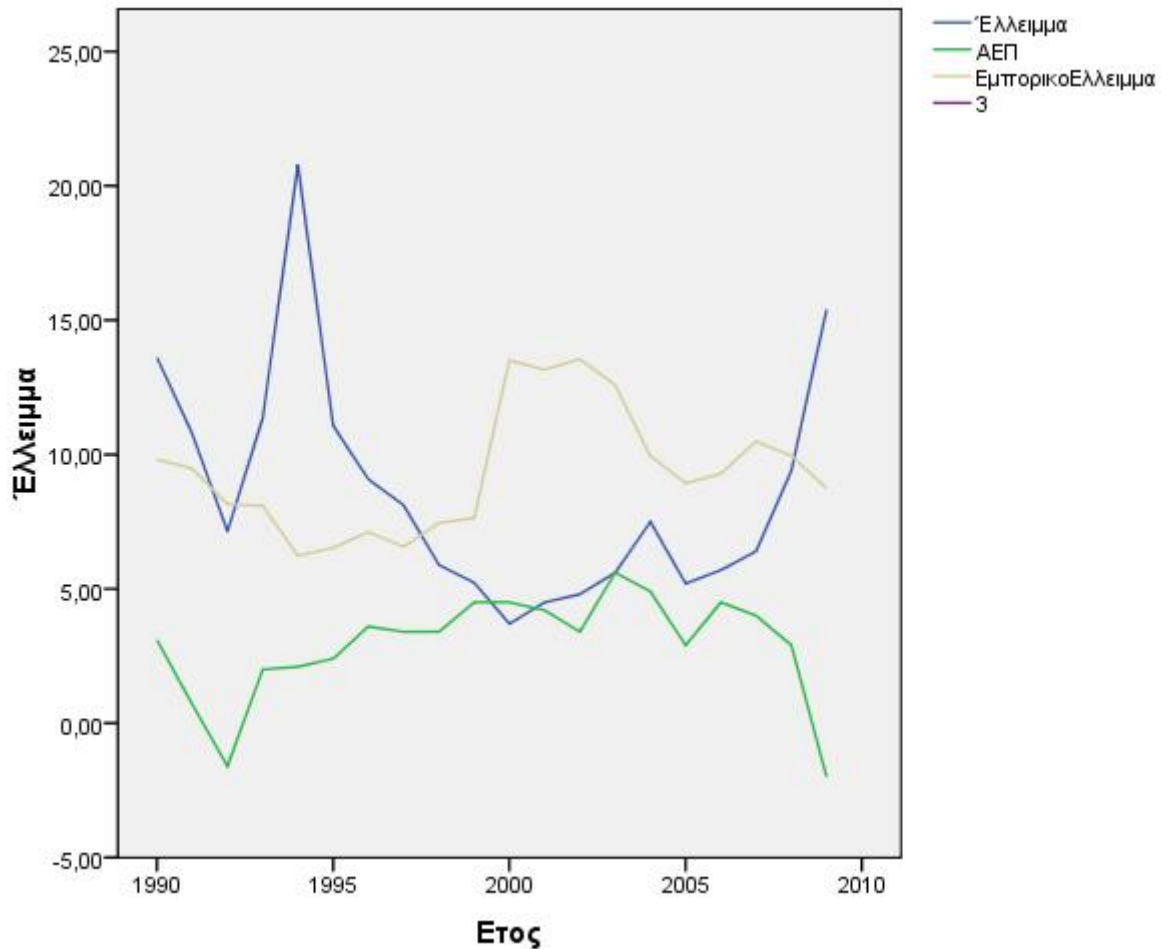
αντιμετωπιστεί η σοβούσα οικονομική κρίση. Παράλληλα οι μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό προβλέπουν αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης, σε συνδυασμό με μείωση των συντάξεων. Είναι εύλογο από όλα αυτά , ότι βασική προτεραιότητα της κυβέρνησης είναι η συλλογή χρημάτων προκειμένου να μην υπάρξει πρόβλημα χρεοκοπίας της χώρας.

Το ιδιαίτερα ανησυχητικό στοιχείο εντούτοις είναι ότι το πρόβλημα της ελληνικής δημοσιονομικής ισορροπίας, όπως εκφράστηκε με την κρίση χρέους και ελλείμματος είναι η άμεση σύνδεση του με την κρίση που υπάρχει στην ευρωζώνη και ιδιαίτερα στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου. Ως αποτέλεσμα η Ελλάδα βρίσκεται στο μάτι του κύκλωμα και απαιτούνται έντονες διαρθρωτικές αλλαγές προκειμένου να εξέλθει η ελληνική οικονομία από την κρίση.

Ιδιαίτερα ανησυχητικά είναι τα δεδομένα για την ταυτόχρονη παρουσία πληθωρισμού (μόνο το 2010 και 2011) και ανεργίας σε υψηλά επίπεδα (4,9% και 12,4%) αντίστοιχα. Η μεγάλη ανεργία έχει τη δυνατότητα να ταραξεί συθέμελα το παραγωγικό μοντέλο της χώρας, ειδικά με την ταυτόχρονη παρουσία χαμηλής αγοραστικής δύναμης, μειωμένης ενεργού ζήτησης και με πολλές επιχειρήσεις να βρίσκονται στο όριο της παύσης των εργασιών της. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν απαιτούνται σημαντικές προσπάθειες αναδιάρθρωσης οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να οδηγήσουν τη χώρα σε μια σημαντική πορεία ανάκαμψης.

5.6 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ

Στο παρακάτω γράφημα παρίστανται οι πορείες στον χρόνο των τριών οικονομικών μεγεθών που εξετάστηκαν σε αυτή την ενότητα.

Γράφημα 5.3 :Δημοσιονομικό Έλλειμμα, Εμπορικό Έλλειμμα και ΑΕΠ την περίοδο 1990-2009

Από τη μελέτη του γραφήματος μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η προσπάθεια για αύξηση του συνολικού ελληνικού παραγόμενου προϊόντος επιφέρει ταυτόχρονα μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι η ιδιαιτερότητα του ελληνικού προβλήματος έγκειται στην αύξηση του εμπορικού ελλείμματος, η οποία ακολουθεί την αύξηση του ΑΕΠ.

Ως αποτέλεσμα η προσπάθεια για ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας και για έξοδο της από την κρίση που τη μαστίζει μπορεί να βασιστεί στα ακόλουθα σημεία:

- ο Προσπάθεια για προοπτική ανάπτυξης ενός εξαγωγικού προσανατολισμού της ελληνικής οικονομίας. Η προσπάθεια αυτή μπορεί να βασιστεί στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση ενός

μακροχρόνιου σχεδίου το οποίο θα προσδίδει βαρύτητα στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας παρέχοντας κίνητρα στις επιχειρήσεις για παραγωγική δραστηριότητα σε αυτούς τους κλάδους.

- Ο δημόσιος τομέας οφείλει να υποστεί αναδιάρθρωση με βάση το πεδίο της παραγωγικότητας και αποδοτικότητας. Αυτό σημαίνει για μετακίνηση υπαλλήλων από υπηρεσίες που είναι υπεράριθμοι σε υπηρεσίες που δεν υπάρχει το απαιτούμενο προσωπικό. Παράλληλα θα ήταν χρήσιμο να συνδεθεί ένα μέρος του μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με την παραγωγικότητα τους, ώστε να λειτουργήσει η διαδικασία της αξιολόγησης.
- Το μοντέλο διακυβέρνησης της χώρας οφείλει να αποχωρήσει από τη λογική του πελατειακού κράτους και να εφαρμοστεί με σύνεση στα κρίσιμα σημεία της κοινωνικής συνοχής και της σύγκλισης με την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Παράλληλα η μεταρρύθμιση της τοπικής και της περιφερειακής αυτοδιοίκησης μπορεί να αποτελέσει μια ιστορική ευκαιρία για απελευθέρωση δημιουργικών δυνάμεων από τις τοπικές κοινωνίες οι οποίες δεν μπορούν να δράσουν λόγω του υψηλού επιπέδου κομματικοποίησης αρκετών στελεχών του δημοσίου τομέα. Οι περιφέρειες οφείλουν να λειτουργήσουν μακριά από κομματικές λογικές και να προσπαθήσουν για την ενδογενή ανάπτυξη τους.
- Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό είναι η προσοχή που το κράτος πρέπει να προσδώσει στην παρεμπόδιση νέων επιστημόνων για μετανάστευση προς το εξωτερικό. Το κράτος οφείλει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε οι νέοι επιστήμονες που απασχολούνται στις επιχειρήσεις να αμείβονται με βάση ικανοποιητικό μισθό, ώστε η Ελλάδα να λαμβάνει ικανοποιητικές αμοιβές από τη σημαντική επένδυση που λαμβάνει χώρα στην εκπαίδευση ανθρώπινου κεφαλαίου.

6.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εργασία επιχείρησε να διερευνήσει τη συμπεριφορά του ελληνικού δημοσιονομικού ελλείμματος κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας. Η εκτροπή του δημοσιονομικού ελλείμματος της χώρας σε δυσθεώρητα ύψη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους προσδιοριστικούς παράγοντες της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Η απουσία δημοσιονομικής ισορροπίας σε ένα οικονομικό κύκλωμα καθιστά ιδιαίτερα περιορισμένη τη δράση ενός εκ των σημαντικότερων παικτών του που είναι το κράτος.

Η ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια κατάφερε ιδιαίτερα σημαντικά πράγματα. Μετά τον ΄Β Παγκόσμιο Πόλεμο εγκαταλείπει τη στασιμότητα του παρελθόντος και μέσα από μια σημαντικά ανάπτυξη κατάφερε να εισέλθει στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά το γεγονός ότι αντιμετώπισε αρκετά προβλήματα διαρθρωτικών αλλαγών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, κατάφερε να τα ξεπεράσει και να ενταχθεί στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας βρίσκονται στους κλάδους του τουρισμού, της ναυτιλίας και των γενικότερα υπηρεσιών . Οι στρεβλώσεις της αντίστοιχα υποδεικνύουν μια σημαντικά απουσία ανταγωνισμού στη λειτουργία των επιμέρους αγορών της, που σε συνδυασμό με την εμφάνιση φαινομένων συμπαιγνιών που προκαλούν φαινόμενα στασιμοπληθωρισμού. Παράλληλα ίσως το πλέον αρνητικό της στοιχείο είναι η αδυναμία της κεντρικής διοίκησης να εφαρμόσει έναν δίκαιο και κυρίως αποτελεσματικό

φοροεισπρακτικό μηχανισμό ώστε να καλύπτει με επάρκεια τον εισοδηματικό περιορισμό που αντιμετωπίζει.

Συνάμα η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 φανέρωσε με τον πλέον ευδιάκριτο τρόπο την εξάρτηση της πραγματικής οικονομίας από το χρηματιστικό και κυρίως από το χρηματοοικονομικό κεφάλαιο. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση της παγκοσμιοποίησης που εξώθησε το εθνικό κράτος να αποχωρήσει από αρκετές οικονομικές δραστηριότητες προς όφελος των πολυεθνικών εταιριών. Ως αποτέλεσμα ο δανεισμός για τα κράτη είναι πλέον ακριβότερος σε σύγκριση με το παρελθόν.

Στη δίνη αυτού του κυκλώνα το ελληνικό δημόσιο χρέος απώλεσε τη διατηρησιμότητα του και δημιούργησε τεράστιο πρόβλημα στο ελληνικό κράτος και φυσικά στον ελληνικό πληθυσμό. Σε σημαντικό βαθμό το ελληνικό χρέος οφείλεται στην αδυναμία του ελληνικού κράτους να συλλέγει τα απαιτούμενα φορολογικά έσοδα που είναι αναγκαία για την αποτελεσματική λειτουργία του. Η αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην επιμονή του δημοσιονομικού ελλείμματος και στην οικονομική ανάπτυξη, υποδηλώνει ότι η βελτίωση των όρων παραγωγικής δραστηριότητας μπορεί να επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις στα οικονομικά του κράτους. Το ίδιο αποτέλεσμα ισχύει και για την εξαγωγική δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα.

Προκειμένου να υπάρξει μια σημαντική αντιμετώπιση του ελληνικού δημοσιονομικού προβλήματος, απαιτούνται ορισμένες διαρθρωτικές αλλαγές. Αυτές μπορούν να βασιστούν στην αναδιάρθρωση του μοντέλου λειτουργίας του δημόσιου τομέα καθώς και στην τοποθέτηση των στελεχών σε θέσεις όπου μπορούν να είναι παραγωγικότεροι. Επίσης αξίζει να δοθεί βαρύτητα στην εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας με βάση τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Οι μεταρρυθμίσεις που μπορούν να γίνουν οφείλουν να προσδίδουν πρωτίστως στην επίτευξη των στόχων της οικονομικής πολιτικής του ελληνικού κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΓΓΛΙΚΗ

Bravo A.B Silvestre A.L. (2002), Intertemporal Sustainability of Fiscal Policies:Some Tests for Euroean Countries, European Journal of Political Economy 18, 517-528

Creswell, J. W. (1998). "Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among five traditions ", Thousand Oaks, CA: Sage,

Bairoch P., Kozul – Wright R., (1998), Globalization Myths: Some historical reflections on integration, industrialization and growth in the world economy, at KOZUL – WRIGHT, ROW THORN Eds.

Hamilton J. Flavin M. (1986), On the Limitations of Government Borrowing:A Framework for Empirical Testing, American Economic Review 76, 8008-8019

Hakkio C. Rush M. (1991) Is the U.S. Budget Deficit too Large? Economic Inquiry. 47 429-445

Glyn A., (1995), Social Democracy and full employment, New Left Review, May – June.

Hirst P., Thomson G., (1996), Globalization in Question, Cambridge, Polity Express.

Husted S. (1992) The Emerging U.S. Current Account Deficit in the 1980s :A Cointegration Analysis The Review of Economics and Statistics, 74,159-166

Katrakilidis C Tabakis N. (2006) Greek Budget Deficits, Structural Breaks and the Concept of Sustainability: new econometric evidence, *Economic and Business Review for Central and South-Eastern Europe* (3) 263-278

Kotler Ph., S. Jatuscipitak and S. Maesincee, (1997), *The marketing of nations*, New York: Free Press.

Kustepeli Y. Onel G. (2005) Fiscal Deficit Sustainability with a structural break: an application to Turkey, *Review of Social Economics and Business Studies*

Marinheiro C.F. (2006) The Sustainability of Portuguese Fiscal Policy from a Historical Perspective, *Empirica* 33, 155-179

Quintos C.E. (1995) Sustainability of Deficit Process with Structural Shifts, *Journal of Business and Economics Statistics* 13, 409-417

Smith G. Zin S.(1991) Persistent Deficits and the Market Value of Government Debt, *Journal of Applied Econometrics* 6 (1) 31-44

Trehan B. Walsh C. (1991) Testing Intertemporal Budget Constraints : Theory and Applications to U.S. Federal Budget and Current Account Deficits , *Journal of Money, Credit and Banking* 23 (2) 206-223

Yin, K. R.(1994), "Case Study Research. Design and Methods", Second edition, Thousand Oaks: Sage.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Downs A. (1997) Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας, εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα

Muller P. & Surel Y, (2002) Η Ανάλυση των Πολιτικών του Κράτους, , Αθήνα
Τυπωθήτω

Quermonne J.-L.(2005), Το Πολιτικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα

Αργύρης Α. (2006) Θεωρίες Οικονομικών Διακυμάνσεων και Κρίσεων, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη

Γεωργακόπουλος Θ. (1997) Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική εκδόσεις Μπένος, Αθήνα

Δεληπάλλα Σ. (2007). Δημόσια Οικονομική, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Δημόπουλος Γ.Δ.(1995) Μακροοικονομική Θεωρία- Τόμος Ι: Νεοκλασική Θεωρία, Απασχολήσεως, Εισοδήματος και Τιμών (1995), Αθήνα

Δράκος, Γ. (1986). Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική. Πειραιάς: Εκδόσεις Σταμούλη

Εγκυκλοπαίδεια Δομή (2004) Τεύχος 15/ Εκδοσεις Δομή, Αθήνα

Ζήκος Σ. (2001) Θεωρία Οικονομικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2005) Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση, Αθήνα

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2009) Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση, Αθήνα

Ιωαννίδης Δ. (2001) Στατιστικές Μέθοδοι, Τόμος Ι, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη

Καράγιωργας Δ. (1981). Δημόσια Οικονομική Ι: Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους (τόμος Α'). Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Καράγιωργας Δ.Π. (1981) Δημόσια Οικονομική ΙΙ: Οι Δημοσιονομικοί Θεσμοί, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα

Κατρανίδης Σ. (1992) Θεωρία Διεθνούς Εμπορίου, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Κιντής Α. & Πουρναράκης Ε. (1993) Αρχές Οικονομικής Ανάλυσης, Εκδόσεις Το Οικονομικό Αθήνα

Λιανός Θ – Μπένος Θ. (1998), Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική, εκδόσεις Μπένος, Αθήνα

Λιανός Θ , κ συν. (1998) Πολιτική Οικονομία, εκδόσεις Μπένος, Αθήνα

Πουρναράκης Ε. (2000), Θεωρία των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, Αθήνα

Τράπεζα της Ελλάδας (2009) Έκθεση του Διοικητή, Αθήνα

Τσάτσος Δ. (1992), Συνταγματικό Δίκαιο Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα

Χρήστου Γ. (2002) Εισαγωγή στην Οικονομετρία, Τόμος 'Α, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα

